

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ BAĞLAMINDA KENTSEL AÇIK
MEKÂNLARIN KULLANIMI / TRABZON ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Peyzaj Mimarı Tuğçe YAZICI

ŞUBAT 2018
TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

**TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ BAĞLAMINDA KENTSEL AÇIK
MEKÂNLARIN KULLANIMI / TRABZON ÖRNEĞİ**

TUĞÇE YAZICI

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
“PEYZAJ YÜKSEK MİMARİ”
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 18/01/2018

Tezin Savunma Tarihi : 14/02/2018

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Sema MUMCU

Trabzon 2018

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalında
Tuğçe YAZICI tarafından hazırlanan**

**TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ BAĞLAMINDA KENTSEL AÇIK
MEKÂNLARIN KULLANIMI / TRABZON ÖRNEĞİ**

**başlıklı bu çalışma, Enstitü Yönetim Kurulunun 30/01/ 2018 gün ve 1738 sayılı
kararıyla oluşturulan jüri tarafından yapılan sınavda
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak kabul edilmiştir.**

Jüri Üyeleri

Başkan:

.....

Üye :

.....

Üye :

.....

Prof. Dr. Sadettin KORKMAZ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Kentsel Açık Mekânların Kullanımı/ Trabzon Örneği” adlı çalışma Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ), Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programında hazırlanmıştır.

“Ben bir duvar değilim ki duvar böler, ayırır. Ben o duvardaki bir gedim.” der Kamla Bhasin. Çünkü duvarları dışlamanın ve ayırmanın sembolü olarak görür. İnsanı “diğeri” yapan o sınırlarda, “bir gedik” olma önerisinde bulunup, farklı bir pencereden kadınların hayatına bakmamı sağlayan, değerli hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Sema MUMCU’ya tez çalışması süresince mekân ve zaman gözetmeksizin hiçbir yardımını esirgemeyerek büyük bir sabırla verdiği destek ve moral için çok teşekkür ederim. Lisans eğitimimden bu yana her türlü bilgiyi ve eğitimi vererek desteklerini esirgemeyen bütün hocalarıma teşekkürler.

Yüksek Lisansın bilgi, deneyim ve birikim gerektirdiği kadar sabır, çalışma ve azim gibi ögeleri zorunlu kılmasından dolayı; desteğe, hoşgörüye ve yardıma daha çok ihtiyacım olduğunda yanımda olan arkadaşlarım Gamze OKUMUŐ KORUN, Merve KESİM, Ayşegül COŐKUN, Uğur KILIÇ, Elif ALTINTAŐ ve Ayşe UZUN’a çok teşekkür ederim. Lisans hayatımdan bu yana her sıkıntıda beni sabır ve içtenlikle dinleyen, her daim yanımda olan arkadaşlarım Azer ÖZGÜR, Ayşegül ŐAHİN, Alper UZUNALI, Emine-Gökhan GÜMRÜKÇÜOğLU, Muazzez AYSAN ve Harun ÜNAL’a sonsuz teşekkürler.

Hayatımın her anında yanımda olan, aldığım her kararın, attığım her adımın arkasında duran, desteklerini ve sevgilerini derinden hissettiğim annem Azize YAZICI, teyzem İhsaniye KELKİT, eniştem Kadir KELKİT, amcam Mustafa ŐERMET ve yengem Aynur ŐERMET’e sonsuz teşekkürler. Kocaman ailemin diğer fertleri de tez dönemim başta olmak üzere her dönemde bana her halimle katlandıkları için teşekkürler.

Varlıkları ile sonsuz bir mutluluk ve moral kaynağı olan yeğenlerim Sabri Ulaş YAZICI ve Eylül GÜMRÜKÇÜOğLU iyi ki varlar.

Varlığında ve yokluğunda kişiliğime, karakterime kattığı her yapıtaşı için, beni ben yaptığı için babam Sabri YAZICI’ya minnettirim.

Tezin ortaya çıkmasında asıl emeği olan, toplumsal baskılara ve eşitsizliklere maruz kalmalarına rağmen ayakta duran bütün kadınlara sonsuz teşekkürler.

Saygılarımla...

Tuğçe YAZICI

Trabzon 2018

TEZ ETİK BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Kentsel Açık Mekânların Kullanımı / Trabzon Örneği” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Yrd. Doç. Dr. Sema MUMCU'nun sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı/yaptırdığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 14/02/2018

Tuğçe YAZICI

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	III
TEZ ETİK BEYANNAMESİ	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VII
SUMMARY	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	IX
TABLolar DİZİNİ	X
SEMBOLLER DİZİNİ.....	XI
1. GENEL BİLGİLER	1
1.1. Araştırma Probleminin ve Yaklaşımının Tanımlanması.....	1
1.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerini	5
1.2.1. Toplumsal Cinsiyet Rolünün Tanımı	6
1.2.2. Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Rollerini	10
1.2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Toplumsal Cinsiyet Rollerini	11
1.2.2.2. Cumhuriyet Sonrası Toplumsal Cinsiyet Rollerini	13
1.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerini ve Mekân İlişkisi	20
1.4. Kadın- Kentsel Açık Mekân İlişkisi.....	26
1.4.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	27
1.4.2. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	29
1.4.3. Cinsiyet Rollerinden Kaynaklanan Baskılar ve Kentsel Açık Mekân Kullanımına Yansıması (Eşitsizlik)	32
1.5. Çalışmanın Amaç ve Varsayımlarının Belirlenmesi.....	36
2. YÖNTEM.....	40
2.1. Araştırma Tasarımının Geliştirilmesi.....	40
2.1.1. Çalışma Alanının Seçilmesi ve Tanımlanması	41
2.1.1.1. Sanat Sokağı Çalışma Alanı.....	42
2.1.1.2. Suluhan Aralığı Çalışma Alanı	44
2.1.1.3. Bankacılar Caddesi Aralığı Çalışma Alanı	45
2.1.2. Birinci Aşama: Davranış Gözlemi	46

2.1.3.	İkinci Aşama: Anket Çalışması.....	47
3.	BULGULAR	49
3.1.	Alan 1: Sanat Sokağına İlişkin Bulgular	49
3.1.1.	Davranış Gözlemi.....	49
3.1.2.	Ankete İlişkin Bulgular	53
3.2.	Alan 2: Suluhan Aralığına İlişkin Bulgular	58
3.2.1.	Davranış Gözlemi.....	58
3.2.2.	Ankete İlişkin Bulgular	62
3.3.	Alan 3: Bankalar Caddesi Aralığına İlişkin Bulgular	66
3.3.1.	Davranış Gözlemi.....	66
3.3.2.	Ankete İlişkin Bulgular	71
3.4.	Tüm Konumların Bir Arada Değerlendirilmesi	76
3.4.1.	Davranış Gözlemi.....	76
3.4.2.	Ankete İlişkin Bulgular	80
4.	TARTIŞMA	85
4.1.	Davranış Gözlemi İle İlgili Bulguların Tartışılması	85
4.2.	Anket ile İlişkili Bulguların Tartışılması	89
5.	SONUÇ VE ÖNERİLER	91
6.	KAYNAKLAR	95
7.	EKLER	102
	ÖZGEÇMİŞ	117

Yüksek Lisans Tezi

ÖZET

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ BAĞLAMINDA KENTSEL AÇIK
MEKÂNLARIN KULLANIMI / TRABZON ÖRNEĞİ

Tuğçe YAZICI

Karadeniz Teknik Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sema MUMCU
2018, 101 Sayfa, 15 Sayfa Ek

Birçok ülkenin sorunu olan kadın-erkek eşitsizliği Türkiye'nin de en önemli sorunlarından biridir. Bu eşitsizliğin temelinde yatan toplumsal cinsiyet rolleri, kadın ve erkeğe toplumsal roller yüklemekte ve bu roller bağlamında görevler vermektedir. Kadının anne, temizlikçi; erkeğin baba, evin reisi olarak görülmesi kadını ev ile sınırlandırırken erkeği kente yönlendirmiştir. Bu yönlendirmenin sonucunda oluşan “Kadının yeri evidir.” görüşünün benimsenmesinden dolayı kadınlar kentsel açık mekânları kullandıklarında kısıtlandırılmışlardır. Türkiye’de toplumsal cinsiyet rollerinin günümüze kadar nasıl şekillendiği, bu durumun kentsel açık mekânlara nasıl yansıdığı incelenmiş, sonuçlar irdelenmiştir.

Bu çalışma Trabzon’da bulunan üç aktif yaya sokağında yürütülmüş, kentsel açık mekânların kullanımı ve deneyimlenmesinde kadın-erkek farklılıklarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Davranış gözlemiyle mekânsal etkileşimlere ve etkinliklere odaklanılmışken anket çalışmasıyla mekânın deneyimlenmesine ve tercihlere ışık tutulmuştur. Yapılan araştırmada, gözlemlerde tespit edilen kadın-erkek kullanıcı oranlarındaki ve kullanıcıların alana kimlerle beraber geldiklerindeki farklılıklar; ankette tespit edilen mekânın nasıl deneyimlendiğine ilişkin farklılıklar kentsel açık mekânlardaki toplumsal hayatta kadın erkek eşitsizliğini yansıtmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Kentsel Açık Mekân, Kadın, Eşitsizlik, Cinsiyetlendirilmiş Mekân.

Master Thesis

SUMMARY

OCCUPATION OF URBAN OPEN SPACES IN CONTEXT OF GENDER
ROLES: A CASE STUDY OF TRABZON

Tuğçe YAZICI

Karadeniz Technical University
The Graduate School of Natural and Applied Sciences
Landscape Architecture Graduate Program
Supervisor: Assist. Prof. Dr. Sema MUMCU
2018, 101 Pages, 15 Pages Appendix

Woman-man inequality, a problem of many countries, is also one of the most important problems in Turkey. Gender roles, which underlie this inequality appoint different roles and impose different social duties in context of these roles to women and men. Accepting woman as mother and caretaker and man as father and breadwinner has constrained women with home while directing men to city centre. Because of the adoption of the idea “A woman’s place is in the home.” that is a result of gender separation; women’s occupation of urban open spaces was constrained. How gender roles were formed until today, how these roles are reflected on urban open spaces were examined and the results were discussed.

This study was conducted at three active pedestrian streets, and determination of the differences at using and experiencing urban open spaces that woman and men users have was aimed. With behavior observation spatial interactions and activities were focused on while with questionnaire technique how space is being experienced and preferred were enlightened. In the conducted study the differences such as the ratio of woman-man users and with whom they are using the space that were determined with behavior observations, or the differences at how space is being experienced that were revealed by questionnaire results were all reflected the women-man inequality in the social life of urban spaces.

Key Words: Gender, Urban Open Space, Woman, Inequity, Gendered Space.

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Erkeklerin kadınlara göre mekân işgali (Foto: Şammas Bayrakçı)	23
Şekil 2. Araştırmanın teorik katkıları	39
Şekil 3. Davranış gözlemi ve anket çalışması için seçilen çalışma alanları	41
Şekil 4. Sanat sokağı alan fotoğrafları 1	43
Şekil 5. Sanat sokağı alan fotoğrafları 2	44
Şekil 6. Suluhan aralığı alan fotoğrafları	45
Şekil 7. Bankalar caddesi aralığı alan fotoğrafları	46
Şekil 8. Sanat sokağında kadın ve erkeklerin mekânsal deneyimlerine ilişkin ortalamaların grafiksel karşılaştırılması	57
Şekil 9. Suluhan aralığında kadın ve erkeklerin mekânsal deneyimlerine ilişkin ortalamaların grafiksel karşılaştırılması	66
Şekil 10. Bankalar caddesi aralığında kadın ve erkeklerin mekânsal deneyimlerine ilişkin ortalamaların grafiksel karşılaştırılması	75
Şekil 11. Çalışma alanlarının ve tümünün kadın ve erkek sayısal verilerinin grafiksel karşılaştırılması	76
Şekil 12. Kullanıcıların cinsiyetlerine göre konumlar içindeki dağılımları	78
Şekil 13. Tüm alanlarda kadın ve erkeklerin mekânsal deneyimlerine ilişkin ortalamaların grafiksel karşılaştırılması	83

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Davranış gözlemi ile saptanan kullanıcıların cinsiyetlerine göre gruplar içindeki dağılımları.....	49
Tablo 2. Sanat sokağı davranış gözlemi verileri cinsiyet-konum tablosu.....	50
Tablo 3. Sanat sokağı davranış gözlemi verileri kullanıcı-etkinlik tablosu.....	52
Tablo 4. Anket yapılan kullanıcıların sosyo-demografik verilerinin dağılımı.....	54
Tablo 5. Kadın ve erkek kullanıcıların alana gelme sıklıkları	55
Tablo 6. Sanat sokağı anket çalışması verileri cinsiyet-tercih tablosu	56
Tablo 7. Davranış gözlemi ile saptanan kullanıcıların cinsiyetlerine göre gruplar içindeki dağılımları.....	58
Tablo 8. Suluhan aralığı davranış gözlemi verileri cinsiyet-konum tablosu.....	59
Tablo 9. Suluhan aralığı davranış gözlemi verileri kullanıcı-etkinlik tablosu.....	61
Tablo 10. Anket yapılan kullanıcıların sosyo-demografik verilerinin dağılımı.....	63
Tablo 11. Kadın ve erkek kullanıcıların alana gelme sıklıkları	64
Tablo 12. Suluhan aralığı anket çalışması verileri cinsiyet-tercih tablosu	65
Tablo 13. Davranış gözlemi ile saptanan kullanıcıların cinsiyetlerine göre gruplar içindeki dağılımları.....	67
Tablo 14. Banklar caddesi aralığı davranış gözlemi verileri cinsiyet-konum tablosu	68
Tablo 15. Bankalar caddesi aralığı davranış gözlemi verileri kullanıcı-etkinlik tablosu.....	69
Tablo 16. Anket yapılan kullanıcıların sosyo-demografik verilerinin dağılımı.....	71
Tablo 17. Kadın ve erkek kullanıcıların alana gelme sıklıkları	72
Tablo 18. Bankalar caddesi aralığı anket çalışması verileri cinsiyet-tercih tablosu	74
Tablo 19. Tüm alanlarda davranış gözlemi ile saptanan kullanıcıların cinsiyetlerine göre gruplar içindeki dağılımları	77
Tablo 20. Tüm alanlar davranış gözlemi verileri kullanıcı-etkinlik tablosu.....	79
Tablo 21. Tüm alanlarda anket yapılan kullanıcıların sosyo-demografik verilerinin dağılımı	81
Tablo 22. Tüm alanlarda kadın ve erkek kullanıcıların alana gelme sıklıkları.....	82
Tablo 23. Tüm konumların anket çalışması verileri korelasyon tablosu	84

SEMBOLLER DİZİNİ

AKEEŞ	:Avrupa Kadın-Erkek Eşitliği Şartı
BM	:Birleşmiş Milletler
CEDAW	:Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi / Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women
GDI	:Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi
HDI	:İnsani Gelişme Raporu
OECD	:Ekonomik İşbirliği ve Gelişim Örgütü
UNDP	:Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

“İnsan topluluğu kadın ve erkek denilen iki cins insandan oluşur. Kabil midir bu kütlenin bir parçasını ilerletelim, ötekini ihmal edelim de kütlenin bütünü ilerleyebilsin? Mümkün müdür ki, bir cismin yarısı toprağa bağlı kaldıkça, öteki yarısı göklere yükselebilsin?”

Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Araştırma Probleminin ve Yaklaşımının Tanımlanması

Son yıllarda yaşanan kadına yönelik şiddet oranı artışı nedeniyle kadınların sosyal statüsü Türkiye’de tartışılan yaygın konulardan biri haline gelmiştir. Buna paralel olarak kadına yönelik eşitsizliğin nasıl giderileceği ve sosyal statülerinin nasıl iyileştirileceği gibi konular başlıca çözümlenmesi gereken sorunlar olarak tanımlanmıştır. Bu konudaki yaklaşımlar, kadının sosyal statüsüne odaklanarak aile içi ve özel alanları tartışmakta, ancak kadınların kentsel açık mekânlardaki görünürlüğü, sosyal hayatı ve gerçekleştirdikleri etkinlikleri, buralarda kendilerini nasıl hissettikleri gibi konuları gözden kaçırmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rollerinin neden olduğu toplumsal baskılar geleneksel, dini ya da ideolojik gibi farklı kökenlere sahip olmakta ve Türkiye’de kadınların açık mekânlara erişimi ve kullanımını kısıtlamakta; kadınlar buralarda erkeklerle aynı düzeyde özgürlüğe sahip olamamaktadırlar. Day (2000), kadınların erkeklere göre daha aşağı statüde görülmelerinin kamusal alanları kullanımlarını kısıtlandığını açıklar ve kadınların kentsel açık mekânlara ilişkin deneyimlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için teorik gelişmelere ihtiyaç olduğunu belirtir. Bu çalışmada kadınların kentsel açık mekânları kullanımında erkeklere göre sergiledikleri farklılıklar ortaya koyulmaya çalışılmış; böylelikle kadının Türk toplumundaki yerinin, kadınların kamusal alandaki görünürlüğü ve buraları nasıl deneyimledikleri üzerinden, farklı bir açıyla tartışılması amaçlanmıştır.

Türk kadını günlük hayatında çok çeşitli baskı ve aşağılanmalara maruz kalmaktadır. Bunlar somut ve soyut baskılar olarak sınıflandırılabilir. Soyut baskılar yasal ayrımcılık, ekonomik eşitsizlik ve sosyal eşitsizliktir. Somut olanlar ise cinsel taciz, aşağılanma, saldırı, dayak, tecavüz ve en uç nokta olarak cinayettir (Müftüler-Bac, 1999). Kadının hayatındaki somut baskılardan yola çıkılacak olunursa; yasal ayrımcılıktan başlanabilir. İlk bakışta Türk kanunları toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında özellikle Müslüman bir ülke için eşitlikçi görülebilir. Gerçekte Türk kanunu ‘erkek aile reisi-kadın ev hanımı’ olarak kabul edilen cinsiyet rolleri üzerine kurulan geleneksel cinsiyet ideolojini yansıtır. Türk kadını için en önemli görev iyi bir anne ve eş olmaktır çünkü kadın, toplumu oluşturan kültürel sınırları koruyan mekanizma olarak kabul edilir (Müftüler-Bac, 1999). Kadın ve

erkek arasındaki eşitlik ana yasadaki yeni düzenlemelerle güçlendirilmiş olsa da uygulamada bu hakların yürürlüğe sokulmasında hala sorunlarla karşılaşmaktadır. Kız çocuklarının eğitimi, kadınların sağlık servislerine erişimi, iş gücü ve karar mekanizmalarında eşit katılım gibi pek çok alanda çok önemli sorunlar devam etmektedir. Dünyadaki pek çok diğer ülkede olduğu gibi kadına karşı şiddet Türkiye'deki en problemleri alanlardan biridir. Türk kadınının dezavantajlı konumu sosyo-ekonomik ve politik göstergelere açıkça yansımaktadır. Sosyal yapı içindeki cinsiyete dayalı değerler ve tutumlar, kadınları hem sosyo-ekonomik yaşamlarında hem de günlük yaşamlarında yasal haklarını kullanmaktan alıkoyan engeller oluşturmaktadır. Bu nedenle sosyal tutumlar ve davranışlar sorgulanmalı, gözden geçirilmeli ve değiştirilmelidir (KSGM, 2008a).

Kadının güçlendirilmesi toplumun güçlendirilmesinin ayrılmaz bir bileşenidir. Bu nedenle kadının sosyal durumuna ilişkin mevcut engellerin kaldırılması ve buna ilişkin önlemlerin alınması gereklidir (KSGM, 2008a). Kadınların yaşamları kamusal/toplumsal alanların ve binaların, ulaşım sistemlerinin, komşuluk birimlerinin ve konutların tasarımı ve kullanımıyla önemli düzeyde etkilenmektedir. Ayrımcı yasalar, hükümet düzenlemeleri, kültürel tutumlar, informal-günlük adetler ve profesyonellerin bilinç eksikliği kadınların ikinci sınıf konumunu yansıtan ve güçlendiren koşulları yaratmıştır (Weisman, 2000). Bu durum, Peyzaj mimarları gibi mekânsal tasarım profesyonellerinin cinsiyet rollerine dayanan sosyal mekanizmaları anlamaları ve yapacakları tasarımlarda, kadına karşı eşitsizliği destekleyecek mekânsal organizasyonlara karşı farkındalık düzeylerinin yüksek olması gerekliliğini ortaya koyar. Ayrıca, bu tasarımlarda mekânlara cinsiyet yüklemek yerine, her kullanıcı için kullanım uygunluğu olan alanlar yaratılarak kadınların da erkekler kadar kentsel açık mekânlardaki görünürlüğü ortaya çıkarılmalıdır.

Ancak, anlamlı bir varlık/varoluş için anlamlı çevreler gerekli ve vazgeçilmezdir. Kadınlar yaşam şekilleri ve gelirlerini destekleyecek, onlar hakkındaki kültürel hayallere değil de yaşamlarının gerçeklerine karşılık verecek kamusal alanlar ve mekânlar, ulaşım ve konutları talep etmelidirler (Weisman, 2000).

Mekânın sahiplenilmesi ve kullanımı politik eylemlerdir. Sahip olduğumuz, olmadığımız ya da erişimimizin engellendiği bu tür mekânlar bizi güçlendirir ya da güçsüz bırakabilir. Mekânlar geliştirebilir ya da kısıtlandırabilir, besleyebilir ya da güçsüzleştirir. Kadınların önemli ihtiyaçlarını destekleyecek mimari konum hakkı talep edilmelidir. Cinsiyet rolleri ve mimarlığa ilişkin araştırma 1970'lerin sonlarına doğru başlamış, ağırlıklı olarak kadınlar tarafında ve politik feminist açıyla yürütülmüştür.

Şimdiye değin çalışmaların büyük bir kısmı disiplin içinde kalmış, profesyonel mimarlık ve insan yapımı çevreye ilişkin konulara odaklanmıştır (Weisman 2000).

Toplumsal alanları diğer cinsiyet ile paylaşmak toplumsal yaşama paylaşılan katılımı daha düşünülebilir kılmıştır. 1900'lü yılların başında San Francisco-Market Street kentin sembolik olarak kalbiydi ve bu merkezi kamusal alanı kadınlar erkeklerle paylaştıkça kamusal alanda güç ve sorumluluğun paylaşılabilceği fikri daha düşünülebilir olmuştur. Kadınlar ve erkeklerin kent merkezi peyzajına ilişkin deneyimleri yalnızca peyzajla ilişkili düşüncelerini değil aynı zamanda cinsiyet rollerine ilişkin düşüncelerini de değiştirmiştir (Sewell, 2003). Kadınlar erkeklerle paylaştıkları mekânlarda güçsüz ve söz hakkı olmaksızın kalmaktansa eşit kontrole sahip olmalıdırlar. 1900'lü yıllarda kent merkezi kaldırımları, araçlar ve mağazaları kadınların da kullandığı erkeklere ait mekânlar değil her iki cinsiyetin de bulunduğu, kadınlar ve erkeklerin de mekanın bir parçası olduğu alanlar olmuştur. Bu durum, kadınların bu mekânları yalnızca paylaşarak talep etmesiyle değil aynı zamanda buralarda kültürel talepte bulunmasıyla gerçekleşmiştir (Sewell, 2003).

Kadınlar çevrenin kullanıcılarının yüzde 50'den fazlasını oluşturmalarına rağmen çevrenin ortaya koyduğu mimari formlar üzerinde yok sayılacak düzeyde etkiye sahiptirler. Kadınlar için yeni mekânlara ilişkin yatırım ve düzenlemelerin olduğu durumlar kadın aktivistlerin, kadın hareketi örgütlerinin ve az sayıda ama giderek artmakta olan feminist politikacıların çabalarının sonucudur. Eğer yapıları ve planlanmış çevreye ilişkin gelecek vizyonu kadınların tüm ihtiyaçlarının çevresel olarak desteklendiği bir çevre olacaksa her kadın kendi mimarı olmalı yani çevresel yargılar yapabilme yeteneği hakkında farkındalığa ulaşmalı ve içinde yaşadığı ve çalıştığı mekânlara ilişkin kararları verebilmelidir. Kadınlar bilinçli ve politik olarak hareket etmelidir. Mahallelerimiz, evlerimiz ve çalışma yerlerimizle ilgili kararlarda kim kazanacak kim kaybedecek sorgulanmalı, yaşamı kolaylaştırılacak öneriler desteklenmelidir (Weisman, 2000).

Kadın ve erkek arasındaki eşitlik bir insan hakkı, sosyal adalet için önemli bir koşul ve eşitlik, gelişme ve barış için ayrılmaz ve temel bir önkoşuldur. Cumhuriyet Dönemi'nde bu bağlamda önemli gelişmeler sağlansa da mevcut durumda gözlemlenen; cinsiyet eşitliğinin sosyal hayata yansımadağıdır (KSGM, 2008a).

Toplumda yaşanan eşitsizliklerin sadece kadın üzerinde bir etkisi olmadığı aslında bütün toplumun olumsuz şekilde etkilendiği varsayılmıştır. "Herkes için daha iyi bir gelecek" hedefine varılabilmesi için, toplumunda değişimciliğin etkili bir ögesi olan kadın haklarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Kadınlar için yapılan iyileştirmeler sadece kadının

değil bütün toplumun gelişimini artı şekilde etkileyecektir. Kadının toplumsal hayatta var olabilmesi ve kendini özgürce ifade edebilmesi için, kadınların ihtiyaçlarını karşılayan kentsel bir çevrenin meydana gelmesi gerekmektedir. (BMOP, 2006). Kadınlar kent hayatının göz ardı edilen bir bireyi değil, yerel hizmetlerin temel kullanıcısı, asli ve belirleyici bir ferdi oldukları vurgulanmalıdır (BMOP, 2006).

Tez çalışması peyzaj mimarlığı açısından ele alındığından ve bu alanın sosyal bilimlerle doğrudan bir bağlantısı olmadığından ötürü araştırmanın konusunun, yaklaşım açısının açıklanması gerekmektedir. Toplumun tüm kesimleri için eşit erişilebilirlikte açık kamusal alanların tasarımından peyzaj mimarları da sorumludur. Bu nedenle daha önce de belirtildiği gibi mekânsal tasarım profesyonellerinin cinsiyet rollerine dayanan sosyal mekanizmaları anlamaları gerekir. Yeni tasarlanacak veya dönüştürülecek alanlarda kadına karşı eşitsizliği çözmeye yönelik mekânsal organizasyonlar bağlamında farkındalık düzeylerinin yüksek olması gerekmektedir. Günümüzde karşılaşılan eksikliklerin çözümlenmesinden yalnızca kanunlar ya da sosyal organizasyonlar sorumlu değildir; kadınlar için kentsel kamusal alanların daha erişilebilir ve kullanışlı olması, kendilerini buralarda daha özgür hissetmelerinin sağlanması, buna ilişkin cevapların bulunması ve çözüm üretilmesi aynı zamanda peyzaj mimarlığı meslek disiplininin de görev alanına girer. Peyzaj mimarları resmi ya da sivil kuruluşlar ile birlikte sorumlulukları paylaşmalıdır. Bu nedenle cinsiyet rollerinin ve bunların kentsel kamusal alanların kullanımını üzerindeki etkisinin anlaşılması önemli bir gerekliliktir. Ayrıca Türkiye’de açık mekânların tasarımında kadın-erkek kullanım farklılıklarını göz önünde bulunduran, bu konuları irdeleyen çalışmalar peyzaj mimarlığı bağlamında oldukça eksiktir. Bu çalışmayla Türkiye’deki peyzaj mimarlığı araştırmalarında önemli bir boşluğa dikkat çekmek ve eksikliklerin giderilmesi için bir başlangıç noktası oluşturmak hedeflenmiştir. Türkiye’de kadınların kentsel açık mekânları kullanımını etkileyen baskılar, bunların kullanıma fiziksel, sosyal ya da psikolojik olarak nasıl yansıdığı gibi konuların derinlemesine ele alınması; bunlara karşılık nasıl mekânsal çözümler üreteceği çok yönlü olarak tartışılmalıdır. Bu doğrultuda çalışmanın bundan sonraki kısmında kadının üzerindeki baskıları biçimlendiren toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde durulacak, Türkiye’deki cinsiyet rollerinin oluşumundaki farklı faktörler tanımlanmaya çalışılacaktır. Böylece mekânın deneyimlenmesi bağlamında, kadın-erkek farklılıklarının bu baskılar paralelinde anlaşılması hedeflenmektedir.

1.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerini

Geçmişten günümüze toplum ve toplumsal yapı, daima insanı bir sınıflandırma telaşı içinde olmuştur. İnsanlar cinsiyet, yaş, iş, meslek hatta mevki gibi farklı başlıklarda kategorize edilmiştir. Ama bu ayrımlardan hiç biri toplumsal cinsiyet kavramının kadın-erkek (dişil-eril) ayrımı bakımından oluşturduğu farklar, eşitsizlikler ve roller kadar insan yaşamının bütün alanlarını etkileyen geniş bir çerçeveyi kapsamamıştır. Bu ayrım, eski zamanlardan günümüze tanım, görev (rol) olarak değişmiş, ancak önemli gelişmeler sağlanmasına rağmen olması gereken eşitlik düzeyine henüz ulaşamamıştır.

Türkiye’de toplumsal cinsiyet kavramının evrimi İslamiyet öncesi ve sonrası dönem; Osmanlı dönemi, Cumhuriyet dönemi gibi farklı dönemlerde ele alınabilir. Ancak Türk kültürünün, siyasi yapısının etkilenmesi ve değişmesi bakımından bir devrim niteliği taşıyan “Cumhuriyet’in ilanı” bu evrim için temel oluşturabilir. Bu açıdan bakıldığında toplumsal cinsiyet kavramı ve rolleri, Türkiye’de Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası dönem olarak iki başlık altında toplanıp incelenebilir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde; toplumsal cinsiyet kavramı, Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası dönemlerde Türkiye’de kadın-erkek rollerine yüklenen sorumluluk ve sınırların kronolojik olarak dini, kültürel, siyasi olarak nasıl etkilenip şekil aldığı anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu değişimin kentsel açık mekânlarda nasıl bir etki yarattığı peyzaj mimarlığı dalı altında geniş bir perspektifle açıklanmaya çalışılacaktır.

Toplumsal cinsiyet kavramı ağırlıklı olarak sosyal bilimlerin konusu olarak ele alındığından dolayı bu alanın peyzaj mimarlığı alanı ile ortak paydası olmadığı düşüncesi ortaya çıkabilir. Ancak, peyzaj mimarlarının temel görevi de kamusal ve özel alanları, kullanıcıların ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayacağı alanlar olarak tasarlamaktır. Bu alanlar tasarlanırken sosyal bilimlerin konusu olan sosyoloji ve psikoloji gibi alanların da bilgilerinden yararlanır. Çünkü kentsel açık mekân kullanımında toplumsal cinsiyet rolleri, yaş, sosyal statü gibi faktörlerin etkisi önemlidir (Öymen Gür, 1996) ve tasarlanan alanların kullanıcılar tarafından hem fizyolojik hem de psikolojik kullanımının sağlanması gerekmektedir (Uzunali, 2017). Fizyolojik kullanım bakımından çok iyi tasarlanmış bir alan aynı zamanda kullanıcıların psikolojik ve sosyal (güvenlik hissi, mahremiyet ihtiyacı, aidiyet, kimlik vb.) ihtiyaçlarına da hizmet etmelidir. Peyzaj mimarlığı dalının sosyal bilim alanlarıyla yapacağı iş birliği ile mekânların kullanımındaki fizyolojik-psikolojik-sosyal denge sağlanabilir. Bu dengenin sağlanması, kentsel açık mekânlarda erkek

kullanıcıların oluşturduğu yoğunluk (kişi sayısı olarak) ve etkinlik çeşitliliğinin, kadın kullanıcılar tarafından da oluşmasını sağlayacaktır.

Feminist bir bakış açısı ile bakıldığında, “Kadının yeri evidir.” düşüncesi günümüz kadını kentsel açık mekânlardan uzaklaştırmış, bu alanlara gelen kadın kullanıcıların da kendilerini fizyolojik/sosyal/psikolojik olarak sınırlandırmalarına sebep olmuştur. Kadının bilinçaltında oluşturulan bu baskının sebebi, aslında her toplumda olan toplumsal cinsiyet rolleridir. Peyzaj mimarlarının görevi, kentsel açık mekânlara bir cinsiyet ayrımı yüklemek değil; o mekânı (kamusal/toplumsal alanı) her kullanıcının kullanabileceği şekilde tasarlamaktır. Çünkü kamusal/toplumsal mekânın cinsiyeti yoktur. Her birey kendini güvenli, özgür hissedebileceği kamusal alanların yegâne kullanıcısıdır.

1.2.1. Toplumsal Cinsiyet Rolünün Tanımı

Cinsiyetlerin simgelenmesi farklı toplumların kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkiyi nasıl algıladığı ve inşa ettiğinin bir parçasıdır ve bunlar çatışan kültürel ve politik gündemden bağımsız değildir (Özcan, 2009). Dildeki kadın figürünün genellikle kadın ve feminenliğe ilişkin maskülen yani erkekler tarafından yapılan inşalar olduğu belirtilir ve kadın genellikle erkeğin diğeri olarak anlaşılır (Baydar, 2012).

Kadın her zaman erkeğin diğeri, ötekisi olarak görülmüş, erkeğe iyi tanımlar yüklenirken kadına kötü olan her tanım yüklenmiştir. Pitagoras’a göre, iki ilke mevcuttur. Bunlar iyi ve kötü ilkedir. İyi ilke; düzeni, ışığı ve erkeği yaratırken, kötü ilke ise; düzensizliği, karanlığı ve kadını meydana getirir (Alkan, 1981). (İslamiyet öncesi) İran’ın milli dini olan Zerdüştlükte, kadın kötülüğün ve kirliliğin simgesidir (Altındağ, 1994; Doğramacı, 1997). Şamanizm inançlarının aksine, Zerdüştlük dininde kötülüğü simgeleyen bütün tanrılar kadındır (Altındağ, 1994). Konfüçyüs’ün Evlilik Erkitabında ve Hintlilerin “Manu Yasası” ndan edinilen bilgilere göre; kadın beceriksiz, akli olmayan, bağımlı bir yaratık olarak görülüyordu (Alkan, 1981). Erkek, bedenini dünyayla doğrudan ve normal bir bağlantı içinde düşünürken ve nesnel bir şekilde kavradığına inanırken, kadının bedenini bir engel bir hapisane olarak kabul eder. Kadının bazı özelliklerinin eksikliği nedeniyle kadın olduğunu belirten Aristo, kadının yapısını doğal bir eksiklik ile özürli olarak kabul edilmesini gerektiğini belirtir. Benzer şekilde başka düşünürler kadını özürli erkek, tesadüfi/önemsiz varlık olarak dile getirir. Bu Âdem’in fazlalık kemiğinden yaratılan Havva ile sembolize edilmiştir. Böylece insanlık/beşeriyet erkektir ve erkek,

kadını kendi içinde değil erkeğe göre tanımlar, kadın kendi kendini idare edebilen bir varlık değildir. ‘Kadın, izafi/göreceli varlık’ olarak görülür ve erkek, kadın olmaksızın kendisi hakkında düşünebilir ancak kadın, erkek olmaksızın düşünemez. Kadın erkeğe göre tanımlanmakta ve farklılaşmaktadır, kadın önemli olana karşın rastlantısal ve önemsizdir (Beauvoir, 2000). Kadın ve erkeğe yüklenen ayrımlar erkek için: sınırlı, tek, bir, sağ, eril, sükûn, düz, ışık, iyi, kare; kadın için: sınırsız, çift, birçok, sol, dişil, devinim, kavisli, karanlık, kötü, dikdörtgendir (Buckingham-Hatfield, 2000). Yapılan bu tanımlarda kadın-erkek arasında net ve zıt ayrımlar oluşturmaktadır.

Eğer mekân, düzenleyici bir ilke ise toplumsal cinsiyet de öyledir. Mekân ve toplumsal cinsiyet ilkeleri her toplumda aynı olmayan şekillerde bağlantılı olarak kabul edilirler. İrlandalılar için güney kadınla ilişkilidir. Çinliler tersi şekilde güneyi erkek ve kuzeyi kadın olarak kabul ederler (Ardener, 2000). Bu algısal şemalar dünyayı erkek ve kadın arasındaki zıtlıklara bağlı olarak doğu ve batı, gelecek ve geçmiş, yukarı ve aşağı, sağ ve sol olarak böler. Buna toplumsal/özel ve iç/dış eklenebilir. Şili’nin Kızılderili halkı Mapuçeler alt-üst, sağ-sol el ilişkilerine sahipken; erkeklerin üstünlüğü, sağ ile ilişkisi bununla birlikte iyi ve kutsal ile de ilişkili oldukları belirtilir. Ayrıca solun kötü ile sağın iyi ile ilişkili olduğu da belirtilmiştir. Farklı toplumlarda benzeri ikili sınıflandırmaların olduğu belirtilmiştir (Ardener, 2000). Toplum ve tüm evren kutsal, asil ve kıymetli bir yana sahipken, bayağı ve sıradan olan diğer bir yöne de sahiptir. Erkek yönü güçlü ve etkin; kadın olan diğer yön zayıf ve pasiftir ya da başka bir deyişle sağ ve sol yönler olarak isimlendirilebilirler. Sağ yön; doğruluk, yetenek, yasal norm, yaşam, iç, kutsal, iyi ve güzel ile ilişkilendirilmiştir. Sol yön; bayağı, çirkin, kötü, ölüm, dış, sonsuz, düşman ve kötülüğün daimi tehdidi ile ilişkilendirilmiştir. Tanrının Havva’yı yaratmak için Âdem’in sol kaburga kemiğini almasının tesadüf olmadığı, aynı özün kadını ve bedenini sol yanını karakterize ettiği, savunmasız ve zayıf, belirsiz ve rahatsızlık verici, yapısı gereği pasif ve ikincil konumda bir varlığın iki parçasını tanımladığı belirtilir (Ardener, 2000). Yapılan bu ayrımlarda kadın-erkek arasında kutuplaşmaya sebep olmakta, kadın ve erkek birbirinden koparılmakta ve kadın erkeğe göre ikinci sınıfa atılmaktadır.

Kadının erkeğin diğeri olması hatta ötekileştirilmesi dini, mitolojik, kültürel, ideolojik gibi birçok bakış açısının sonucudur. Yapılan ayrımlar kadın-erkek üzerinde eşitsizliğe, hatta bu eşitsizliğin uç sınırlara gelmesine sebep olmuştur. Kadın geçmişte kötü ve zayıf bir canlı olarak anlaşılmış, yansıtılmış; günümüzün toplumsal alt yapısında da bu bakış açısının oluşturduğu yansımalar ve görüşler sürdürülmüştür. Toplumsal cinsiyet

kavramının alt yapısında oluşan feminist görüşlerin çoğu, kadının geçmişte üzerine yüklenen bu tanımlardan kaynaklıdır. İnsanın varoluşundan bu yana, kadının erkekle eşit olma düşüncesi asla kabul görmemişken, kadının toplumda istediği eşitliği bulması çok zor olmuştur. Bu dengenin oluşabilmesi de birçok feminist akım öncüsünün ortaya attığı kuramlar ve tartışmalar sonucunda başlayabilmiştir.

“Toplumsal cinsiyet” kavramı 1970’lerde feminist hareketin etkisi ile bilim dünyasına girmiştir. Sosyoloji, psikoloji gibi sosyal bilimler alanlarında geniş bir yer kaplamasına rağmen bu kavramın tarihi çok yenidir. Bu kavram ilk defa, Toplumsal cinsiyet kavramının öncülerinden Robert Stoller’in 1968 tarihli “Sex and Gender” ve Ann Oakley’in, 1972 tarihli “Sex, Gender and Society” kitabında kullanılmıştır (Vatandaş 2007; Ecevit, 2011). Bilim topluluklarında cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının birbirinden farklı şekilde ele alınmasının temelinde, biyolojik etmenler ve bu etmenler üzerine kurulan sosyal durum söz konusudur. Ann Oakley, Robert Stoller, Nicholson gibi birçok bilim insanı “Toplumsal cinsiyet” kavramını tanımlamıştır. Ancak bu kavram feminist analiz içinde çok farklı anlamlarda kullanıldığı için tek bir tanım yapmak zordur (Dedeoğlu, 2000). Bu noktada toplumsal cinsiyet kavramı ile ilgili yapılan birçok tanım bulunmaktadır. En genel anlamda biyolojik cinsiyet (kadın-erkek) insan bedeni arasındaki biyolojik farklılığı temsil ederken toplumsal cinsiyet -eril (erkeğe özgü/maskülen) ve dişil (kadına özgü/feminen)- kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların sosyal inşasına ve bu inşadaki eşitsiz ayrıma işaret eder. Biyolojik cinsiyet farklılıkları doğal ve doğuştan gelen olarak kabul edilirken toplumsal cinsiyet farklılıkları, her ne kadar biyolojik cinsiyet farklılıklarına dayansalar da, zaman ve mekân içinde değişen, sosyal, kültürel ve tarihi açılardan üretilmiştir (Nicholson, 1994; Dedeoğlu, 2000; Rendell, 2000b; Vatandaş, 2007).

Kadın-erkek eşitsizliğinin iş bölümü aşamasında yapılan ayrımdan kaynaklı olduğu düşünülmüştür. Bu düşünce, kadın-erkek arasında net sınırlar meydana getirmiş ve bu sınırlar erkeği evin dışına, kadını evin içine hapsedmiştir. İş bölümü sürecinde kadınlar doğum, çocuk bakımı, evin düzeni gibi sebeplerden ötürü evin içinde, erkekler ise silahlara, sürülere olan ilgilerinden dolayı evin dışında yer edinmiştir (Vatandaş, 2007). Bu rollerin alt yapısında, yer alan geleneksel aile düzeninin toplumsal cinsiyet üzerindeki temel tutumlarından dolayı oluşan roller bir hiyerarşik yapı meydana getirmiştir. Bu yapı, erkeklere aileyi korumak ve evin maddi yükünü yüklenme görevini getirirken kadınlarda ise maddi boyutundan çok manevi yönüne dönüşerek, onları evin ve çocukların bakımından sorumlu tutmuş, komşuluk-akraba ilişkilerini organize etme ile

görevlendirmiştir. Maddi yönü elinde tutan erkek belirleyici bir rol üstlenirken, kadın düzenleyici rolü oynamaktadır (İmamoğlu, 1993). Toplumsal cinsiyet rolleri aile içinde kadın-erkek olarak tanımlandığında bu rollerin anne-baba altyapısından kaynaklı olduğu ve sadece onları etkilediğini düşünebilir. Ancak toplumsal cinsiyet rolleri evlilik ya da belirli bir yaşa sahip olmakla oluşan bir durum değil, daha en baştan doğumla başlayıp şekillenen bir durumdur. Simone de Beauvoir'un (1993), "İkinci Cins" kitabında "Kadın doğulmaz, kadın olunur." sözüyle bu durum, en geniş haliyle yansıtılmaktadır. Aynı durum erkek için de geçerlidir. Toplumda kadın ve erkeğe dair yüklenen farklı beklentiler, bireylerin cinsiyetine uygun davranışlar oluşturmalarına yol açmaktadır (Bhasin, 2003; Kaypak, 2014). Örneğin, anne karnında cinsiyetin belli olmasının beraberinde bir ayırım başlar. Kız bebeklere pembe renk çerçevesi içinde kıyafetler, eşyalar hazırlanırken; erkek bebekler mavi renk çerçevesinde kalır. Doğum sonrasında gittikçe daha net, kesin roller çocuklar için oluşur; saçın uzunluğu ve modeli, elbiseler, konuşma şekli ya da davranışlar, hatta oynayacağı oyunlar vb. gibi (Vatandaş, 2007). Çocukların doğumla başlayarak yaşadığı bu süreç genç kız-genç erkek olduğu dönemden, yetişkin oldukları döneme kadar sürüp giden bir kalıp yargıları öğrenme, benimseme, içselleştirme dönemidir. Bu dönemlerde, kız çocuğunun tek başına parka gitmesi, kentsel açık mekânlarda gezmesi belirli saatler içinde sınırlanırken ya da yasak, ayıp olarak tanımlanırken; erkek çocukları için hiçbir sınırlama söz konusu olmamıştır. Kız çocukları kentsel açık mekânları kullanmak, sosyalleşmek yerine; ev sınırları içinde (bahçe, avlu, site vb.) anneden ev düzeni, yemek yapımı gibi geleceğin annesine yüklenen rolleri öğrenmesi, iyi şekilde yapması beklenmiştir. Temelde böyle bir eşitsizlik ile karşılaşan bir kadının kendini kentsel açık mekânlardan uzak tutması, karşı cins tarafından dışlanması şaşırtıcı olmamıştır. Toplumsal cinsiyet kavramında mekânsal ayırımın oluşma sebebinin biyolojik olmaktan ziyade sosyolojik olduğu düşünülmektedir.

Geçmişten günümüze "Toplumsal cinsiyet" kavramı, erkek egemenliğinde kadını bastırma, kontrol etme veya ötekileştirme (yok sayma) eylemleri üzerine oluşturulan toplumsallaştırma sürecine de yol açmıştır (Bayazitoğlu ve Ayyıldız Potur, 2013). Sonuç olarak yaşadığı baskılardan dolayı kendini evle bütünleştiren, sınırları evin sokak kapısı ya da balkonu, avlusu ya da bahçesi kadar dar olan kadının, kendini kentsel açık mekânlarda özgür, güvende ve rahat hissetmemektedir.

Doğramacı (1997), kadın erkek rollerinin temelinde biyolojik yapıya bağlı olarak iki cinsiyetin fiziksel güç potansiyelleri arasındaki farklılığın olduğunu, bu durumun kadını

zayıf ve korunmaya ihtiyacı olan cinsiyet rolüne ittiğini belirtir. Böylece dini, geleneksel-ataerkil yapı gibi nedenler yanında biyolojik özellikler de kadının yerinin güvende yaşayacağı evi olduğu inancını pekiştirmiştir. Bunun sonucunda da, kadınlar kent içinde erkeklere oranla daha az gezdiklerinden dolayı bilişsel şemalarını yansıtan imge haritaları zayıf, kararsız ve kopukluklarla dolu olmuştur. Erkeklerin imge haritalarındaki durum ise yolların olduğu yerlerde örgütlenmiştir (Doğramacı, 1997).

Peyzaj mimarları için tasarımın en önemli amacı kullanıcıya hitap etmektir. Kullanıcılar; yaş, meslek gibi farklılıklar gösterir ve bu farklılıklar tasarımı şekillendirir, yönlendirir. Ancak cinsiyet açısından ele alındığında kullanıcıların cinsiyeti değil, onların ilgi alanları tasarıma yön verir. Bir çocuk oyun alanında çocuklar yaşlarına göre kategorize edilir, oyun alanları tasarlanır. Çocuklar kız ve erkek çocuğu diye gruplandırılmaz. Nerede nasıl oynamak istedikleri hayal güçlerine bırakılır. Bu yüzden kamusal/toplumsal alana cinsiyet yüklemek sınır oluşturmak, önyargıları ve kadına yüklenen baskıyı desteklemekten başka bir etki oluşturmamıştır. Dünya'nın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de kadın-erkek eşitsizliği önemli bir sorundur. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının (UNDP) hazırladığı, İnsani Gelişme Raporlarında (HDI) bulunan Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi (GDI) sıralamalarında, Türkiye listenin sonlarında yer almaktadır. Bu durum kadınların üzerindeki baskıyı yansıtmaktadır. Bu baskılar kadınların kentsel açık mekânlardaki varlıklarını kısıtlamakta ve buralardaki görünürlüğüne engel oluşturmaktadır.

Türkiye'de kadın erkek arasında oluşan eşitsizliğin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle Türk kültürü ve toplumu içinde cinsiyet rollerinin nasıl inşa edildiğinin anlaşılması gerekmektedir. Bu konunun daha geniş bir bakış açısı ile tartışabilmek için Türkiye'deki toplumsal cinsiyet rolleri ele alınmıştır.

1.2.2. Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Rollerini

Toplumsal cinsiyet rolleri dünyanın birçok toplumunda geçmişten bu yana var olmuştur. Kadın-erkek üzerine oluşturulan bu roller toplumsal yapının bireylere yüklediği rollerdir. Zamanla değişen kültür, din ve siyasi yapı gibi etmenler ile toplumsal cinsiyet kavramı şekillenmiş ve günümüzün en çok tartışılan, araştırılan konularından biri olmuştur. Bu nedenle Türkiye'de toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl oluştuğu, toplumun bu kavram

ile ilgili düşünce ve tavırlarının nasıl şekillendiğini anlayabilmek için, Türkiye’deki toplumsal cinsiyet rolleri iki başlık altında incelenmiştir.

1.2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Toplumsal Cinsiyet Rollerini

Tarih boyunca toplumsal cinsiyet rollerinde erkeklerin toplumdaki konumu ve rolleri hep artı yönde değişime uğrarken, Türk kadının statüsü ve rolleri farklılık göstermiştir. İslamiyet’in benimsenmesi öncesi ve sonrası olarak toplumsal cinsiyet rollerinde değişimlere yol açmıştır.

İslam dininin benimsenmesinden önceki göçebelik dönemine ait bilgilerde kadına yüklenen ana roller “annelik” ve “kahramanlık” olarak görülmüştür (Altındağ, 1994). Eski Türk kadını erkekler gibi ata biner, kılıç kullanır ve gerektiğinde düşmanla çarpışabilirdi (Altındağ, 1994; Doğramacı, 1997). Türk kavimlerinin hepsinde kadın özgür, hak ve yetkilere sahip bir yapıda olmuştur. Türk kadını devrinin erkek rolüne denk hatta eşit olduğunu göstermiştir. Bu dönemde, bunun en önemli kanıtı, Türklerde olan tek eşlilik (monogami)’dir. Kadın evleneceği kişiyi seçme hakkına bile sahip olmuştur (Alkan, 1981; Erdem ve Yiğit, 2010). Kadın erkek eşitliğinin en güzel örneklerinden biri, Orta Asya Hun Devletidir. Hun Devletinde hakan ve hatun devleti birlikte temsil etmiş, eşi savaşa gittiğinde hatun onun yerine geçmiştir. Geleneklere göre bir emirname de sadece “Han emreder” ibaresi yer alırsa o emirname geçerli sayılmamış, “Han ve Hatun emreder” ibaresi olursa geçerli sayılmıştır (Doğramacı, 1997; Erdem ve Yiğit, 2010). Göktürk ve Uygur devletlerinde de kağanın karısı hatun devlet işlerin de kocasıyla beraber söz hakkına sahip olmuştur (Gündüz, 2012). Ayrıca, Hun kadınları erkeklerin yanında dövüşebilmek için iyice eğitilip, baştan aşağı silahlandırılmışlardır. Kızlar izdivaçlarına talip olan erkekler ile düello etmiş, yendikleri kişilerle evlenmemişlerdir. Aile hayatında da çocukların sorumluluğu sadece kadına yüklenmemiş, anne ve baba bu sorumluluğu paylaşmıştır. Hem siyasi hem sosyo-ekonomik hayatta eşitlik söz konusu olmuştur (Doğramacı, 1997). Diğer eski toplumlarda, kadına ve kız çocuğuna olan tutum ve davranışlar Türklerde yoktur. Eski toplumlarda kız çocukları uğursuz sayılmış ve diri diri toprağa gömülmüştür. Kadına tecavüz eden kişi değil kadın cezalandırılmıştır. Türklerde ise kız çocuğuna sahip olmak için dua edilirken, kız çocuğu sevinçle karşılanmıştır. Evli kadın kutsal sayılmış ona tecavüz edenler şiddetle cezalandırılmıştır (Alkan, 1981; Doğramacı, 1997). Ancak İslamiyet’in kabulü ve yerleşik hayata geçişle beraber kadın

erkekten daha pasif hale gelmiştir. Kadın kılıç kullanan, savaşabilen bir kahramanken bir aşk konusuna dönüşmüştür (Doğramacı, 1997). Zamanla, Türk kadınlarının toplum içindeki sosyo-kültürel durumları bozulmaya başlamış, kadın eve kapatılmış ve sosyal hayatı engellenmiştir. İslam topluluğunun kabul ettiği ve bu bozulmaya zemin hazırlayan iki gelenek vardır; kadınların inzivası ve poligami (erkeklerin birden çok kadınla evlenmesi). Böylece geçmişle kıyaslandığında Türk kadının İslamiyet içerisinde sosyal hakları çok azalmıştır (Doğramacı, 1997). Bunun sebebi İslamiyet'in kabulünden çok, Türklerin Arap ve İran geleneklerinin etkisi altında kalması olmuştur. Hatta bu değişim, edebiyatta kadın figürlerinin değişmesine sebep olmuştur. Dede Korkut hikâyelerinde kutsal bir yeri olan kadına “başımın bahtı, evimin tahtı” diye hitap edilirken, İslamiyet'i de etkisi altına alan İran'ın Zerdüştlük inancının öğretileri ile kadın artık kötü bir talihin sembolü olmuş; akrep, yılan ve şeytana benzetilmiş, sadakatsiz, kurnaz gibi sıfatlarla eşleştirilmiştir. Yusuf Has Hacip'in Kutadgu Bilig'inde: “Kız çocuk dünyaya getirmemeye gayret etmelidir, şayet doğacak olursa öldürülmesi daha isabetli olur” ifadesi yer almıştır (Altındağ, 1994; Doğramacı, 1997).

İslamiyet öncesi dönemden Osmanlı dönemine kadar, Türk kadının toplumdaki yeri zaman zaman farklılık göstermiştir. İslamiyet öncesi dönemde Orta Asya'da kadın-erkek eşit sayılır, anne olarak kutsal görülmesine rağmen kadının yeri ev olarak görülmezdi. İslamiyet'in kabulünden sonrada kadın-erkek eşitliğinde Orta Asya da önemli bir değişiklik olmamış, kadın toplumdaki yerini korumuştur. Anadolu'daki Türklere İslamiyet'in kabulünden sonra bakıldığında, Orta Asya'daki kadınlar kadar özgürlüklerini koruyamamışlardır (Alkan, 1981). Arap ve İran kültürünün etkisi altında kalan devletlerdeki kadınların toplumdaki yerleri değişmiş, kadına verilen önem azalmış, bütün kötülüklerin anası olarak düşünülmüştür. İslamiyet, kadını bu kötü durumdan kurtarmak için gayret göstermiş ve Hz. Muhammed hadislerinde; “Kadın erkekle eşittir ve toplumun öbür yarısıdır”, “Karısının haklarını gözetken kimse iyi bir Müslümandır” diyerek kadının toplumdaki yerini olumlu yönde etkilemeye çalışmıştır (Doğramacı, 1997). Hz. Muhammed döneminde kadın toplumda erkekler gibi görünürdür, karar alma mekanizmalarında söz sahibi olmuştur.

Göçebe kültür yaşayan, ekonomisi tarıma dayanan Osmanlı Beyliği'nin devlete dönüşmesi 16 yy. olmuş ve o zamana kadar kadın alanı erkek alanından net ayrılmamıştır, ayrıca kadının giyiminde de serbest olduğu bilinmektedir (Çaha, 2010). Osmanlı dönemine bakıldığında toplumsal cinsiyet rolleri hanedan ve halk arasında da değişiklikler

göstermiştir örneğin; hanedanlıkta çok eşlilik (poligami) varken, Osmanlı Türkleri çokeşliliği çok benimsememiş, özellikle köylerde tekeşlilik (monogami) görülmüştür (Doğramacı, 1997). Sonuç olarak, Osmanlı döneminde kadının durumu Orta Asya'daki kadının durumundan farklı bir şekil almış, konumu aşağıya çekilmiş genel olarak hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması, kadının toplum içindeki rollerinin kötüye gitmesine sebep olmuştur. Fakat bu kötü gidiş, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde düzeltilmeye çalışılmış, kadın hakları ve özgürlüğü ile ilgili birçok düzenleme yapılmıştır. Tanzimat döneminde kadınlara;

- İlk defa ilköğretim üstünde bir eğitim imkânı sağlanmış, kızlar için rüştiye ve dârümuallimât (Kız öğretmen okulu) açılmıştır.
- Arazi mirasında ilk defa kadın erkekle eşit hakka sahip kılınmıştır.
- Basın hayatına atılmasıyla ilk defa kadın dergileri yayınlanmaya başlamıştır (Kurnaz, 1991).
- Meşrutiyet döneminde kadınlar;
- Yükseköğrenimin kapıları bu dönemde açılmıştır.
- Kadın derneklerinin ve basının sayısı artmıştır (Kurnaz, 1991).

Tanzimat Fermanında Osmanlı imparatorluğunun hükmü altında bulunan herkesin (teba) eşit sayılması, Türk siyasi tarihinde bir dönüm noktası olmuştur (Kurnaz, 1991). Islahat Fermanının da hiç kimsenin kadın ya da erkek olmasından dolayı ikincil duruma düşmeyeceği, aşağılanamayacağı ifade edilmiştir (Altınbaş, 1989). Yapılan bu düzenlemeler, Osmanlı döneminde kadına geçmişe nazaran haklar kazandırmış; ancak kadın-erkek eşitliğini sağlayabilecek ölçüye toplumu getirememiştir. Kadın ya hareme ya da eve mahkûm olmuştur. Sadece köy hayatındaki kadın bahçe de iş görmek için evden dışarı çıkmış, ancak sosyal bir durum oluşmamıştır.

1.2.2.2. Cumhuriyet Sonrası Toplumsal Cinsiyet Roller

Cumhuriyet öncesi dönemde cinsiyet eşitliği için atılan adımlar, kadınların toplumsal cinsiyet rollerinde iyiye gidiş oluşturmalarına rağmen zaman zaman kötüye dönüşler de meydana gelmiştir. Bu yüzden "Cumhuriyetin ilanı" toplumda kadın hak ve özgürlükleri için devrim niteliğinde bir adım olmuştur. Türkiye'de sosyal, ekonomik, eğitim, sağlık gibi çeşitli alanlarda kadının durumu ve sorunlarına ilişkin çalışmalar genellikle Cumhuriyetin

kuruluşunda yapılan devrimlerde kadının konumundan ve öneminden bahseder. (Kabasakal Arat, 2003; Özçürümez ve Sayan Cengiz, 2011; Landig, 2011; Özcan, 2009; Müftüler-Bac, 1999; Toktaş, 2002; Kağıtçıbaşı, 1986; Barzilai-Lumbroso, 2009; Gürel, 2009; Gökovaı, 2013; KSGM, 2008a). Kadınların kazandığı hak ve özgürlükler kadınların toplumdaki rollerini, sosyal hatta siyasi hayatlarını etkilemiş; kadınlar için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Türkiye'deki cinsiyet eşitliği politikalarının temeli Cumhuriyet Dönemi reformları ile atılmıştır. 1923'te Cumhuriyetin kurulmasını takip eden yıllarda bir yandan modern bir devlet yapısı oluşturulurken, kadın ve erkek arasında tam bir eşitliğin oluşacağına güvenle yapılan reformlarla yaygın bir sosyal dönüşüm gerçekleştirilmiştir. İlk 10 yılda gerçekleştirilen ve Cumhuriyetin kurulmasını temsil eden reformlar yalnızca Türk toplumunun yeniden yapılanmasına yol açmakla kalmamış kadınlara vatandaşlık haklarının verilmesini de sağlamıştır. (KSGM, 2008a).

1926'da kabul edilen Türk Medeni Kanunu ile kadının sosyal yaşamı dönemin koşullarına daha uygun bir şekilde düzenlenmiş, kadınlara boşanma bağlamında eşit haklar sağlanmış ve çekeşlilik (Özçürümez ve Sayan Cengiz, 2011), çocuk evliliği (Kabasakal Arat, 2003) yasaklamıştır. Türk kadını diğer pek çok ülkedeki kadınlardan önce siyasete katılma hakkını da kazanmıştır. 1930'da yerel yönetimlerde seçme ve seçilme hakkını, 1934 yılında da Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir (KSGM, 2008a). 1926 medeni hukuku, kadının evlilik ve aile içindeki konumunu güçlendiren pek çok maddeye sahipken cinsiyetler arasında tam bir yasal eşitliği sağlamada başarısız olmuştur, çünkü eşler arasında erkeği öncelikli konuma koyan pek çok maddeye sahiptir. Kocayı aile birliğinin temsilcisi ve reisi, aileyi geçindiren kişisi ve çocukların öncelikle koruyucusu olarak tanımlamıştır. Kadın, evin bakımından sorumlu tutulmuş, eşinin soyadını alması gerekli görülmüştür. Bu ve benzeri kocayı üstün hale getiren (üstünleştiren) maddeler sonucu anayasanın eşitlikçi maddeleri uygulamada büyük ölçüde etkisiz kalmıştır (Kabasakal Arat, 2003). Ancak, 2001, 2004 ve 2010 yıllarında yapılan anayasal değişiklikler Türkiye'deki kadın-erkek eşitliği ilkesini güçlendirmek için (KSGM, 2012) 1926 Türk Medeni Hukuku ve Ceza Yasasından kocayı ailenin reisi olarak kabul eden maddeleri kaldırmıştır (Özcan, 2009). 2002 yılında aileyi eşlerin eşitliğine dayalı bir varlık olarak tanımlayan medeni hukuk yürürlüğe girmiştir (KSGM, 2008a). 2004 yılında "Kadın ve erkek eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür" ifadesi anayasanın 10. maddesine eklenmiştir (KSGM, 2012; KSGM, 2008a; Landig, 2011). Bu değişiklikle devlet cinsiyete dayalı ayırım

uygulamalarından kaçınmak aynı zamanda tüm alanlarda kadınlar ve erkeklerin eşit haklara sahip olabilmesi için gerekli önlemleri almak ve düzenlemeleri yapmakla sorumlu olmuştur (KSGM, 2008a). Yeni Ceza Yasası uzun zamandan bu yana özel ailevi sorun olarak kabul edilen aile içi şiddet gibi konulara işaret edilmiş ve bunları suç olarak tanımlamıştır (Özcan, 2009). 2004 yılında en kayda değer gelişmelerden bazıları yaşanmış, namus cinayetlerine hafif cezalar verilmesi kaldırılmış, evlilik içindeki cinsel taciz suç olarak nitelendirmiştir (Landig, 2011).

1930'ların kadın haklarına ilişkin reformlarıyla ortaya koyulan modernleşme projesi İslami medeniyetten batılı bir medeniyete değişimi hedeflemiştir (Özcan, 2009). İlk bakışta cinsiyet rollerini ele alan Türk yasal düzenlemeleri İslami bir ülke için eşitlikçi görülebilir. Ancak bu yasaların çoğunun henüz tam olarak iyileştirilmesi ya da en az düzeyde iyileştirildiği, kadınların hükümete katılımın az olduğu, aile içi şiddetin hala önemli bir sorun olduğu, cinsiyet eşitliğini teşvik eden yeterli politikalar ve programların eksik olduğu konusunda yaygın bir fikir birliği vardır (Landig, 2011). Türk kadınının büyük çoğunluğu Türk yasal sisteminin kendilerine verdiği hakları kullanma fırsatlarından mahrumdur. Modernleşme çabaları ve yasal değişikliklere rağmen kadınların halen ataerkil sistem tarafından baskı altında tutulduğu ortadadır (Müftüler-Bac, 1999). Gerçekte ise Türk kanunları “erkeğin aile reisi, kadının ev hanımı” olarak kabul edildiği geleneksel cinsiyet rollerini yansıtmıştır (Duncan, 1996). Kadın erkek eşitliği yerine “Türk kadınının en önemli görevi erkeğin dolayısıyla da ulusun yararı için çalışmak (Kabasakal Arat, 2003), iyi bir eş ve anne olmaktır” (Müftüler-Bac, 1999) anlayışına dayandırılmış ve erkek egemenliğinin temelleri değişmeden kalmıştır. Yani kadın yine ikinci planda, kendi adına hakları ve özgürlükleri olan bir birey olarak görülmemiş, erkeğin hayatına olumlu katkıda bulunmak üzere, erkeğe göre ve erkekler tarafından konumlandırılış, bu durum kadın için istenilen değişimlerin yaşanmamasının nedeni olarak görülmüştür (Kabasakal Arat, 2003; Müftüler-Bac, 1999; Mills, 2007). Diğer bir eleştiri de devletin kadınlara topluma katılmaya ilişkin yeni fırsatlar verirken kadının toplumsal rollerini kadınların bireysel olarak hakları üzerine tanımlamak yerine ulusal bir ideal bağlamında sınırlandırmış olması üzerinedir (Özcan, 2009; Çınar, 2005). Örneğin; erkeğe ilk nasihat ve eğitimi verenin kadın olduğu, bunun erkeğin üzerinde ilk olarak anneliğin etkileriyle uygulandığı inancı nedeniyle kadının zamanın gerekleri doğrultusunda eğitilmiş olması beklenmiştir. Eğitim kadının bir hakkı ya da özgürleşmesi için bir imkân olarak desteklenmediğinden ancak annelik görevinin kalitesini geliştirmek için bir araç olarak görülmüş, yetkin anneler ve

modern ev kadınları geliştirmek için kadınlara özgü eğitim programlarını uygulamak yaygın bir strateji olmuştur (Kabasakal Arat, 2003).

Batı kaynaklı çalışmalarda kadın-erkek eşitsizliğinin genel olarak toplumsal cinsiyet rollerine (kadın anne, ev hanımı; erkek, baba, aile reisi, güçlü vs.) dayandığı ortaya koyulurken Türkiye’de kadınların karşılaştığı baskılar daha yoğun ve daha çeşitli temellerden gelmektedir. Batıdaki hemcinsleri gibi ataerkil-geleneksel cinsiyet rollerinin yanında dini ve ideolojik baskılar da kadını kuşatmış bulunmaktadır. Kadınlar kamusal yaşamda şu baskılardan dolayı pek çok zorlukla karşı karşıya kalmaktadır:

- Ataerkil cinsiyet rolleri ve eski gelenekler (bazı kadınlar dışarıya çıkabilmek için eşinden izin almak durumundadır ya da “kadının yeri evidir” görüşü) (Landig, 2011; Toktaş, 2002; Müftüler-Bac, 1999; Muscat, 2012; Gkvalı, 2013). Ev dışında çalışmak bir yana kadınların dışarıya çıkabilmek için eşinden izin aldığı bir toplumda yasaların ne syledığı daha az öneme sahiptir. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Aile Araştırmaları Enstitüsü tarafından yürütülen araştırma Türkiye’de eşleri itiraz ettiği için evleri dışında çalışmayan kadın oranının %40 düzeyinde olduğunu saptamıştır (Müftüler-Bac, 1999).
- Dini kökenli gelenekler kadının görünürlüğünü kontrol etmekte ve sınırlandırmaktadır. (İslam dini cinsiyetlerin ayrılmasına dayalı sosyal organizasyonun temel elemanıdır.) (Müftüler-Bac, 1999; Kağıtbaşı, 1986; Onar ve Müftüler-Ba, 2011). Başörtülü pek çok kadın Allah’ın emri olduğu için bunun onların yararına olduğunu vurgulayarak ev dışına ıkmamaktadırlar (Onar ve Müftüler-Ba, 2011).
- Yakın tarihimize kadar devam eden başörtüsü yasağı (kadın davranışları ve görünümü ile modern-laik Türkiye’nin aynasıdır görüşü) (Gökarıksel, 2011; Jelen, 2011; Lou O’Neil, 2008; ınar, 2005). Anayasa mahkemesinin desteğiyle uygulanan başörtüsü yasağı pek çok mekânda uygulanmış, başörtülü kadınların bazı üniversitelerde öğrenim görmesi, kamusal sektöre dair işlerde çalışması ya da seçilmesi özel yasalarla engellenmiştir. Yasağın uygulanmadığı alanlarda da başörtüsüne karşı olumsuz tutumlar kadınların günlük mekânlara erişimi ve buralardaki deneyimlerini etkilemiştir (Gökarıksel, 2011; Jelen, 2011).
- Kadınlar namuslu ve iffetli olmak zorundadırlar. Çünkü iyi bir eş ve anne, örnek bir kadın bu özellikleri taşımalıdırlar. Bu nedenle toplumda davranışlarına dikkat etmeli, erkekler gibi istediklerini yapamamalıdırlar. Çünkü onlar erkek değil

“kadındırlar”. Yakın zamanda kadının yüksek sesle gülmesi, kahkaha atması, hamileyken sokağa çıkması hatta iş aradığı için işsizliğe sebep olduğuna dair görüşler kadınların karşısına çıkmıştır (URL-1, 2016).

Tüm bu örnekler Türk kadını üzerindeki baskının altında yatan nedenlerin çok çeşitli olduğunu; ideolojik, ataerkil yapı ve dini görüşlerin hepsinin kadın üzerinde kontrol ve denetim kurmaya, toplumsal alandaki görünürlüğünü baskılamaya çalıştığını ortaya koyar.

Feminist araştırmacıların ortaya koyduğu gibi Türk kadını laik ya da İslami politik projeler için kullanıla gelmiş, bu arada Türk kadınının kendi görüşleri ya da politik istekleri göz ardı edilmiştir (Jelen, 2011).

Cumhuriyet dönemi devrimleri, öncesine göre büyük değişimler ve haklar sağlasa da kadına hedeflenen statüyü sağlayamamaları nedeniyle eleştirilmektedirler (Kabasakal Arat, 2003; Özçürümez ve Sayan Cengiz, 2011; Landig, 2011; Özcan, 2009; Müftüler-Bac, 1999; Kağıtçıbaşı, 1986; Gökovaı, 2013). İş, yönetim ve karar alma, araştırma ve bütçe ve finansal politikalar alanlarına cinsiyet eşitlikçi bakış açısının dâhil edilmesi henüz gerçekleştirilememiştir (KSGM, 2008a). Bu doğrultuda bazı çalışmalar kadının durumunda iyiye gidişin olmadığını hatta son yıllarda daha da kötüye gittiğini belirtir (Jelen, 2011; KSGM, 2007; Muscat, 2012). Kentlerdeki kadınların %67’si, kırsaldaki kadınların %61’i bu nedenle iş gücüne katılamamaktadır (Landig, 2011). 1988-2008 yılları arasında Türkiye’de çalışan kadın oranının %34,3’ten %21,6’ya düşmesi, yükseköğrenim görmüş çalışan kadın oranının %80,3’ten %70’e düşmesi kadının giderek kötüleşmekte olan durumunu yansıtır (Jelen, 2011). Bunun sebebi, kadınların iş gücüne katılımına dair her ne kadar yasal bir ayrımcılık olmasa da aile içindeki sorumlulukları onları çalışmaktan alıkoymasıdır (Landig, 2011). Aile ve çalışmayı bir araya getirebilmek için eve dair sorumlulukların eşler arasında paylaşılması ve yönetimin bunun yapılmasını teşvik etmesi oldukça önemlidir (KSGM, 2008a).

Kadınlar ve erkekler arasındaki uçurum/ayrılık olarak tanımlanan (bu nedenle nispi olmaktan çok somut bir indeks olan) cinsiyet eşitliği göstergelerinde Türkiye 2009 yılında 134 ülke içinde 129. sıradadır (Onar ve Müftüler-Baç, 2011). UNDP tarafından hazırlanan İnsani Gelişme Raporu, GDI rakamlarına göre Türkiye’nin 1995 yılında 45. sırada yer alırken 2000 yılında 69, 2006 yılında 71. sırada yer alması da kadının olumsuz durumuna ilişkin örnekler arasındadır (UNDP, 1995, 2000, 2006).

- 2010 yılında yayımlanan “Türkiye’de cinsiyet eşitliğinin temsiline ilişkin rapor” Türkiye’de yönetime ilişkin pozisyonlardaki cinsiyet eşitliğinin inanılmaz düzeyde zayıf olduğu gerçeğini ortaya koymuştur (Landig, 2011).
- 2009’daki genel seçimler sonunda yöneticilerin %1’inden azı kadındır. 81 ilin il belediye meclislerinden 40’ında hiç kadın yoktur (Landig, 2011).
- 2009’daki seçimlerde, 81 ilin hiçbirinde kadın vali, yoktur; Yargıtay ve Sayıştay’da hiçbir kadın üye yer almamıştır. Danıştay’da ve TBMM’de, AKP milletvekillerinin tamamı erkektir (Landig, 2011).
- Kadınlar politik haklarını 1934 yılında elde etmiş olmalarına rağmen ve 2007 deki seçimlerde TBMM’de %9,1’lik bir temsilci oranına ulaşmalarına rağmen kadınların politikadaki temsili olması gerekenden oldukça azdır (KSGM, 2008a; Özcan, 2009).

Kemalist kadın hakları 1980’lerde kadın hareketinin başlamasıyla sorgulanmaya başlamıştır. Kadınlar rollerini devlet ideolojisinden başka bir şekilde tanımlamaya başlamış, ataerkil sistemi sorgulamaya başlamış, Türk medeni yasası eleştirel olarak dikkatlice incelemiş, toplumsal gündemler ortaya koymuş ve kadına karşı şiddete karşı kampanyalar düzenlemiştir. Devlet ideolojisinin ötesine geçmekle Türk kadın hareketi aslında bağımsız ve bütün sosyal sınıfların üzerinde olmaya dolayısıyla tüm kadınlara bu hareket içinde yer vermeyi hedeflemiştir. Türkiye’deki kadın hareketi ulusal kadın hakları hareketinin temelinden farklı gelişmiştir. 1980lerdeki Türk kadın hareketi politik İslam ve İslamcı örgütlerin yükselişini içerir. İslamcı gruplar Kemalizm’i sorgulamış ailenin bozulması ve parçalanmasına yol açan tüketiciliği ve kapitalizmi teşvik ettiği şeklinde batılı cinsiyet rollerini eleştirmiştir (Landig, 2011).

Avrupa birliğine üye devletlere ve OECD (Ekonomik İşbirliği ve Gelişim Örgütü) ülkelerine göre kadınların eğitime erişimi hala en düşük düzeydedir. Türkiye’nin ilk feminist organizasyonlarından biri olan Uçan Süpürge’nin proje koordinatörü Ürün Güner bir örnek verir: İlkokul çocuklarına annelerini hakkında nasıl düşündükleri sorulmuş ve çocukların annelerini buzdolabı ya da fırın gibi evin bir parçası olduğu şeklinde cevaplar verdikleri tespit edilmiştir. Bu çocukların annelerinin evin dışında bir şeyler yapabileceğine dair hiçbir fikri yoktur. Güner bu bakış açısının cinsiyet ayrımına dayalı eğitim programlarıyla kalıcılaştırıldığını belirtir (Landig 2011). Kadınlar iş gücüne girmeye çalıştıklarında ya da kendi işini kurmak istediklerinde başvuru sürecinde eşitlik eksikliği, finansal kaynaklara erişim zorluğu gibi engellerle karşı karşıya kaldıkları

belirtilir. İş gücüne katıldıklarında ise cinsel taciz, maaş farklılıkları ve iş ve aile yaşamı arasında uyum sağlamayan yasal ve mevzuat çatıkları gibi zorlukları yaşamak durumunda kalmaktadırlar (Landig, 2011). Ayrıca kadınlar, namus cinayetleri, kadına karşı şiddet, eğitim eksikliği-okuryazar olamayan kadınların yüksek oranları, işgücü piyasasında düşük ücretli çalışma, cinsel taciz, erkeklerden daha az kaynağa erişim ve alt statüler gibi günümüzde pek çok sorunla da karşı karşıya kalmıştır (Özcan, 2009).

Atatürk'ün reformları çok eşliliğin yasaklanması, boşanmanın yasallaştırılması ve en önemlisi seçme ve seçilme hakkı gibi temel hakların Türk kadınına verilmesini içerir. Ancak kısıtlı olan bu haklar Atatürk'ün laikliğin ve devletin bütünlüğünün geliştirilmesi bağlamındaki düşünce çatkısı içinde anlaşılmalıdır. 1920'lerdeki kadın hakları ve 1980'lerdeki çarpıcı sosyal değişimler arasında kadın hareketini etkileyen çok sayıda demografik ve politik gelişim yaşanmıştır. Öncelikle nüfusun hızlı artışı, sosyal kurumlar üzerindeki baskıyı artırmıştır. İkinci olarak Türkiye'de yaşanan kente göç büyük kentsel nüfus ile sonuçlanmıştır: 1950'de kentli nüfusu toplam nüfusun %25'inden fazlası değilken 1985 yılında %53'lere ulaşmıştır. Kent merkezleri karakteristik olarak nispeten daha modern ya da batılı iken, kadınlar burada nispeten daha özgürdür ve sosyal açıdan daha hoşgörülü bir çevre olması beklentisi vardır. Üçüncü olarak Türk feministler 1980'deki askeri darbeye ilk demokratik tepkiyi göstermiş, erkek egemen devletin baskısını protesto etmişlerdir (Landig, 2011). Ancak Türkiye ve diğer İslam ülkelerindeki kadınların durumu yalnızca din ya da ideolojiye bağlı değildir. İslam ülkelerinde kadının erkekten daha aşağı statüde olması kentleşme, endüstrileşme gibi gelişmeyle ilişki konularla, devletin gelişmedeki rolüyle de ilişkilidir ve kadının ikinci sınıf statüsü sınıf farklılığı, devlet ve bölge politikaları, ekonomik süreçler ve politik dinamiklere bağlı olarak değişir (Landig, 2011). Nesnel ve öznel göstergeler tarafından ortaya koyulan bulgu kadınların erkeklerden daha aşağı statüde olduklarıdır. Dahası bu durumun yaygın bir şekilde kadınlar ve erkekler tarafından fark edildiği ve kabul edildiğine dair de deliller vardır (Kağıtçıbaşı, 1986).

Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar geçen sürede kadın hak ve özgümlükleri açısından sosyal, siyasi ve eğitim alanında birçok haklar kazanılmıştır ve bu haklar oldukça önemlidir, örnek özelliğindedirler ve azımsanmamalıdır. Bu reformların amacı kadını toplumsal sahada pay sahibi yapmak ve erkeğin yanında gelişme sürecine katılımlarını sağlamaktır (KSGM, 2008a). Bu haklar her ne kadar "Cumhuriyetin laik kadın" sembolünü desteklemek için yapılmış olsa da kadının toplumdaki yeri için çok büyük adımlar atılmıştır. Belirli çerçevede kadın kendi için değil ulusun yararı için çalışması ortaya

atılmış olsa da kadın günümüz şartlarında bu bakış açısı biraz daha genişlemiş, kendi ayakları üzerinde duran kadın profili ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda, kadınlar sosyal hayatta daha aktif bir rol elde etmiş, kentsel açık mekânlarda daha aktif olmuştur.

Özetle Cumhuriyet dönemi devrimlerinin kadının önceki döneme göre toplumsal konumunun, sosyal statüsünün geliştirilmesinde katkısı çok önemlidir fakat istenilen hedeflere ulaşılamamıştır. Örneğin; kamusal alanda kadının görünürlüğü halen çok önemli baskılarla kısıtlanmaktadır. Kadınların sosyal statüsünün düşüklüğü kamusal alanlardaki durumuyla net bir şekilde ortaya koyulmakta, özellikle de en iyi kentsel açık mekânlardaki varlıkları ile ifade edilmektedir. Bu nedenle bundan sonraki kısımda cinsiyet rollerinin mekânla ilişkisi ve açık mekânlarda cinsiyet rollerine ilişkin literatür araştırması ortaya koyulacak; Türk kadının buraya kadar belirlenen sosyal statüsünün kentsel açık mekânlarda nasıl ele alınabileceğine dair araştırmada kullanılacak kavramlar saptanmaya çalışılacaktır.

1.3. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Mekân İlişkisi

İnsanların mekânlarla etkileşimi, yapay çevrelerin inşası, bunların deneyimlenmesi ve imgelenmesini içerir. Mekânın deneyimlenmesi günlük ya da rastlantısal olarak buraların kullanılmasından oluşur ve mekânın fiziksel ve sosyal çevresine bağlı olarak bireylerin o mekânda nasıl hissettiğini içerir. Bir mekânın imgelenmesi ise o mekân hakkında düşünme eyleminden oluşur, örneğin güvenli ya da tehlikeli gibi, etnik olarak nitelendirilmiş gibi ya da belirli bir etkinlik ya da sosyal grupla tanımlanan mekân gibi. Deneyimler ve imgeler bireylere özeldir; ancak mekânın yapısına ilişkin paylaşılan fikirler ve deneyimler bir araya gelerek kolektif kültürel deneyimleri ve imgeleri oluştururlar. Bir peyzajın bu şekilde paylaşılan deneyimleri ve anlayışları peyzajların kültürel yönünü oluşturur (Sewell, 2003). Mekânlar ve yerler ve onlara ilişkin anlayışlarımız tamamen cinsiyetlendirilmiştir. Dahası farklı kültürlere göre ve zaman içinde değişen farklı şekillerde cinsiyetlendirilmişlerdir (Spain, 2000). Önceki başlıklarda toplumsal cinsiyet kavramı ele alınırken farklı toplumlarda nasıl mekânla ilişkilendirildiği; iç-dış, özel-kamusal, sağ-sol, kuzey-güney gibi ayrımlarla kadın-erkek ikiliğinin bağdaştırıldığından genel olarak bahsedilmiştir. Bu başlık altında bu ayrımların mekânın cinsiyetlendirilmesine nasıl yol açtığı irdelenecektir.

Mekân ve cinsiyet rolleri ilişkisi cinsiyetlendirilmiş mekân kavramıyla ifade edilir ve cinsiyetlendirilmiş mekânları anlamaya çalışırken imgelenen ve deneyimlenen mekânla başlanması gerekir. Cinsiyetlendirilmiş mekân nadiren fiziksel tasarım aracılığıyla cinsiyetlendirilmiştir; daha ziyade kullanımla ve kullanıcı ile tanımlanan bu mekânlar cinsiyetlendirilmiş olarak deneyimlenirler; çünkü içindeki insanların tamamına yakını ya da tamamı bir cinsiyettendir (Sewell, 2003). Mekânın ve yerin cinsiyetlendirilmesi, içinde yaşadığımız toplumların cinsiyet anlayışı ve yapılandırma biçimlerini etkiler ve yansıtır (Spain, 2000). Belirli yerler orayı kullanan insanların biyolojik cinsiyetine göre cinsiyetlere ayrılmış olabilir ya da burada oluşan farklı etkinlik türlerinin toplumsal olarak değerlendirilmesine bağlı olarak cinsiyetlendirilmiş olabilir. Örneğin; tuvaletler kadın ya da erkek tarafından kullanımına bağlı olarak kadın ya da erkek biyolojik cinsiyetlendirilmesi sergilerken, yemek pişirme eyleminin sosyal olarak kadınla ilişkilendirilmesinden dolayı mutfak kadına ait olarak toplumsal cinsiyetlendirilmiştir (Rendell, 2000b). Kullanım aracılığıyla cinsiyetlendirilmenin yanında mekânın temsilen-gösterimle de cinsiyetlendirildiğini belirtmek önemlidir. Cinsiyetlendirilmiş mekânın tanımları belirli cinsiyetlerle kültürel ilişkiye sahip kelimeler ya da imgeleri içerir ve bunlar biyolojik bedenlerin kıyaslamalarını kapsar; örneğin, yumuşak kıvrımlı iç mekânlar kadınla ilişkilendirilirken gökdelenler erkeklerle ilişkilendirilir (Rendell, 2000b).

Cinsiyetlendirilmiş mekânın en yaygın temsili “Ayrı alanlar” paradigmasıdır;

- İş gücünün egemen ‘toplumsal erkeğe’ ait alanı (kent) ve
- Bundan daha aşağı seviyedeki tüketimin ‘özel’ kadına ait alanından (ev)

oluşan karşıt ve hiyerarşik sistem olarak ortaya koyulur. Kenti evden, toplumu özelden, üretimi tüketimden, kadını erkekten ayıran bu ideolojinin temelleri hem ataerkil hem de kapitalist düşüncedir (Rendell, 2000b). Kadın-erkek ve özel alan-kamusal alan ayrımı literatürde sıklıkla bağlantılı olarak ele alınır ve bu ayırım ya da ikilik ataerkilliği, kadının ikincil konuma itilmesini, kadın-erkek etkinliklerinin ayrılmasını, kadınların kentsel mekânlarda tehlikede oldukları fikrini yansıtırken; kamusal alanları erkek ile (iş yeri), aile içi alanları ise kadın ile (ev işleri) (Akın ve Demirel, 2003; Demir, 1999; Buckingham-Hatfield, 2000; Day, 2000,2001; Kansız ve Akın Acuner, 2009; Krenichyn, 2004; Mehta ve Bondi, 1999; Reid, 2008; Rendell, 2000b) kamusal alan erkek egemenliğinin mekânı olurken kadınlar; kurumlar ve ekonomik, politik, sosyal ve bilimsel bilgi merkezlerinden dışlanmışlardır. Erkeklerin sosyal, ekonomik ve politik egemenliği, bilgi ve bilginin üretilmesinde de egemenliğine yol açmıştır (Fenster & Hamdan-Saliba, 2013).

Yirminci yüzyıl kenti gökdelenleri ataerkil yapının sembolü olmuş, erkek egosunu yansıtmıştır. Kentlerdeki gökdelenler bireysel tanınma ve egemenlik için yarışırken yaşam kalitesi ve insan kimliğini zayıflatmıştır (Weisman, 2000). Kadınla yakından ilişkilendirilen ev gökdelenin tersi bir mimari ikon olarak görülmüştür. Erken çocukluktan itibaren kadınlar “ev kadını”, “temizlikçi” rollerini benimsemek üzere eğitilirler. Kadının özel alanı olarak düşünülen ev, cinsiyet rolü kalıplarını güçlendirir ve gizlice geleneksel aile görüşünü sürdürür. Ana yatak odasından yemek masanın başköşesine kadar “evin erkeği/reisi” otorite, mahremiyet (kendi çalışma alanı) ve eğlence (hobi alanı, dinlenme koltuğu) alanlarının sahibidir. Ev kadınının ise ihlal edilemez bir alanı yoktur. Kadın kavramı servis mekânlarına bağlıdır. Oturma odasında hizmetçi, mutfakta aşçı, çocuk odasında anne, yatak odasında sevgili ve garajda özel şofördür. Geleneksel rollerin sergilenmesi için ev, mekânsal ve zamansal bir metafordur (Weisman, 2000). Kadının kendisinin inşa etmediği hatta kendisi için bile inşa edilmemiş olan bir konutun içinde tutulması yalnızca ev içinde bir evsizliği ifade eder. Ev, toplumsal değer veya tanıma sahip olmayan, bitmek bilmeyen ve sonsuza dek tekrarlanan işlerin görev alanına, kendi benliğinin silinmesi pahasına başkalarının onaylandığı ve yenilediği bir alana, aile içi şiddet ve istismarın alanına, kadını izole eden ve ona zarar veren bir alana dönüşür (Grosz, 2000).

Yalnızca evle tanımlanan kadın; besleme, yardım/ortaklık, öznellik, duygusallık ve fantezi ile tanımlanırken, olaylar ve erkeğin dünyasında “anamlı” işin kamusal-herkese açık dünyası-nesnellik, kişisel olmama, rekabet ve akılcılık ile ilişkilendirilmiştir (Weisman, 2000). Kadınların kamusal alanla çok az alakalı olduğu düşünülür. Kamu binaları ve alanlarında, hem fiziksel hem de kültürel bariyerler kadınları ve çocukları dışlamaktadır. Bebek arabasındaki çocuğuyla bir kadın döner kapıdan ya da bir turnikeden geçmeye çalışırken engelli bir insandır. Kamusal alanlar, nadiren annelere bebek bakımı için mekânlar sunmakta, anneler ve çocukların ait oldukları yer olan evde olmaları gerektiğini ima etmektedir (Weisman, 2000). Erkek dünyanın üretimi, kadınların, kadınsallığın ve anneliğe ait olanın katkılarının sistematik ve acımasız bir şekilde silinmesini içerir. Erkekler kavramsal ve materyal dünyayı inşa ederken kadınlar özel alanın koruyucusu olmuştur. Yer ya da mekâna ilişkin bu hak tanımlaması, erkeklerin kendi benlik tasvirlerini yansıtan bir mekânsallığı tanımlama ve kullanma hakkını ele geçirmesiyle ilişkilidir (Grosz, 2000).

Cinsiyet rollerinin ortaya koyduğu mekânsal ayırımı ofislerde ele alan Spain (2000), günümüz ofis tasarımının açık bir şekilde kadın ve erkeği ayıran mekânsal tecridi yansıttığını belirtir. Neredeyse tamamı kadın olan sekreterler ve neredeyse üçte ikisi erkek olan yöneticiler kuruluş tarafından öngörülen kendilerine ayrılmış alanlara sahiptir. Sundstorm'un çalışmasına göre sekreterler diğer çalışanlardan en az düzeyde fiziksel ayırımı sahipken yöneticiler de en üst düzeye sahiptir. Bu çalışma sekreterler ve yöneticilerin çalışma alanlarına ilişkin mekânsal özelliklerin iki çarpıcı yönünü ortaya koymuştur; sekreterleri çevreleyen duvarların yöneticilere göre az sayıda olması ve sekreterlerin kamusal alanına eşlik eden yüksek düzeyli görsel erişim/ gözetim. Yöneticiler en üst düzeyde mahremiyet duygusuna sahip olmuşken sekreterler için en alt düzey olmuştur (Spain, 2000). Kadınların işleri "açık kat" olarak sınıflandırılırken erkeklerin işi "kapalı kapı" olarak sınıflandırılmıştır. Yani kadınlar daha kalabalık paylaşımlı (toplumsal) bir çevre içinde ve kendilerine ait mekânın erkeklere göre daha az kontrolüne sahip olarak çalışırlar. Mekânsal kontroldeki bu eksiklik hem kadının işteki daha aşağı statüsünü yansıtır hem de bunun oluşmasına katkıda bulunur (Spain, 2000).

Cinsiyet rolleri-mekân ilişkisine dair bir başka çalışma buldukları alanlarda kadınların psikolojik olarak korunma ve güvende hissetme duygusunu beden diline yansıttıklarını saptamıştır. Bu yüzden, kadınların bedensel duruşlarının genel karakteristikleri bacaklar sıkıca kapanmış ve kollar vücuda yakındır, yani kadınlar kendini küçültmekte ve darlaştırmakta, küçük mekân kaplamaktadır. Erkeklerin bedensel duruşlarının genel karakteristikleri ise bacakları ayrı ve kolları bedenlerinden ayırık durmaktadır (Şekil 1). Kısaca erkekler yer kaplamakta ve genellikle kadınlardan önemli farklılık sergileyen bir düzeyde fazla olarak mekân işgal etmektedirler (Wex, 1979; Özcan, 2009; URL-2). Kadınların bedensel duruşunda dikkat çekmeme isteği gözlemlenirken, erkekler o alanın hâkimi olarak dikkat çekmek ister.

Şekil 1. Erkeklerin kadınlara göre mekân işgali (Foto: Şammas Bayrakçı)

Tüm bu ayrımlar ve cinsiyet-mekân ilişkisi kalıpları sonucunda kadınlar ve erkeklerin aynı mekâna ilişkin deneyimleri oldukça farklı olabilir (Massey, 2000; Sewell, 2003). Kamusal açık mekânlarda kadınlar özellikle akşamları, saldırıya/tacize uğrama ihtimaline karşı tetiktedirler, potansiyel tecavüz tehlikesine karşı sürekli uyanık haldedirler, mümkün olduğunca iyi aydınlanmış ve kalabalık alanlarda kalmaya çalışırlar. Erkekler, her ne kadar saldırıya uğrama konusunda kaygılsalar da aynı mekânları cinsiyetlerinden dolayı sürekli tetikte olma ihtiyacı olmaksızın deneyimlerler (Sewell, 2003). Kadınların kentin tehlikeli olduğu düşünülen kısımlarına sınırlı erişimi cinsiyetin mekâna etkisini yansıtır (Baydar, 2012). Kadınlar sıklıkla otomobil tamir mağazaları gibi erkek bölgesi olarak görülen yerlerin çalışanları tarafından aşağılanmış ya da istismar edilmiş hissetmektedirler. Kadınlar ve erkeklerin bir mekân içinde nasıl hissettikleri ve nasıl muamele gördükleri cinsiyetlendirilmiş peyzajın deneyimlenmesinin önemli bir diğer yönünü ortaya koyar (Sewell, 2003). Aynı mekân farklı gruplar tarafından kullanıldığında da farklı farklı cinsiyetlendirilmiş olarak deneyimlenebilir. 20. yüzyıl futbol stadyumunun erkekler tarafından cinsiyetlendirilmiş olarak deneyimlenmesi aynı mekânın kadınlara yönelik bir rock festivali olan Lilith festivalinde deneyimlenmesinden oldukça farklıdır. Mekânın içinde bulunan insanların cinsiyetiyle cinsiyetlendirilmesi, cinsiyetlendirilmiş mekânın deneyimlenmesinin bir yönüdür (Sewell, 2003).

Farklı cinsiyetlendirilmiş deneyimler, kısmen belirli mekânların bir cinsiyete ait insanlar için diğerlerine kıyasla daha uygun olduğu ya da olmadığı düşüncesinin paylaşılmasıyla oluşur. Pek çok sokak akşamları sosyal açıdan kadınlar için uygun bulunmaz, dolayısıyla akşamları bu sokaklarda olan kadınlar gelip geçenler ya da polis tarafında hayat kadını olarak yanlış anlaşılacağı şeklinde yerinde bir korkuya sahiptirler. Örgü ya da iç çamaşırı mağazaları gibi diğer yerler genellikle erkekler için uygun bulunmaz. Böylece mekânların cinsiyetlendirilmiş olarak düşünülme şekilleri, içindeki insanların orayı deneyimlemesini de biçimlendirir. Kadınlara ait bir mekânda bir erkek ya da erkeklere ait bir mekânda bir kadın genellikle kendini rahatsız ya da korunmasız hisseder (Sewell, 2003).

Cinsiyetlendirilmiş peyzajların imgelenmesi yalnızca kadınların ve erkeklerin deneyimlerini biçimlendirmekle kalmaz aynı zamanda toplumun bir bütün olarak cinsiyete ilişkin sosyal imgelenimini de biçimlendirir. İnsanların bir kentsel açık mekânın cinsiyetlendirilmiş olmasına ilişkin nasıl düşündüğü, kimlerin burayı kullanan toplumun bir üyesi olarak düşünüldüğü ve böylece toplum içinde konuşma ya da toplumsal karar

verme mekanizmalarına katılma otoritesine sahip olduğu gerçeğini etkiler (Sewell, 2003). Düşünülen ve deneyimlenen peyzaja bakmak, fiziksel manzarayı görmezden gelmek anlamına gelmemektedir. Aksine fiziksel peyzajın anlaşılmasında, düşünülen ve deneyimlenen peyzajı bir araç olarak görür ve gerekli olan lensler olarak tanımlar. Böylece insan-mekân ilişkisinin anlaşılmasına deneyimlenen ve düşünülen peyzajları ele alarak başlamak, fiziksel peyzajın tasarımına deneyimlerin ve imgelerin nasıl karşılık geldiklerini ve tasarımla nasıl biçimlendiklerini anlama fırsatı sağlar. Örneğin; pek çok feminist eleştirmen cinsiyetlendirilmiş mekân kavramının kentsel banliyölerin ve evlerin kadınlar için en uygun mekân olduğu, kent ve ofislerin öncelikle erkeklere ait olduğu varsayımına dayandığını belirtir. Böylece yerleşim alanlarının ve kent merkezinin fiziksel peyzajlarının oluşumu ev ve iş peyzajların cinsiyetlendirilmesi düşüncesine dayandırılmıştır. Bunun sonucunda kadınların banliyölere ilişkin deneyimleri biçimlenirken, erkeklerin kente ve eve ilişkin deneyimleri biçimlenmiş; peyzajların fiziksel ayrımından dolayı kadınlar için ev işleri ve maaşlı işin bir araya getirilmesi giderek zorlaşmıştır. Bu bilgilerden yola çıkarak Sewell (2003), bir peyzajın günlük kullanım bazında kadınlar ve erkekler tarafından nasıl deneyimlendiğinin ve nasıl düşünüldüğünün incelenmesi ile oranın cinsiyetlendirilmesine katkıda bulunan fiziksel özelliklerin daha iyi tanımlanabileceğini belirtmiştir.

Mekân, materyal ve kültürel olarak üretilir ve mimarlık, kültürel olarak üretilmiş pek çok üründen biridir. Materyal kültürü olarak mekân, günlük yaşamla bütünleşmiş ve değişen bir bileşendir, sosyal ve kişisel etkinliklerle ve ritüellerle yakından bağlantılıdır. Cinsiyet ve mekân arasındaki ilişki güç ilişkileri aracılığıyla tanımlanır. Erkekler ve kadınlara kültürel olarak ayrılan mekânlar arasındaki farklılığı ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini sembolize eden, sürdüren ve güçlendiren mekânsal rolleri ele alan çalışmalar vardır (Rendell, 2000b). Bazı yakın zamanlı çalışmalar toplumsal cinsiyet ve mekân arasındaki ilişkinin güç aracılığıyla ne şekillerde tanımlandığına, insan yapımı çevre içinde güç ilişkilerinin nasıl sergilendiğine odaklanır. Örneğin, yukarıda da bahsedilen çalışmada Daphne Spain (2000), kadınların sosyal statülerinin iş yerlerinde sahip oldukları mekânla nasıl tanımlandığı ya da statülerinin mekânı nasıl tanımladığını ele almıştır. Kadınların statüleri ve iş yerinde sahip oldukları mekânlar arasında bağlantılar yapmak; mekânın toplumsal cinsiyet ilişkilerini ürettiği ve onlar tarafından üretildiğini belirten feminist coğrafyacıların çalışmalarıyla ilişkilidir. Bu feministler, “Eğer toplumsal cinsiyet doğrultusunda içinde yaşadığımız toplumun bize nasıl muamele edildiği ya da kendimizi nasıl ele aldığımız gibi konularda farklılık oluşturması durumunda, bu sosyal

koşulun mekânın oluşumu ve kullanımı üzerinde de bir etkisi olması gerektiğini savunurlar” (Rendell, 2000b). Bu görüş bu tez çalışmasında da benimsenmiş ve bu doğrultuda kadının statüsünün, kadın aleyhindeki kadın-erkek eşitsizliğinin kentsel açık mekânın da oluşumu ve kullanımında etkisi olacağı varsayılmış; kent merkezlerindeki kullanımların ve deneyimlerin saptanmasıyla kadının statüsüne ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin anlayışın daha geliştirileceği düşünülmüştür. Böylece eşitsizliğin giderilmesine ilişkin ne gibi önlemler alınabileceği peyzaj mimarlığının da katkısıyla daha somut olarak tartışılabilecektir. Cinsiyet rollerine göre toplumsal ve özel alanların koparılması, ayrılması duygusal bakımdan yekpare kadın ve erkek kalıplarını güçlendirir. Her iki cinsiyeti iletişime geçmekten dolayısıyla birbirlerini tam olarak anlamaktan alıkoyar. Onların da çeşitli becerileri edinmesini ve kendimiz ve diğeri kavramları üzerine derinlemesine düşünmeyi sınırlandırır. Mimari feminizmin en önemli sorumluluklarından bir tanesinin bu mekânsal ayrımı-bölünmeyi iyileştirecek, yeni bir mimari dilin geliştirilmesi olduğu düşünülür (Weisman, 2000). Bu bağlamda kadın-erkek eşitsizliğinin kentsel açık mekânlarda da ele alınıp incelenmesi böyle bir dilin geliştirilmesine katkıda bulunacaktır.

1.4. Kadın- Kentsel Açık Mekân İlişkisi

Kadınların yaşamı kamusal binalar ve mekânlar, ulaşım sistemleri, komşuluk birimleri ve konutların tasarımlarından önemli düzeyde etkilenir. Ayrımcı yasalar, hükümet düzenlemeleri, kültürel tutumlar, informal/günlük uygulamalar ve profesyonellerin farkındalık eksikliği kadınların ikinci sınıf statüsünü güçlendiren ve yansıtan koşulları oluşturmuştur (Weisman, 2000). Büyük kentlerde, kadınların yaşamları sıkıntı içinde geçmiştir. Azınlıklar, çocuklar, yoksullar ile birlikte kadınlar, sokaklara asla tam ve serbestçe erişim imkânı verilmediğinden henüz tam vatandaş değilken de sanayi yaşamı onları toplumsal hayata sürüklemiştir. Kadınlar kentin aykırılıklarıyla kendilerine has bir şekilde mücadele ederek kentin aralıklarında/boşluklarında ayakta kalmayı ve gelişmeyi başarmışlardır (Wilson, 2000).

Kente radikal bir yeni yaklaşım gerekmektedir. Kentlerin önerdiği özgürlük ve özerkliği hoş karşılayıp en üst düzeye çıkarmadıkça, bunu tüm sınıflar ve gruplar için erişilebilir kılmadıkça kentlerde yaşamaya ilişkin sorunlar asla tam olarak çözülemeyecektir. Kenti, kadınların ve diğerlerinin korunabilmeleri için büyük ölçüde

dışlanmalarının gerektiği tehlikeli ve düzensiz bir bölge olarak algılamaktan vazgeçilmelidir. Kadın-erkek ikiliği kendini oldukça zararlı bir şekilde erkeğe ait kent kültürü kavramına dönüştürmüştür. Sonuç olarak, kadınlar kentte bir karışıklık, bir bozukluk belirtisi ve bir sorun haline gelmiştir: Wilson erkeklerin kadınlara ilişkin bu algısını “Şehirdeki Sfenksler” olarak tanımlar(Wilson, 2000). Kadınların yaşadığı tüm bu olumsuzlukların değiştirilmesine yönelik önlemlerin ortaya koyulabilmesi öncelikle kadın ve açık mekân ilişkinin derinlemesine anlaşılmasını gerektirir. Bu doğrultuda öncelikle yurtdışında yapılan araştırmalar ele alınacak daha sonra Türkiye’de yürütülen araştırmalar irdelenecek ve böylece Türkiye için eksiklikler ve farklılıkların neler olduğu, bunların bu tez çalışmasında nasıl ele alınacağı tartışılacaktır.

1.4.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Daha önce de belirtildiği gibi kadınlar ve erkeklerin aynı kentsel açık mekâna ilişkin deneyimleri birbirinden oldukça farklı olabilir (Massey, 2000; Sewell, 2003). Bu farklılığı açıklamaya çalışan araştırmalar genellikle iki görüş üzerine odaklanırlar. Bu farklılıklar;

- Mekânın fiziksel özelliklerinin ve
- Kullanıcıların içinde buldukları toplumun, toplumsal inşalarının sonucudur.

Mekânın fiziksel özelliği bakımından yapılan çalışmalarda odak nokta kadının saldırıya uğrama korkusudur. Yapılan bir çalışmada, kentsel açık mekânların kadınlar üzerinde oluşturduğu taciz edilme ve şiddete uğrama korkusunun bu mekânların fiziksel özelliklerinden nasıl kaynaklandığını ve kadınların bu korkular ile nasıl başa çıktığını anlamaya çalışılmıştır (Blöbaum ve Hunecke, 2005; Burgess, 1998; Fisher ve Nasar, 1992; Wesely ve Gaarder, 2004). Yapılan araştırmalar göstermiştir ki; kadınlar erkeklere göre daha fazla saldırıya uğrama korkusu yaşamaktadır. Kentsel açık mekânlarda tehlike olarak hissedilen özellikler;

- Çevrelenme,
- Kapana kısılma (kaçma imkânının olmayışı),
- Yüksek düzeyde görsel korunma (örtülme), düşük düzeyde görsel hâkimiyet (açıklık),
- Çevreden gözetim eksikliği (görsel geçirgenlik),
- Yabancılarla karşılaşma ve özellikle erkeklerin gösterdiği tehditkâr ve şiddet barındıran davranışlar

olarak belirtilmiştir. Kadınlar, kentsel açık mekânlarda yaşadığı korkularla başa çıkabilmek için bazı stratejiler geliştirmişlerdir. Bunlar;

- Oluşabilecek bir tehlike işaretine karşı çevrenin sürekli denetlenmesi,
- Tehlikeli olarak bilinen yerlerden uzak durma,
- Köpek, çocuk, arkadaş, eş ya da akraba ile dışarı çıkma kısaca yalnız çıkmama,
- Sadece ana yolları başkaları da varken kullanma, görüş açısının açık olmasından emin olma,
- Yalnız olduklarında yoğun çalılık ya da ağaçlık alanlardan uzak durma, buraları yalnızca gün içinde kullanma,
- Daha erkeksi giyinme ve davranışları sınırlandırma olarak tanımlanmıştır (Burgess, 1998; Koskela, 1999; Starkweather, 2007; Wesely ve Gaarder, 2004).

Kadınlar taciz edilme ve şiddete uğrama korkusuyla başa çıkmak için kıyafetlerini daha erkeksi seçmenin yanında daha kapalı (vücut hatlarını belli etmeyen/bol, bacaklar vs. gibi bölümleri kapatan), dikkat çekmeyen kıyafetler de seçmeye özen gösterir. Fas'ta yapılan bir çalışmada, kadınlar kamusal alana girebilmeleri için örtüyü bir aracı olarak görmüştür. Az sayıda çalışma örtü ve diğer giysileri mekânsal uygulamalar olarak ele almıştır. Örtü, kadın mahremiyetini korumak ve kendilerini sokakta ve işyerlerinde cinsel tacizden korumak ve kamusal alana daha özgürce erişmek ve birinden diğerine geçmek için bir araç olarak tanımlanmıştır. (Fenster ve Hamdan-Saliba, 2013).

Toplumsal inşalardan dolayı meydana gelen kadın erkek farklılıkları ile ilgili yapılan çalışmalarda ise, kültürel ya da sosyal etkilerin cinsiyetlendirilmiş mekânların oluşumuna dair etkisi dikkat çeker. Yapılan çalışmalarda toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kadına yüklenen roller;

• Anne	• Zayıf	• Hassas
• Ev hanımı	• Savunmasız	• Korkak
• Alışverişçi	• Kaotik	• Pasif

olarak tanımlanırken, erkeğe yüklenen roller;

• Aile reisi,	• Rekabetçi,	• Korkusuz
• Çalışan,	• Baskın,	• Aktif
• Güçlü,	• Mantıklı,	

olarak tanımlanır. Bu oluşumlar doğrultusunda kadın ve erkeğe yüklenen rollerin kentsel açık mekânlarda nasıl görüldüğü özellikle kadın ve erkeklerin kamusal/toplumsal alanları

kullanımında yaşanan eşitsizliklerin temelinde; kadının yerinin ev ya da alışveriş merkezleri sınırlarından oluşması, erkeğin yerinin ise iş yeri, kent merkezi ve kentsel açık mekânlardan oluşmasıyla bağlantılı olduğu belirtilmiştir (Ardener, 2000; Buckingham-Hatfield, 2000; Günindi Ersöz, 2015; Massey, 2000; Sewell, 2003). Toplumsal cinsiyet rollerinin kadınla ilişkilendirilmesi, kadınlar üzerinde yüksek derecede sosyal baskı meydana getirmekte, bu durum bağlamında da kadınların kentsel açık mekânlara erişimi, kullanımı kısıtlanmaktadır (Wesely ve Gaarder, 2004). Fas'ta kadınların günlük yaşamları içinde karşı karşıya kaldıkları karmaşıklıkları analiz eden bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada kadınlar, her ne kadar ev dışında çalışmaya başlamış ya da kamusal alanları artık daha özgürce kullanıyor olsalar da kadınların evde erkeğin kontrolü altında kaldıkları ve kamusal alanda kadın olarak hareketlerinin cinsel tacizin de dâhil olduğu kısıtlamalara maruz kaldığını saptamıştır (Fenster ve Hamdan-Saliba, 2013). Yapılan birçok araştırma bağlamında, toplumsal cinsiyet rollerinin oluşturduğu baskıları kadınların kentsel alanları kullanmamasının sebebi olarak görür ve kadınların kentsel açık mekânlardaki rekreasyonel etkinliklere katılmalarına temel engel olarak tanımlar (Wesely ve Gaarder, 2004). Kadınların erkeklerle paylaştıkları mekânlarda güçsüz bir konumda kalmaktansa erkeklerle eşit kontrol düzeyine sahip olmaları gerektiği belirtilir (Sewell, 2003). Tercih edilen kentsel kamusal alanlar arkadaşlar, aile ve yabancılarla etkileşimi teşvik eder (Day, 2000). Bu tür yerler kadınların psikolojik ihtiyaçları da dâhil olmak üzere ihtiyaçlarını doğru bir şekilde öngörüp karşılarlar. Kadınların refahı ve sosyal süreçlerine önemli olan bu katkılarından dolayı cinsiyetlendirilmiş kentsel açık mekânlar incelenerek insan yapımı çevrenin cinsiyet rollerinin inşası ve sosyal değişim süreçlerindeki rolü anlaşılabilir. Bunlar doğrultusunda da cinsiyetlendirilmiş kamusal alanların oluşumunu ve kadınların erişimindeki eşitsizliği gidermek için başarılı planlama ve tasarım kararları alınabilir (Mumcu vd., 2016).

1.4.2. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Türkiye’de Cumhuriyet dönemi devrimleri ile kamusal alanlarda kadının erkekle birlikte görünürlüğü yüksek bir sembolik önem kazanmıştır. Örneğin, 20. yüzyılın başında İspanya'daki modernleşme sürecinin ve kadının değişen alan kullanımının, Türk modernleşme hareketini hatırlattığı dile getirilir; kadınların toplumsal/kamusal görünürlüğü'nün İspanya'nın “modernize olma” ve “Avrupalılaştırma” arzusunda önemli

bir unsur olduğu belirtilir. Türkiye’de toplumsal sahanın oluşturulmasında cinsiyet başrolü üstlenmiştir (Özcan, 2009).

Laiklik, cinsiyete dayalı, fiziksel ve mekânsal performans sergilenen çağdaş bir sosyal hayat olarak yasallaştırılmıştır. Bu bağlamda, bazı ortak alanlar, ek sembolik değer kazandıkça dönüşüme uğramış ve görsel modernlik ve cinsiyetlendirilmiş laik uygulamaların kamusal alanları haline gelmişlerdir. Parlamento, okullara ve işyerine ek olarak, plajlar, opera ve konser salonları, kahvehaneler, moda şovları, kamusal parklar ve toplu taşıma araçları gibi alanların hepsi modern öz-sunum yerleri haline gelmiştir. Erkekler ve kadınların yeni öz-sunumlarını, kıyafet kurallarını, bedensel duruşlarını, estetik ve kültürel zevklerini, boş zaman etkinliklerini prova ettikleri bu alanlarda, günlük küçük ölçekli uygulamalar yoluyla buralar kamusal alanlar olarak oluşmuş ve düşünülmüşlerdir (Özcan 2009). Ancak kılık kıyafet konusunda kadınların kazandığı haklar olumlu sonuçlar doğurmuş olsa da laikliğin sadece başörtüsünün varlığı ya da yokluğu ile ilişkili görülmesi (Laiklikte kılık kıyafet değişiminin amacı; kadının istediği şekilde giyinmesini sağlamaktır) başörtülü kadınların toplumsal hayatta geri planda unutulmuş ya da dışlanan kadınlar haline gelmesine neden olmuş ve kadınlar üzerinde tekrar baskılar oluşmuştur. Yapılan geçmiş çalışmalardan birinde, başörtülü tüm gruplardaki katılımcılar, alışveriş merkezleri, özellikle Akmerkez gibi yerlerde rahatsızlıklarını dile getirmiştir. Servis personeli ve/veya diğer alışveriş yapanların ayrımcı veya dışlayıcı davranışları nedeniyle oraya ait değilmiş gibi hissettirilmişlerdir. Yine de, 2000’li yıllarda alışveriş merkezleri günlük şehir yaşamına daha sorunsuzca dâhil olmuş ve yeni bir İslam burjuvazisinin ve İslami orta sınıfın gözde mekânına dönüşmüştür. İslam burjuvazisinin üyeleri kendilerini alışveriş merkezi tarafından oluşturulan tüketici kamuoyunun meşru üyeleri olarak kabul etmiştir. Günümüzde, neredeyse tüm alışveriş merkezlerinde şık giyimli başörtülüsü kadınları görmek yaygındır (Gökarıksel, 2011). 2007’de yürürlüğe giren başörtüsü yasağının kaldırılması kadınlar için önemli bir adım olmuştur. Ancak toplumsal baskılar başörtüsünün varlığı ya da yokluğunda devam etmiştir.

Her ne kadar Türkiye’deki kadınlar, ülkeyi batı Avrupa demokrasileri ile karşılaştırılabilir hale getiren kâğıt üzerinde haklara sahip olsa da, bu hakların kullanımı çoğunlukla toplumdan gelen muhafazakâr baskılarla sınırlandırılmıştır. Bu, kamu ve özel alanlar arasında sanki bir “cam duvar” varmış gibi cinsiyete dayalı bir bölünmenin sürüyor olmasını açıklamaya yardımcı olmuştur (Fisher Onar ve Müftüler-Baç, 2011)). Bu bölünmelerden kaynaklı kadınlar eğitimde, iş yerlerinde hep bir baskı altındadır. Kadın

davranışlarının sosyal düzende denetimi/incelenmesi, özellikle kızlar ve genç kadınlar için ortak olmuştur. Aile üyelerinin yanı sıra, okuldaki öğretmenler ve müdürler ve iş yerindeki denetçiler, kadın davranış ve cinselliğin kendi kendine tayin edilmiş muhafızları olarak ortaya çıkmışlardı. Okullar, kız öğrencilere; kalın ve koyu renk çoraplar ile tamamlanmış, uzun-çizgili üniformalar giydirmişlerdi. Sıkı ve sağlam kıyafet kodları saçları içermiş; saçlar kısa ve ya uzun ise örgülü ya da atkuyruğu yapılarak geri çekilmek zorunda bırakılmıştı. Kısa saç tercih edilmiş; çünkü modern kadının resmen teşvik edilen hijyen imajına uymuştu (Kabasakal Arat, 2003). Saçları sabitlemek için gerekli olan tel toka ve düz kayışlar haricinde şapkaya veya aksesuarlara izin verilmemiştir. Aşırı bakımlı olma ve makyaj yapılması yasaklanmıştır. “Baştan çıkarıcı” kadınlığın bir yansıması olarak yorumlanan öğrencilerin “şık” olmaya yönelik çabaları sorgulanmış ve cezalandırma olmasa da sıklıkla bir azarlama veya hakaretle sonuçlanmıştır. Paylaşılan alanlardaki davranışları düzenleme ve cinsiyetler arasındaki etkileşimi sınırlama ihtiyacının hissedilmesi, yetkililerin kızlar ve erkeklerin birlikte geçirebilecekleri nispeten serbest zaman konusunda kısıtlamalar getirmesine yol açmıştır. Okulların girişi/çıkışı ve sınıftaki oturma düzeni cinsiyete göre ayrılmıştır. Kız okullarında, “davetsiz misafir” olarak görülen erkek çocuklarını okulun önünden ve kapılarından uzak tutmak veya hatta kızların kendileri ile göz teması kurmalarını önlemek için çok sayıda önlem alınmıştır (örneğin; Sokağa bakan okul camlarının boyanması, kızların sokaklara bakan balkon veya eğimli alanlara gitmelerinin yasaklanması gibi). Çalışma kapsamında görüşülen kişiler, kıyafet kurallarının ve görünüşlerinin düzenlenmesinin ve uygunsuzluğun cezalandırılmasının kadın öğretmenler ve müdürler tarafından etkin bir şekilde yürütüldüğünü belirtmiştir (muhtemelen, bir kız öğrencinin etek boyunu veya yüzünü incelemek, bir erkek öğretmen için uygun görülmemiştir) (Kabasakal Arat, 2003).

Kadınların iş, eğitim gibi alanlarda yaşadığı kısıtlanma ve baskılar Türkiye’de kentsel açık mekânlara da yansımıştır. Harris ve Atalan (2002) “Kadın/Women” Güneydoğu Anadolu bölgesindeki toplum merkezlerinin cinsiyet ayrımcı alanlarını incelemiştir. Çalışmada, bir yandan genç kadınlara kamusal alanda bulunma ve hareket etme imkânı tanıyan öte yandan mevcut sosyal normları ve kadınların geleneksel rollerini de koruyan bu alanların belirsiz anlamlarına değinilmiştir. Kadınlara okuma yazma ve el becerileri kazandıran bu merkezlerde kadınlar bir rahatlık ve aidiyet hissi duymakta ve daha rahat davranabilmektedirler. Bu olumlu duygular, kısmen, bu alanların cinsiyete göre ayrılmış olmaları ve buraları kadın olarak kullanmalarına, becerilerini inceleme ve

kazanmalarına, kendi yaşlarındaki arkadaşlarıyla zaman geçirmek için kullanmalarına izin verilmesinden kaynaklanır (Fenster ve Hamdan-Saliba, 2013). Bu durum tarihte hamamlarda görülen bir yansımadır. Kadınlar kentte var olamadıkları için kendilerine ait oldukları alanlar yaratmışlardır. Tarihi hamam, kadınların Akdeniz coğrafyalarında yüzlerce yıldır kentlerin toplumsal yaşantısına karıştığını hatırlatır. Dahası, kadınlar sadece kent kültüründen faydalanmakla kalmamış, aynı zamanda aktif olarak kentsel kültürler yaratmışlardır. Tarihi hamamın kadınlar bölümü, geçmiş ile bugünün birleşimi olarak şehrin farklı yerlerinden gelen ziyaretçileri cezbetmektedir. Hamamın çevresinde bulunduğu söylenen tehlikeye rağmen, kadınlar bu alanda bir araya gelir ve aslında burası kadınların bu söylemlere karşı koydukları ve kentin bir parçası olma iddialarını doğruladıkları yerdir (Aksit, 2013).

AKEEŞ (Avrupa Kadın-Erkek Eşitliği Şartı) kadın-erkek eşitliğinin, temel bir hak ve her demokrasi için öncelikli bir değer olduğunu vurgulamaktadır. Bu hakkın kullanılabilmesi için sadece yasalara girmesi değil siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamın tamamında etkin bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Kentler, yaşam alanlarımızdır. Mimarisi ve tasarımı ve bize sunduğu olanaklar kültürümüzü, yaşam tarzımızı, ilişkilerimizi yansıtır. Kentler kadınların ve erkeklerindir. Vatandaşlık haklarının ilk kullanıldığı alan kentlerdir. O halde, kentsel altyapı ve faaliyetler kadınların ve erkeklerin vatandaşlık haklarını tam olarak kullanmasına izin vermelidir (BMOP, 2006). Yapılan araştırmalar göstermiştir ki; kadınlar Cumhuriyet dönemi devrimleri ile toplumsal hayata hızlı bir geçiş yapmış ve bu alanda kendi var olma süreçlerini başlatmışlardır. Ancak kazanılan hakların belirli bir bölümü sadece kâğıt üzerinde kalmış ve kadınlar “cam duvarlarla” örülü bir toplumda baskılara maruz bırakılmıştır. Kentsel açık mekânların kullanımında erkeklerle eşit haklara sahip olsalar da bu haklar yeterince kullanılamamıştır. Kadınların kentsel açık mekânları kullanabilmesi için projeler yapılmalı, kadınlar kent kullanımına teşvik edilmelidir. Kadınlara yapılan baskılar konusunda halk bilinçlendirilmeli, kadın erkek eşitliği konusunda farkındalık yaratılmalıdır.

1.4.3. Cinsiyet Rollerinden Kaynaklanan Baskılar ve Kentsel Açık Mekân Kullanımına Yansıması (Eşitsizlik)

Türkiye’de anayasal düzenlemeler ile kadın-erkek eşitsizliği sorununa çözümler üretilmeye çalışılmış ve bu durum için birçok düzenleme yapılmıştır. Kadının erkekle

eşitliğinden yasalarla bahsedilirken aslında durumun oldukça farklı olduğu gerçeğinin, mevcut baskıların ve sonucundaki eşitsizliğin en iyi gözlemlenebileceği yerlerin kentsel kamusal açık alanlar olduğu savunulmaktadır. Gerek kullanıcı oranları arasındaki fark, gerek yapılan etkinliklerin içeriği, gerekse cinsiyetlerin mekânlar içindeki dağılımları eşitsizliğin mekânsal röntgenidir. Dolayısıyla Türk toplumunda kadın erkek rollerinin sosyal yapılanmasının anlaşılmasında en çarpıcı tablonun kentsel açık mekânların gözlemlenmesi ile elde edileceği bu araştırmada savunulmakta ve yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Ancak kadın-erkek rollerinin sosyal inşası doğrultusunda yurt dışında fiziksel mekânlar ve kadınların ilişkisini ele alan çalışmalar oldukça yaygınken Türkiye’de bu çalışmaların büyük bir eksikliği söz konusudur. Kadınların toplumsal yaşamına odaklanmış çalışmalar daha ziyade eğitim, görsel basın, moda, sağlık ve diğer kamusal alanlardaki görünürlüklerden bahseder (Aksit, 2013; Fisher Onar ve Müftüler-Baç, 2011; Gökarıksel, 2011; Gökarıksel ve Secor, 2010; Gökova, 2013; Lou O’Neil, 2008; Müftüler-Bac, 1999; Moghadam ve Sadiqi, 2006; Özcan, 2009). Kamusal alan denilince araştırmalar özellikle başörtüsü yasağıyla (Gökarıksel, 2011; Lou O’Neil, 2008) birlikte üniversiteler ve diğer eğitim kurumlarından, politikadan ve iş hayatına atılımlardan bahsetmektedir. Kentsel kamusal alanlardaki kullanım genellikle göz ardı edilmiştir.

Batı’da yapılan çalışmalar kadın-erkek eşitsizliğinin sebebi olarak cinsiyet rollerini (kadın: anne, ev kadını, zayıf; erkek: baba, evin reisi, güçlü) gösterirken Türkiye’de kadınlar üzerinde baskı oluşturan faktörler daha çeşitli ve yoğundur. Batı ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de kadınlar ataerkil cinsiyet rolleri ile sınırlandırılmakta, ayrıca dini ve ideolojik durumların oluşturduğu baskılar da onları kuşatmaktadır. Kadınların maruz kaldığı bu baskılar onların kentteki kamusal hayata katılmalarındaki yansımaları olumsuz etkilemektedir. Bunun sonucu olarak Türk kadının toplumsal görünümü ekonomik ve sosyal alanlardan dışlanmış, erkeğe göre daha az eğitilmiş ve kamusal alanda daha az görünür, daha yoksul ve daha çok şiddete maruz kaldığı şeklinde özetlenebilir. Kadın erkek eşitsizliğine ilişkin sorunlar açıklanırken genellikle eğitim, karar aşamaları, iş piyasası, politika vb. gibi konulara odaklanılmış, kadının kentsel açık mekânlardaki görünürlüğü ve kadın-erkek eşitliğine ilişkin çalışmalar yeterli şekilde yapılmamıştır. Kadınların kentsel kamusal alanlara erişimini sınırlayan herhangi bir yasal düzenleme olmasa da diğer kamusal alanlarda olduğu gibi kentsel açık mekânlarda da kadınlar erkeklerle aynı özgürlüğe sahip değildir.

Bu eşitsizliğe yol açan nedenler şöyle sıralanabilir:

- Kadınların erkeklere göre daha fazla saldırıya uğrama korkusuna sahiptirler (Kansız ve Akın Acuner, 2009; Koskela, 1999; Fisher Onar ve Nasar, 1992).
- Kadınlar (geleneksel, dini, ideolojik) cinsiyet rollerinin meydana getirdiği baskıdan dolayı sosyal hayatta davranışlarına dikkat etmekle yükümlüdür (Demir, 1999; Ereş, 2006; Gökarıksel ve Secor, 2010; Kansız ve Akın Acuner, 2009; KSGM, 2008b, 2008a; Üstün, 2009).
- Kadınlar ev işleri ve çocuk bakımı ile ilgilendiklerinden (KSGM, 2008a, 2012; Yılmaz, 2006) genellikle dışarı çıkmak için yeterli zamanları kalmamaktadır (Day, 2000; Kansız ve Akın Acuner, 2009; Yılmaz, 2006).
- Kadınlar kendi ihtiyaçları için harcayabilecekleri yeterli maddi imkânlarla sahip değildir ve ekonomik olarak eşleri ya da ailelerine bağımlıdırlar (Akın ve Demirel, 2003; Day,2000; Ereş, 2006; Kansız ve Akın Acuner, 2009; KSGM, 2008b; Üstün, 2009; Yılmaz, 2006).

Tüm bu durumların yansıması kentsel açık mekânlarda kolaylıkla görülebilir. Kadınlar ve kız çocukları kentteki kültürel ve rekreasyonel imkânlardan en az faydalanan kullanıcı grubudur (Kansız ve Akın Acuner, 2009). Bu tez çalışmasında kentsel açık mekânlar kadınların katlanmak zorunda kaldığı baskı ve eşitsizliğin en iyi gözlemlenebileceği yerler olarak kabul edilir. Kullanıcı cinsiyetlerinin oranları arasındaki değişkenlikler ve gerçekleştirilen etkinlikler, bunların mekân içindeki dağılımları eşitsizliğin mekânsal röntgeni olacaktır.

Kentsel kamusal alanlar ve cinsiyet ilişkisi bağlamında yürütülen bazı çalışmalar da vardır. Türkiye’de açık mekân-cinsiyet ilişkisine odaklanan bir çalışmada Trabzon kentinde kadınların sosyal baskılar ve ekonomik durumları nedeniyle kamusal alanlara erişimlerinin kısıtlı olduğu tespit edilmiş ve kadınların başta güvenlik sorununu dile getirdiği ve bazı fiziksel özelliklerin kadınlarda korku hissini desteklediği ortaya konulmuştur (Yılmaz, 2006). Yine Trabzon’da yürütülen kadınların sosyal statüsüne ilişkin başka bir çalışmada da kadınların evleri dışındaki mekânları kullanımının ve sosyal yaşamı paylaşmaya ilişkin fırsatların toplumsal inşalarla kısıtlandığını saptanmıştır (Üstün, 2009).

Kentleşme ile sağlanan yeni fırsatlar olsa da bunlar kadınlar için kullanılabilir değildir. Üstün’ün (2009) yaptığı çalışmada, kadınların kentsel kamusal alanlara erişimini kolaylaştırmak için erkeksi giyinme ya da erkeksi davranışlar sergileme gibi önlemler aldığını ortaya koymuştur. Bir başka bulgu da kafeler, parklar, deniz kıyısı gibi alanların

yalnızca gün içinde kadınlar için kullanılabilir olduğunu gösterir. Havanın kararmasıyla buralar kadınlar için uygun olmayan yerlere dönüşmektedir. Kadınların ev dışında olmak için belirttikleri en yaygın neden alışveriştir. Bu nedenle kadınların en sık kullandığı alanlar alışveriş merkezleridir (Üstün, 2009).

İnce Güney (2014), Balıkesir kent merkezinde yaptığı yayalara ilişkin davranış gözlemlerinde erkek kullanıcıların ağırlıkta olduğunu, tespit edilen oranın İstanbul kent merkezindeki çeşitli noktalarda tespit edilen erkek yoğunluğundan daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. Görsel analizlerle, yaya hareketlerinin cinsiyetlere göre ilişkisinin kurgulandığı çalışmada kadınların görsel bütünlüğün sağlandığı özellikle mağazaların olduğu sokakları daha yoğun kullandığı ve görsel özellikler bağlamında kullanımın cinsiyetlere göre farklılaştığı tespit edilmiştir.

Tiftik ve Turan (2015), kentsel mekânlarda kadın kavramını güvenlik ve saldırıya uğrama korkusu bakımından ele almışlar, toplu konut alanlarında daha güvenli mekânların tasarım kriterlerini irdelemişlerdir.

Demirbaş (2012), gecekondu mahallesindeki kadınlara odaklandığı çalışmasında ataerkil roller bağlamında kadınların mekân algısı ve kullanımını irdelemiştir. Çalışma kapsamında kadınlarla yapılan görüşmeler sonucunda kadınlar yanlarında bir erkek olduğunda, belirli bir yaşın üzerinde olduklarında ve yanlarında çocukları yoksa kentte daha az sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Bununla beraber ancak çocuk sayesinde kent merkezine çıkabildiğini belirten kadınlar da olmuştur. Bir kadının kentle ilişkisinde “can yeleşti” olarak adlandırdığı kişiler (çocuk, akrabalar, komşu kadınlar, eş) söz konusudur. Çalışmada ayrıca gelir düzeyinin de kent merkeziyle kurulan ilişkiyi belirleyen bir özellik olduğu, paralarını belirli ölçülerde daha rahat kontrol edebilen kadınların kent merkezine daha sık çıktıkları belirlenmiştir.

Gebze’de yürütülen bir başka araştırma ise kent merkezi ve çarşı gibi alanlarda erkek kullanıcıların oranlarının kadınlara göre oldukça yüksekken, alışveriş merkezi ya da konut sokaklarının olduğu alanlarda yakın oranlarda olduğunu; erkeklerin kadınlara oranla kamusal mekânları daha sık ziyaret ettiğini ve kadınların sokaktayken yanında birisinin varlığıyla kendini daha iyi hissettiğini tespit etmiştir. Ayrıca kadınların maruz kaldığı kısıtlamalar olabildiğince aza indirildiğinde, dışarı çıkmak istediklerinin altını çizmiş olmaları, kentsel açık mekânlara kendi istekleri dışındaki sıkıntılardan dolayı var olamadıklarını göstermektedir (Bayazitoğlu ve Ayyıldız Potur, 2013). Ancak hala “Kadınlar evlerinin dışında, kentte neler yaparlar? Kentsel açık mekânlar kadınları

özgürleştirir mi? Kadınlar ve erkeklerin açık kamusal alanları kullanımındaki farklılıklar nelerdir?” gibi sorular yanıtlanmamıştır.

Çınar (2005), cinsiyet kimliklerinin yalnızca kadınların kamusal alanda nasıl göründükleri ile yansıtılmadığını aynı zamanda dâhil oldukları etkinlikler ve buralarda neler yaptıklarının da cinsiyet rollerinin yansımaları olduğunu belirtir. Bu çalışmada kentsel açık mekânları kadınların nasıl kullandığı ve katıldıkları etkinliklerin belirlenmesi ile kadınların cinsiyet rollerinin ve bunların mekân kullanımına etkilerinin saptanması amaçlanmıştır. Bu rollerin mekânın kullanımına nasıl yansıdığına ortaya koyulması ile kadınlar için daha demokratik açık mekânların nasıl tasarlanabileceğine dair tartışmalar yapmak mümkün olacaktır. Çalışma kapsamında yürütülecek analizlerle Türk toplumundaki cinsiyet rollerinin inşası ve kadın-erkek eşitsizliği sorununa bağlı olarak kadın kullanıcıların erkek kullanıcılara oranla kentsel açık mekânlara daha kısıtlı bir erişime sahip olduğunun ortaya koyulması beklenilmektedir.

1.5. Çalışmanın Amaç ve Varsayımlarının Belirlenmesi

Toplumsal cinsiyet rolleri, kadın-erkek eşitsizliği sorununun temelinde bulunmakta ve bu sorun dünyadaki milyonlarca kadının yaşamında haksızlıklara/baskılara (eşitsizlikten kaynaklı) sebep olmaktadır. Türkiye'nin de başlıca sorunlarından biri olan bu eşitsizlik; eğitim, iş gücü, sosyal hak ve özgürlükler gibi konularda kadınların karşısına çıkmakta ve onların erkeğin yanında öteki olmasına, dışlanmasına yol açmaktadır. Kadının yaşadığı bu sosyal eşitsizlik zamanla “Kadının yeri evidir.” anlayışının benimsenmesine sebep olmakta, kadınların kentsel açık mekânları kullanma hakkını kısıtlamaktadır. Bu kısıtlanma fiziksel olmayıp, toplumun oluşturduğu kültürel-ataerkil yapının duvarlarından kaynaklıdır ve bu duvarlar kadınla kentsel açık mekânlar arasında bir engel oluşturmaktadır. Tez genelinde benimsenen bu bakış açısı, kentsel açık mekânların kullanımı ve deneyimlenmesinde kadın-erkek farklılıklarını tespit etmeyi amaçlamış ve bu konuda temel varsayımlar oluşturulmuştur:

- Toplumsal cinsiyet rollerinin kadın ve erkeğe yüklediği roller ve görevler toplumsal yaşamda kadın erkek eşitsizliğini ortaya çıkarmıştır.
- Kadın erkek eşitsizliğinin, toplumsal hayatın önemli bir kısmının gerçekleştiği kentsel açık mekânlarda da gözlemlenmesi beklenir.

- Bu eşitsizlik kadının aleyhine sonuçlanmakta ve kentsel açık mekânları kullanımını kısıtlandırmaktadır.

Bu temel varsayımlar doğrultusunda şu araştırma soruları ortaya konulmuştur:

- Kadınlar evin dışındayken şehrin herkese açık olan alanlarında ne yaparlar?
- Kadın kamusal alanda özgürleşir mi? Tersine toplumsal normlar ve sınıflandırmaların getirdikleriyle kamusal alanda görünür oldukça baskıyı ve boyun eğdirilmeyi daha mı çok hisseder? Temelde kamusal alanların iki etkisi olduğu savunulmuş: özgürlük veren, görünürlük kazandıran ve toplumun parçası kılan veya baskılayıp boyun eğdiren (Çınar, 2005). Türkiye’de kadın için hangisi geçerlidir?
- Kadınlar ve erkeklerin açık mekân kullanımlarındaki farklılıklar nelerdir?

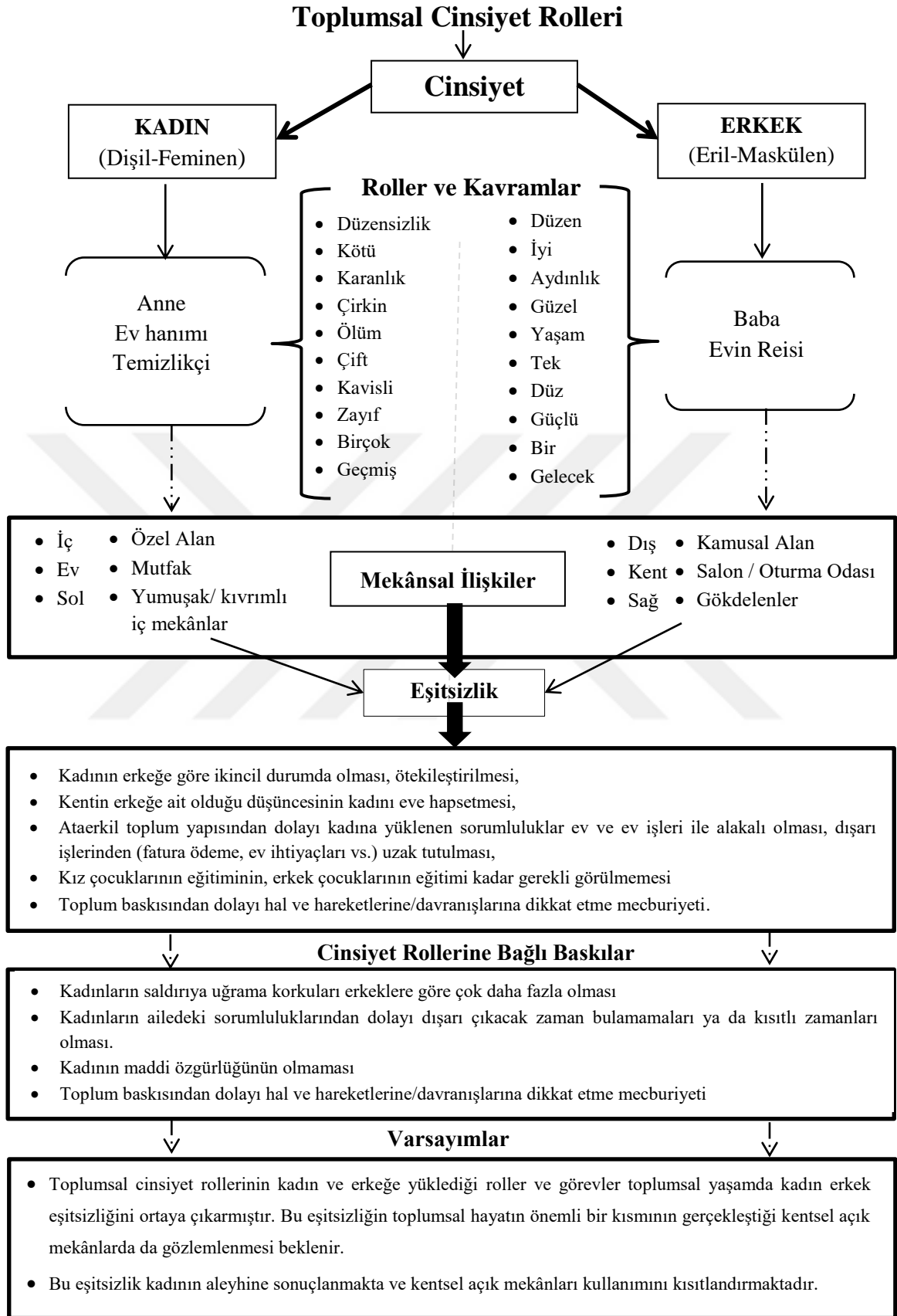
Bu sorulara yanıt vermek tüm toplumun eşit düzeyde faydalanabileceği açık alanları tasarlamakla yükümlü olan peyzaj mimarlığı açısından önemlidir. Yapılan literatür araştırmasına bağlı olarak araştırmanın özel varsayımları şunlar olmuştur:

- Toplumsal cinsiyet rolleri kadını ev işleri ve çocuk bakımından sorumlu tuttuğundan, ayrıca ekonomik olarak eşlerine bağımlı olduklarından kadınlar kentsel açık mekânları erkekler kadar sık kullanamamaktadırlar.
- Kadınlar davranışlarına dikkat etmek ve dikkat çekmemek zorunda olduklarından kentsel açık mekânlarda istedikleri gibi davranamamaktadırlar.
- Dolayısıyla kadınlar ve erkeklerin aynı kentsel açık mekânı kullanımında (sergiledikleri davranışlar/etkinlikler ve mekânsal özelliklerle etkileşimleri) farklılıklar olması beklenir.
- Kadınlar cinsiyet rollerinden kaynaklı maruz kaldıkları baskılardan dolayı erkekler kadar özgür olamamasından dolayı, onlar kadar kentsel açık mekanlarda çeşitli kullanım sergilememeleri beklenir.
- Kadınlar cinsiyet rollerinin oluşturduğu baskılar nedeni ile (kadın zayıflık, erkeğin güç ile ilişkilendirilmesi, kadının hal ve hareketlerine dikkat etmesinin beklenmesi) kendilerini kentsel açık mekânlarda erkekler kadar ‘özgür’ ve ‘güvende’ hissetmemektedirler.
- Buna bağlı olarak, kadın kullanıcıların alana kimlerle beraber geldikleri de erkeklere göre farklılıklar sergiler.

- Güvende hissetmenin başka bir yönü de, karşı cinsin alandaki varlığı ile ilişkilendirilmiştir. Bu doğrultu da karşı cinsin alandaki varlığının, kadın ve erkek kullanıcılar üzerinde oluşturacağı etkiler ('rahatsızlık' hissetme) farklılıklar sergileyecektir.

Tez çalışmasının literatür kısmında yapılan araştırmalar; kentsel açık mekanlarda kadınlar ve erkeklerin mekan kullanımında oluşturduğu farklılıkların, toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı olduğunu varsaymış ve bu doğrultuda çalışmanın teorik atması oluşturulmuştur (şekil 2).

Şekil 2. Araştırmanın teorik çatkısı

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Tasarımının Geliştirilmesi

Toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlar üzerinde oluşturduğu baskılar ve eşitsizliklerin kentsel açık mekânlar da kadınlara davranış ve etkinlik olarak nasıl yansıdığı; onlar üzerinde fiziksel ve psikolojik olarak nasıl etkileri olduğu saptanmaya çalışılmıştır. Deneyimler ve düşünceler hakkında soru sorarak, imgelenen/düşünülen peyzajın toplumsal cinsiyet ayrımıyla ilgili yönleri incelenebilir. Hem düşünülen hem de deneyimlenen peyzajları incelemek, yapıları çevrenin ve toplumsal değişim ve toplumsal cinsiyetin oluşumundaki rolünün anlaşılması için önemli bir araç sağlar (Sewell, 2003). Tez araştırmasının temel varsayımları olarak; Toplumsal cinsiyet rollerinin kadın-erkeğe yüklediği görevler ve roller toplumda kadın erkek eşitsizliğine neden olmakta ve bu eşitsizlik kentsel açık mekânlarda gözlenmektedir. “Kadınları olumsuz yönde etkileyen bu eşitsizlik, kadını kentsel açık mekânların kullanımında kısıtlanmakta ya da kullanamamaktadırlar.” kabul edilmiştir. Bu varsayımları sınamak hem mekânın kullanımını hem de kullanıcıların deneyimlerinin, düşüncelerinin anlaşılmasını içerir. Bu nedenle farklı araştırma tekniklerinin bir araya getirildiği bir araştırma tasarımı geliştirilmiştir.

Lang (1974), tek bir yolla veri toplama tekniğinin kullanılmasını, araştırmalarda önemli bulguları göz ardı edilebileceğini, Zimring (1987)'de çevre-davranış araştırmalarında birçok tekniğin kullanılması gerektiğini vurgular (Mumcu, 2009). Davranış gözlemlerinde kullanıcılarla iletişim olmadığından kişisel duygular ele alınamaz ama duygular, anılar da çalışmayı etkilemez. Anket çalışmasında ise kullanıcılar ile olan iletişimlerden dolayı kişisel duygular ön planda olur (Mumcu, 2009). Bundan dolayı sadece gözlem ya da sadece anket ile yapılan değerlendirmelerde önemli hatalar olabilir. Bu hata oranını azaltmak, daha net veriler elde edebilmek için araştırma safhasında iki teknik bir araya getirilmiştir. İlk aşama da yapılandırılmış davranış gözlemi ile çalışma yapılmış, davranış gözlemi ile elde edilemeyecek veriler için anket çalışması yürütülmüştür. İkinci aşama bu anket çalışması verilerinin değerlendirilmesini içerir.

2.1.1. Çalışma Alanının Seçilmesi ve Tanımlanması

Tez çalışması “Kadın Dostu Kentler” projesinin yürütüldüğü altı kentten biri olan Trabzon’da yapılmıştır. BMOP (2010) raporuna göre; kent nüfusun %49,4’ü erkek, %50,6’sı kadındır. Nüfusun %52,2’si kent merkezinde yaşamaktadır. Erkeklerin okuma yazma oranı %97,5, kadınlarda ise bu oran %83,8’dir. Çalışan erkek oranı %74,5 iken kadın oranı ancak %48,2 düzeyindedir. Eğitim ve iş gücüne katılım oranları arasındaki fark kadın ve erkek statüleri arasındaki eşitsizliğin göstergesidir.

Trabzon kent merkezinde yer alan ve kent hayatının en canlı, başlıca mekânları olan yaya alışveriş sokaklarından 3 ana (işlek) sokak araştırma alanı olarak seçilmiştir (Şekil 3). Bu alanlar,

1. Kunderacılar Caddesi-Sanat Sokağı
2. Kunderacılar Caddesi-Suluhan Aralığı
3. Uzun Sokak-Bankalar Caddesi Aralığıdır.

Şekil 3. Davranış gözlemi ve anket çalışması için seçilen çalışma alanları

Çalışma alanlarından ikisi Kunderacılar Caddesi (Sanat Sokağı ve Suluhan Aralığı) sınırı içinden, diğer çalışma alanı ise Uzun sokak (Bankalar Caddesi Aralığı) sınırı içinden

seçilmiştir: Bu seçimlerinin temel sebebi, Trabzon'da uzun yıllardır yayalaştırılmış alışveriş sokağı olarak bilinen, kentin en önemli ve yoğun kullanılan bileşenleri olmalarıdır. Uzun sokak ve Kunduracılar caddesinin, Kahramanmaraş caddesine geçişlerinin olması, kesişme noktası niteliği taşıması bu alanlarda yoğun kullanıma sebep olmaktadır. Mevsimsel mısır, kestane ya da simit gibi sokak satıcılarının sürekli olarak konumlanması, oturmaya yönelik kent mobilyaları içermesi, bitkisel elemanlar ve örtü elemanları içermesi, çiçekçi, yöresel market gibi çeşitli mağazaların dışa açılımı, çay ocağı, kafe ve buna ilişkin oturma birimlerinin olması sokağı canlı kılan ve sürekli kullanılan bir alan yapmaktadır. Alanların gözlem ve anket çalışmalarına da uygunluğu göz önünde tutularak, çalışma alanları olarak seçilmiştir.

2.1.1.1. Sanat Sokağı Çalışma Alanı

Kunduracılar caddesinde bulunan Sanat Sokağı, caddenin en aktif kentsel alanlarından biridir. Bu aktiflik alanın mekân bileşen ve öğelerinden kaynaklı olmakta; donatı, bitki örtüsü ve örtü elemanı gibi unsurlarla desteklenmektedir. Ayrıca alanın etrafında bulunan çay ocakları, kafeler, çiçekçi, sokak sanatçısı (karikatürist), yöresel yiyecek satan market, seyyar satıcılar ve diğer alışveriş dükkânları da alanın cazibesini arttırmakta, kullanıcıları mekâna çekmektedir. Sanat Sokağında belirli dönemlerde yapılan sanat aktiviteleri (konser, resim sergisi, sokak sanatçıları/gösterileri vb.) ve sosyal etkinlikler (kermes, el sanatlarına yönelik pazarlar) alanı kullanıcılar tarafından dikkat çekici kılmakta ve kullanım yoğunluğunun artmasını sağlamaktadır (Şekil 4). Alanda kullanılan yer döşemesi de; şekil, renk ve tasarım olarak alanda mekânlar oluşturmuş, ayrıca yönlendirme etkisi ile alanın kullanıcılar tarafından okunabilirliğini sağlamıştır (Şekil 5).

Merkezi konumu, alanın kalabalık ve aktif olması, çay ocaklarının oturma birimlerinin yanı sıra belediyeye ait oturma donatılarının da olması gibi çeşitli özelliklerinden dolayı alanın kadın ve erkek kullanıcılar bakımından nasıl farklılar ortaya koyacağı, kadın-erkek eşitsizliğinin alana ne kadar yansıyor yansımadığının gözlemlenmesi için ilk alan olarak seçilmiştir.

(a)

(b)

(c)

(d)

(e)

(f)

Şekil 4. Sanat sokağı alan fotoğrafları 1 (a,b,c,d,e Fotoğraflar: Sema Mumcu)

(a)

(b)

Şekil 5. Sanat sokağı alan fotoğrafları 2 (Fotoğraflar: Ayşe Uzun)

2.1.1.2. Suluhan Aralığı Çalışma Alanı

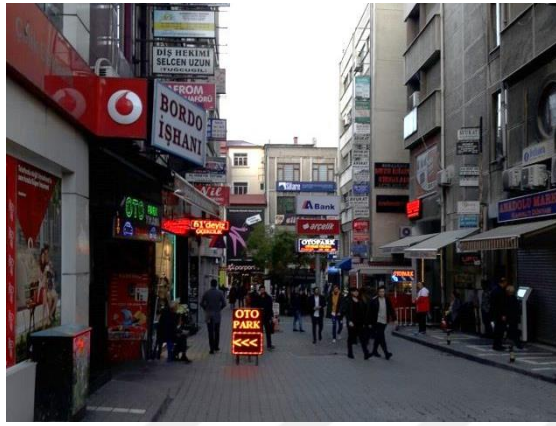
Kunduracılar caddesinde yer alan diğer çalışma alanı Suluhan aralığı, caddenin diğer aktif kentsel mekânlarından biridir. Konum bakımından alanın artı ve eksi yönleri bulunmaktadır (Şekil 6). Alanın artı yönleri olarak; merkezi konumda bulunması, bitki örtüsünün bulunması, örtü elemanları, belediyenin oturma donatılarının olması, çay ocakları gibi kullanıcıların tercih ettiği özellikleri barındırması alanın kullanımı bakımından ayrıcalık sağlamaktadır. Ancak alanın bulunduğu sokakta yeraltı otoparkının girişlerinin olması alanı kullanım bütünlüğü olarak parçalamakta, görsel çekiciliği, gürültü, temizlik (toz vs.) olumsuz etkilemektedir. Çay ocaklarının oturma birimlerinin alanı kaplaması, merkezinde olması alanın kullanımını kısıtlamaktadır. Belediyeye ait oturma birimleri çalışma alanları içinde en az olan yerdir.

(a)

(b)

(c)

(d)

Şekil 6. Suluhan aralığı alan fotoğrafları (Fotoğraflar: Ayşe Uzun)

2.1.1.3. Bankacılar Caddesi Aralığı Çalışma Alanı

Uzun sokağın en aktif ara sokaklarından biri olan Bankacılar Caddesi Aralığı, alanlar içinde en fazla oturma donatısına sahip alandır (Şekil 7). Ayrıca diğer iki alanda bulunan çay ocağı bu alanda bulunmamaktadır. Alanda bitki örtüsü ve örtü elemanı bulunmamakta, kullanıcıyı alana çekecek aktivite/etkinlikler (kermes, sokak sanatçıları/gösterileri vb.) yapılmamaktadır. Alan sınırları içinde bulunan iş merkezleri yeme içme ağırlıklı içinde olup farklı ticari alanlarda çeşitlilik sağlamamaktadır. Alanın merkeze yakın olması, oturma donatılarının fazla olması alanı çekici kılan özelliklerdir.

(a)

(b)

Şekil 7. Bankalar caddesi aralığı alan fotoğrafları

2.1.2. Birinci Aşama: Davranış Gözlemi

Tez çalışması için seçilen konumlarda yapılandırılmış davranış gözlemi metodu uygulanmış, sokaklar hafta içi ve hafta sonu 5 gün boyunca gözlemlenmiştir. Yapılan gözlemler 30 dakikalık periyotlarla sınırlandırılmış ve gün içi yoğunluğun en aktif olduğu öğleden sonrası saatlerinde yapılmıştır. Uygun hava şartlarının kentsel açık mekânların kullanımını doğrudan etkilemesinden dolayı çalışma 2016 Mayıs ayı içinde yapılmıştır. Alanlarda oturarak veya ayakta durarak kullanan bütün durağan haldeki kullanıcılar oluşturulan tablolarda yer almıştır. Ayakta ya da oturarak alanı kullanan her kullanıcının cinsiyet, yaş aralığı (çocuk, genç yetişkin, yetişkin, yaşlı), kiminle geldiği (karma grup, hem cinsleriyle, çift, tek/yalnız), yaptığı etkinlik (kitap okuma, çay içme, sohbet etme vb.), konumu (ayakta, bank, çay ocağının tabure), çalışma alanlarına göre (Sanat Sokağı - Suluhan Aralığı - Bankalar Caddesi Aralığı) tablolar oluşturulmuş, veriler toplanmıştır (Ek 1). Bu veriler ışığında: Konumlar ayrı ayrı ve birlikte değerlendirildiğinde; cinsiyet, konum ve sosyal grup bakımından homojen dağılımlarının olup olmadığı; toplumsal cinsiyet rolünün, cinsiyet dağılımı ve etkinlik oluşumundaki farklılıklara etkileri; konum ve alan seçiminde cinsiyetin etkileri gözlemlenmiştir.

2.1.3. İkinci Aşama: Anket Çalışması

Davranış gözlemi ile elde edilen bulgular kadın-erkek kullanıcıların mekânı nasıl deneyimlediklerini, kadınların cinsiyet rollerine bağlı toplumsal baskı hissedip hissetmediklerini tek başına açıklamakta yeterli değildir. Ancak çalışma toplumsal cinsiyet rolleri ile kentsel açık mekânların kullanımı arasında bağ kurmayı amaçladığından buna ilişkin verilerin toplanabilmesi amacıyla anket çalışması da yürütülmüştür. Anket çalışmasında;

1. Likert tutum skalası
2. Açık ve kapalı uçlu soru teknikleri kullanılmıştır.

Tavşancıl (2005) Likert tutum skalasında deneklerin ön planda olduğunu ve tutumları ölçülecek kişilerin tepki verecekleri farklı ifadeler olduğunu belirtir. Tutum ölçeğini alan kişi, benimsediği ifadeleri işaretlemek yerine verilen her ifadeye ne ölçüde katılıp katılmadığını dereceler halinde belirler (Mumcu, 2009). Bu ölçeklendirme tipi en yaygın olarak kullanılan yöntemlerden biridir. Literatür taramasına bağlı olarak özgürlük, güvenlik ve rahatlık kavramları göz önünde bulundurulmuş, toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle kadınlar ve erkeklerin bu özellikler bakımından mekânları farklı değerlendireceği varsayılmıştır. Bu doğrultuda;

Likert Tutum Ölçeği kullanılmış, bu özelliklere yönelik;

- “Kendimi burada güvende hissediyorum”,
- “Kendimi burada özgür hissediyorum”,
- “Burada istediğim gibi davranabiliyorum”,
- “Kendimi burada rahat hissediyorum”,
- “Karşı cinsin varlığından rahatsız olmuyorum”

gibi değerlendirme cümleleri verilmiştir. Bu cümlelere cevap olarak “kesinlikle katılıyorum”, “katılıyorum”, “fikrim yok”, “katılmıyorum”, “kesinlikle katılmıyorum” ifadelerinden biri ile cevap vermeleri istenmiştir. Olumsuzdan olumluya doğru 1’den 5’e kadar ölçeklendirilen yanıtlar tüm kullanıcılar için toplanmış, cinsiyetler bakımından ortalama değerler elde edilmiş ve kadın-erkek kıyaslamaları yapılabilmektedir. Ayrıca ankette deneklerden sosyo-demografik veriler ve konuma gelme, orayı tercih etme nedenleri gibi mekâna ilişkin veriler de toplanmıştır (Ek 2).

Anket çalışmasıyla mekânın deneyimlenmesinde kadın ve erkeklerin rahatlık, özgürlük, güven gibi duygular bakımından farklılıklarının olup olmadığı incelenmiştir.

Ankette kullanılan açık uçlu sorular kullanıcıların kendi cevaplarını verdiği (Sommer ve Sommer, 2002), herhangi bir yönlendirme ya da seçenek sunulmayan soru tipleridir (Mumcu, 2009).

3. BULGULAR

3.1. Alan 1: Sanat Sokağına İlişkin Bulgular

3.1.1. Davranış Gözlemi

Çalışma alanında toplam 629 kullanıcı gözlemlenmiş ve bunların %29,9'u (188 kişi) kadın kullanıcılardan, %70,1'i (441 kişi) erkek kullanıcılardan oluşmuştur ($\chi^2=101,763$, 1 df, $p<0.00$). Veriler kadınlar ve erkeklerin bu alanı eşit düzeyde kullanmadığını, eşitsizliğin oluştuğunu ve erkek kullanıcıların alandaki yoğunluğunu vurgulamaktadır. Kadın ve erkek kullanıcıların alana kiminle/kimlerle geldiğinin toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili olarak farklılık göstereceği varsayılmıştır. Bu durumun çalışma alanında da meydana gelip gelmediği araştırılmıştır.

Tablo 1. Davranış gözlemi ile saptanan kullanıcıların cinsiyetlerine göre gruplar içindeki dağılımları

		Kullanıcı grupları				
		Yalnız	Çift	Hemcinsleri ile	Karma	Toplam
Kadın	Sayı	42	13	86	47	188
	% Tüm kadınlar içinde	22,3%	6,9%	45,7%	25,0%	100,0%
	% Her bir grup içinde	32,6%	50,0%	22,9%	47,5%	29,9%
	% Toplam içinde	6,7%	2,1%	13,7%	7,5%	29,9%
Erkek	Sayı	87	13	289	52	441
	% Tüm erkekler içinde	19,7%	2,9%	65,5%	11,8%	100,0%
	% Her bir grup içinde	67,4%	50,0%	77,1%	52,5%	70,1%
	% Toplam içinde	13,8%	2,1%	45,9%	8,3%	70,1%
Toplam	Sayı	129	26	375	99	629
	% Her bir grup içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Analizler sonucunda, kadınların daha çok hemcinsleri (%45,7) ve karma gruplar (%25) içinde yani başkaları ile beraber alana gelme tutumu gösterdikleri saptanmıştır. Erkeklerin ise daha çok hemcinsleri ile beraber alana geldikleri (%65,5) görülmüş ve alana kadınların aksine yalnız gelme tutumunun ağır bastığı (%19,7) vurgulanmıştır (Tablo 1). İstatistiki analizlerin önem düzeyi sergilemesi ($\chi^2=28,725$, 3 df, $p<0.00$) cinsiyetlerin kullanıcıların alana kimle/kimlerle gelme tutumu üzerinde etkili olduğunu gösterir. Alanda yalnız olarak gözlemlenen 129 kişinin %67,4'ünün erkek, %32,6'sının kadın kullanıcılarıdır. Bu durum toplumsal cinsiyet rollerinin kadın kullanıcılar üzerindeki toplumsal baskının yansıması olarak kabul edilmiştir.

Cinsiyet rolleri mekân kullanımını etkileyen faktörlerden biri olarak görülmüş ve araştırma alanındaki kadın-erkek kullanıcıların alan kullanımında eşit düzeyde olmayacağı düşünülmüştür.

Tablo 2. Sanat sokağı davranış gözlemi verileri cinsiyet-konum tablosu

			Kullanıcı Konumları			Toplam
			Bank	Ayaküstü	Çay Ocağı	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	65	18	105	188
		% Tüm kadınlar içinde	34,6%	9,6%	55,9%	100,0%
		% Her bir grup içinde	58,0%	41,9%	22,2%	29,9%
		% Toplam içinde	10,3%	2,9%	16,7%	29,9%
	Erkek	Sayı	47	25	369	441
		% Tüm erkekler içinde	10,7%	5,7%	83,7%	100,0%
		% Her bir grup içinde	42,0%	58,1%	77,8%	70,1%
		% Toplam içinde	7,5%	4,0%	58,7%	70,1%
Toplam	Sayı	112	43	474	629	
	% Bütün kullanıcılar içinde	17,8%	6,8%	75,4%	100,0%	
	% Bütün konumlar içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% Toplam	17,8%	6,8%	75,4%	100,0%	

Yapılan çalışmanın istatistiki analizi sonucunda;

- Alanda en sık kullanılan yerlerin çay ocağının sokakta yer alan oturma yerleri olduğu (%75, 4),
- Belediyenin banklarının olduğu yerin ise daha az (%17,8) kullanıldığı saptanmıştır.

Ancak genel verilerin aksine, cinsiyetlere göre yapılan istatistiki analizler;

- Erkeklerin çay ocağına ait oturma yerlerini %77,8 gibi büyük bir oranla baskınlık oluşturdukları,
- Kadınların ise %22,2 oranıyla alanda görünür olmadığı ve ağırlıklı olarak erkekler tarafından kullanılan bu alanın erkekler için bir cinsiyetlendirilmiş mekân olduğu söylenebilir (Tablo 2).

Cinsiyetlere göre konum seçiminde büyük farklar ortaya çıkmasına rağmen; kadınlar ve erkekler kendi aralarında değerlendirildiğinde, iki grupta öncelik olarak çay ocağına ait oturma alanlarını daha sonrasında belediyeye ait oturma birimlerini tercih etmiştir. Çay ocağının olduğu alanlar erkekler için cinsiyetlendirilmiş mekân özelliği taşımasına rağmen kadınların da Sanat Sokağında tercih ettikleri ilk konum çay ocağının oturma birimleri olmuştur.

Yapılan bütün analizler de, kadınların oran olarak erkeklerden önde olduğu tek konum belediyenin oturma banklarıdır ve kullanıcıların %58'ini kadınlar oluşturmaktadır. Kadınların bu tercihinin sebebi, çay ocaklarının erkeklerin mekânı olarak düşünülmesi, ekonomik bakımdan sınırlı olma durumu, kadınların kullandıkları oturma donatılarında tabure yerine bank seçimi konfor (yükseklikten kaynaklı oturma rahatlığı, yaslanabilme, psikolojik güvenlik vb.) arayışının sonucu olabilir. Cinsiyetlerin konumlara göre dağılımının istatistiki önem düzeyi ortaya koyması ($\chi^2=58,824$, 2 df, $p<0.00$) cinsiyetlerin alan içindeki hangi mekânsal özelliklerin kullanımında tercihi etkilediğini ortaya koymuştur.

Kullanıcıların davranışsal tutumları göz önüne alındığında çalışma alanında oturma, ayakta durma gibi sabit eylemlerin oluşmasıyla başlayan 20 etkinlik türü saptanmıştır (Tablo 3).

Sanat Sokağında kullanıcılar tarafından yoğun olarak sergilenen etkinlikler:

- %31,0 ile sohbet ile beraber çay-sigara içme,
- %19,4 ile sohbet etme,
- %14,9 ile çay içme,
- %10 ile seyir/etrafı izleme,
- %8,1 ile seyyar satıcılardan simit, mısır gibi yiyecekler alıp yeme etkinlikleri gözlemlenmiştir.

Yapılan χ^2 testi ile etkinliklerin dağılımlarının istatistiki olarak önem düzeyi ortaya çıkmıştır ($\chi^2=60,759$, 19 df, $p<0,00$).

Tablo 3. Sanat sokağı davranış gözlemi verileri kullanıcı-etkinlik tablosu

Etkinlikler	Kullanıcı Sayısı	Oran
Sohbet eşliğinde çay ve sigara içmek	195	31,0
Sohbet etmek	122	19,4
Çay içmek	94	14,9
Seyir / Etrafı izlemek	63	10,0
Yemek yemek (mısır, kestane, simit vb.)	51	8,1
Telefon ile konuşmak	28	4,5
Sigara içmek	23	3,7
Telefon/Bilgisayar ile oyun oynama	20	3,2
Alışveriş yapmak	10	1,6
Birini bekleme	5	,8
Oyun oynamak	4	,6
Tespah çekmek	3	,5
Şans oyunları oynama (Kazı kazan, kupon doldurmak vb.)	2	,3
Uyumak	2	,3
Enstrüman çalmak	2	,3
Yazı yazmak	1	,2
Gazete okumak	1	,2
Çocuk bakımı	1	,2
Müzik dinlemek	1	,2
Bankadan para çekmek	1	,2
Toplam	629	100,0

Alanda yapılan 20 etkinlikten 16'sı kadınlar tarafından gerçekleştirilmişken, erkekler 15 etkinlik gerçekleştirmiştir. Kadın ve erkek kullanıcılar ile sergiledikleri etkinlikler arasındaki ilişkilerin saptanabilmesi için crosstab analizi uygulanmıştır. Bu analizler neticesinde:

Kadınların en çok yaptığı etkinlikler;

- %21,3 ile sohbet etme,
- %19,7 ile sohbet ile beraber çay-sigara içme,
- %16,5 ile çay içme olarak saptanmıştır.

Erkeklerin en çok yaptığı etkinlikler;

- %35,8 ile sohbet ile beraber çay-sigara içme,
- %18,6 ile sohbet etme,
- %14,3 ile çay içme olarak sergilenmiştir.

Genel olarak bakıldığında kadınlar ve erkeklerin en sık yaptığı etkinlikler aynı olmuştur ancak cinsiyet farklılıklarından dolayı kadınların sergiledikleri etkinlikler (fotoğraf çekme-öz çekim yapma, çocuk bakımı, alışveriş yapma) erkekler tarafından sergilenmezken, erkeklerin sergiledikleri etkinlikler de (şans oyunu oynama/kupon doldurma, tespih çekme) kadınlar tarafından sergilenmemiştir (Ek 3).

Fakat gözlem süresinin sınırlılığı ve gözlemlerin belirli zaman aralığına bağlı kalması durumundan kadınlar veya erkeklerin bu davranışları asla sergilemeyeceği gibi bir genelleme yapılması çok doğru sonuçlar vermeyebilir. Bu durumda diğer gözlem alanları da göz önünde tutularak tüm konumların davranış gözlemi değerlendirmesinde ele alınabilir. Yine de istatistiki analizlerin önem düzeyi sergilemesi ($\chi^2=60,759$, 19 df, $p<0.00$) cinsiyetlerin yapılan etkinliklerin değişiminde etkili olduğunu gösterir. Kullanıcıların yaş grupları ele alındığında alanı ağırlıklı olarak yetişkinler (% 45,8) ve genç yetişkinler (%29,7) kullanmıştır. Bu durum kadın ve erkek kullanıcılara indirgenğinde de farklı bir sonuç söz konusu olmamıştır.

3.1.2. Ankete İlişkin Bulgular

Alanda 51 kullanıcı ile anket çalışması yapılmış ve kullanıcıların sosyo-demografik verileri Sanat Sokağı kullanıcılarının farklılıklarını yansıtmıştır (Tablo 4). Bu veriler ışığında çalışma alanında anket yapılan kullanıcıların %52,9'unu (27 kişi) kadın kullanıcılar, erkek kullanıcılar ise %47,1'ini (24 kişi) oluşturmuştur. Alanda mevcut olan çay ocağının uzantısı olan oturuma yerleri çalışmaya dâhil edilmeyip, belediyeye ait banklar ve ayakta duran kullanıcılar ile anket çalışması yürütülmüştür.

Tablo 4. Anket yapılan kullanıcıların sosyo-demografik verilerinin dağılımı

Sosyo-Demografik veriler		Kişi Sayısı; N=51	Oran %
Cinsiyet	Kadın	27	52,9
	Erkek	24	47,1
Yaş	18-30	14	27,5
	31-40	5	9,8
	41-50	9	17,6
	51-60	10	19,6
	60-	13	25,5
Eğitim	Okur-yazar	4	7,8
	İlkokul	15	29,4
	Ortaokul	2	3,9
	Lise	11	21,6
	Üniversite	19	37,3
	Lisansüstü	-	-
Meslek	Öğrenci	9	17,6
	Emekli	12	23,5
	Ev Hanımı	12	23,5
	Çalışan	4	7,8
	Serbest Meslek	14	27,6

Kullanıcıların alana gelme sıklıkları incelendiğinde kadınlar ve erkeklerin tutumlarında/eğilimlerinde çeşitli farklılıklar olduğu görülmüştür (Tablo 5). Erkek kullanıcıların %29,2'si alana her gün geldiğini belirtirken kadın kullanıcılar da alana her gün gelen yoktur. Kadınlar alana çoğunlukla hafta da birkaç kez, haftada bir veya ayda birkaç kez gelirken; erkekler haftada bir, her gün veya haftada birkaç kez geldiğini belirtmiştir. Erkeklerden alana nadiren gelen olmamış, kadınlar da bu oran %7,4 olmuştur. Erkekler kullanıcıların alana kadınlardan daha sık geldikleri görülmüş bu durumun toplumsal cinsiyet rolleri ile bağlantılı olduğu düşünülmüştür. Yapılan istatistiki analizler

önem düzeyi ortaya koymuş, cinsiyet rollerinin alana gelme sıklığına yansıdığını göstermiştir ($\chi^2=17,567$, 5 df, $p<0.05$).

Tablo 5. Kadın ve erkek kullanıcıların alana gelme sıklıkları

		Alanı ziyaret etme sıklıkları						
		Her gün	Haftada birkaç kez	Haftada bir	Ayda birkaç kez	Ayda bir	Nadiren	Toplam
Kadın	Sayı	0	12	8	4	1	2	27
	%	0,0%	44,4%	29,6%	14,8%	3,7%	7,4%	100,0%
Erkek	Sayı	7	5	8	0	4	0	24
	%	29,2%	20,8%	33,3%	0,0%	16,7%	0,0%	100,0%
Toplam	Sayı	7	17	16	4	5	2	51
	%	13,7%	33,3%	31,4%	7,8%	9,8%	3,9%	100,0%

Kullanıcıların alanı tercih etme sebepleri ele alındığında cinsiyetler arasında önemli farklar oluşmamış, aksine benzer sebepler ortaya çıkmıştır. Yürütülen anket çalışmasında kullanıcılar alanın en çok tercih edilme nedenleri olarak:

- %25,5 ile dinlenmeye elverişli olması/bankların rahat olması
- %25,5 ile yola yakın/merkezde olması/ulaşım kolaylığı,
- %17,6 ile diğer sebepler (Trabzonlu olma, çevrede tanış/arkadaş çok olması vs.)
- %7,8 ile ücretsiz olması,
- %7,8 ile kalabalık/aktif olması
- %3,9 ile alışveriş alanlarının yakınında bulunması, alışveriş yapma gibi nedenler belirtmişlerdir (Tablo 6).

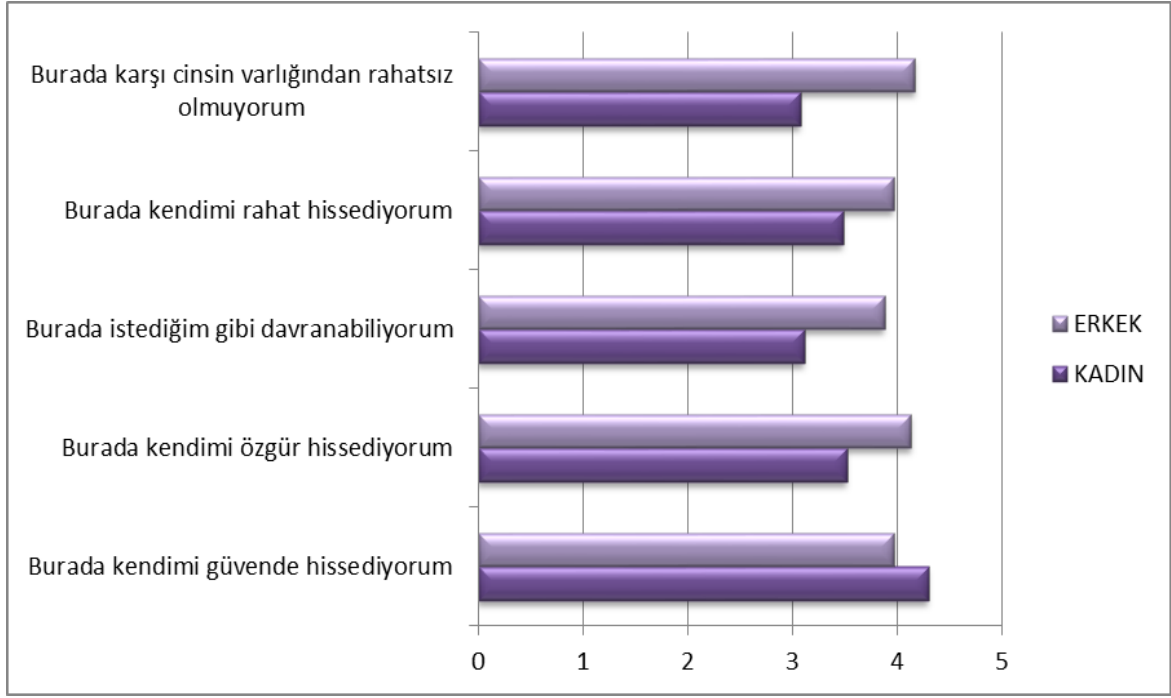
Tablo 6. Sanat sokağı anket çalışması verileri cinsiyet-tercih tablosu

			TERCİH										Total
			A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	3	3	1	7	3	8	1	0	0	1	27
		% Tüm kadınlar içinde	11,1%	11,1%	3,7%	25,9%	11,1%	29,6%	3,7%	,0%	,0%	3,7%	100,0%
		% Her bir tercih içinde	33,3%	75,0%	33,3%	53,8%	75,0%	61,5%	50,0%	,0%	,0%	100,0%	52,9%
		% Toplam	5,9%	5,9%	2,0%	13,7%	5,9%	15,7%	2,0%	,0%	,0%	2,0%	52,9%
	Erkek	Sayı	6	1	2	6	1	5	1	1	1	0	24
		% Tüm erkekler içinde	25,0%	4,2%	8,3%	25,0%	4,2%	20,8%	4,2%	4,2%	4,2%	,0%	100,0%
		% Her bir tercih içinde	66,7%	25,0%	66,7%	46,2%	25,0%	38,5%	50,0%	100,0%	100,0%	,0%	47,1%
		% Toplam	11,8%	2,0%	3,9%	11,8%	2,0%	9,8%	2,0%	2,0%	2,0%	,0%	47,1%
Toplam	Sayı	9	4	3	13	4	13	2	1	1	1	51	
	% Bütün kullanıcılar içinde	17,6%	7,8%	5,9%	25,5%	7,8%	25,5%	3,9%	2,0%	2,0%	2,0%	100,0%	
	% Her bir tercih içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% Toplam	17,6%	7,8%	5,9%	25,5%	7,8%	25,5%	3,9%	2,0%	2,0%	2,0%	100,0%	

A. Diğer (Trabzon'da yaşadığı için/ Alanda tanış çok olduğundan/Rastlantı)
B. Alanın aktif olması/Kalabalık olması
C. Cezbedici olması/Ortamın güzel-sıcak-samimi olması
D. Dinlenmeye elverişli olması/Oturma birimlerinin rahat olması
E. Ücretsiz olması

F. Yola yakın/Merkezde olması/Ulaşım kolaylığı
G. Alışveriş yapmak
H. Erkek sayısının az olması/Kadın sayısının çok olması
İ. Kalabalık olmaması/ Kalabalık olmaması/Sessiz sakin olması
J. Açık alan olması/Temiz havada oturmak

Ankete katılan kullanıcılara güvenlik, özgürlük (psikolojik/davranışsal), rahatlık ve karşı cinsin varlığı bakımından mekânı nasıl deneyimlediklerine dair tutum skalaları da sorulmuştur. Anket verilerindeki beş özellik için yapılan değerlendirmeler ortalamalara çevrilmiş, kadın ve erkek kullanıcılar bakımından karşılaştırılmıştır (Şekil 8).

Şekil 8. Sanat sokağında kadın ve erkeklerin mekânsal deneyimlerine ilişkin ortalamaların grafiksel karşılaştırılması

Yapılan analizler sonucunda, kadınların güvenlik haricinde bütün değerler bakımından erkeklerden daha düşük ortalamalara sahip olduğu görülmüştür. Meydana gelen bu durumun istatistiki önem düzeyinin tespit edilmesi maksadıyla T-testi uygulanmış ve bu test sonucunda davranış özgürlüğü ($t=-2,475$, 49 df, $p<0,05$), karşı cinsten rahatsız olmama ($t=-2,989$, 49 df, $p<0,01$) ve kendini özgür hissetme ($t=-2,111$, 49 df, $p<0,05$) arasındaki farkın cinsiyet rollerinin etkisini kuvvetli şekilde gösterdiği belirlenmiştir (Ek 4).

3.2. Alan 2: Suluhan Aralığına İlişkin Bulgular

3.2.1. Davranış Gözlemi

Çalışma alanında toplam 407 kullanıcı gözlemlenmiş ve bunların %35,1'i (143 kişi) kadın kullanıcılardan, %64,9'u (264 kişi) erkek kullanıcılardan oluşmuştur ($\chi^2=35,973$, 1 df, $p<0.00$). Veriler kadınlar ve erkeklerin bu alanı eşit düzeyde kullanmadığını, eşitsizliğin oluştuğunu ve erkek kullanıcıların alandaki yoğunluğunu vurgulamaktadır. Erkek kullanıcıların alanda oluşturduğu yoğunluk, kadın kullanıcıların alan kullanımına nasıl yansıdığını, alana yalnız ya da biri/birileri ile gelmelerini nasıl etkilediği ve bu durumun toplumsal cinsiyet rolleri bakımından ne tür farklılıklar ortaya koyacağı varsayılmıştır. Suluhan aralığı alanın ayrıca taşıdığı negatif özelliklerden dolayı da (alandaki yer altı otoparkı bulunması; alanın gürültülü, tozlu, karmaşık bir yapıya dönüştürmüştür) kadın erkek kullanıcıların alan kullanımlarında nasıl farklılıklar meydana getireceği ya da olumsuz özelliklerin bu duruma nasıl yansyacağı araştırılmıştır.

Tablo 7. Davranış gözlemi ile saptanan kullanıcıların cinsiyetlerine göre gruplar içindeki dağılımları

		Kullanıcı grupları				
		Yalnız	Çift	Hemcinsleri ile	Karma	Toplam
Kadın	Sayı	16	16	76	35	143
	% Tüm kadınlar içinde	11,2%	11,2%	53,1%	24,5%	100,0%
	% Her bir grup içinde	25,8%	50,0%	31,8%	47,3%	35,1%
	% Toplam içinde	3,9%	3,9%	18,7%	8,6%	35,1%
Erkek	Sayı	46	16	163	39	264
	% Tüm erkekler içinde	17,4%	6,1%	61,7%	14,8%	100,0%
	% Her bir grup içinde	74,2%	50,0%	68,2%	52,7%	64,9%
	% Toplam içinde	11,3%	3,9%	40,0%	9,6%	64,9%
Toplam	Sayı	62	32	239	74	407
	% Her bir grup içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Analizler sonucunda, kadınların daha çok hemcinsleri (%53,1) ve karma gruplar (%24,5) içinde yani başkaları ile beraber alana gelme tutumu gösterdikleri saptanmıştır. Erkeklerin ise daha çok hemcinsleri ile beraber (%65,5) ve alana yalnız gelme tutumunun ağır bastığı (%17,4) görülmüştür (Tablo 7). İstatistiki analizlerin önem düzeyi sergilemesi ($\chi^2=11,440$, 3 df, $p<0.05$) cinsiyetlerin kullanıcıların alana kimlerle gelme tutumu üzerinde etkili olduğunu gösterir. Alanda yalnız olarak gözlemlenen 62 kişinin %74,2'si erkek, %25,8'i kadın kullanıcılarıdır. Toplumsal cinsiyet rollerinin bu durumu etkilediği ve kadın kullanıcılar üzerinde toplumsal baskı yarattığı kabul edilmiştir.

Cinsiyet rolleri mekân kullanımını etkileyen faktörlerden biri olarak görülmüş ve araştırma alanındaki kadın-erkek kullanıcıların alan kullanımında eşit düzeyde olmayacağı düşünülmüştür.

Tablo 8. Suluhan aralığı davranış gözlemi verileri cinsiyet-konum tablosu

			Kullanıcı Konumları			Toplam
			Bank	Ayaküstü	Çay Ocağı	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	59	4	80	143
		% Tüm kadınlar içinde	41,3%	2,8%	55,9%	100,0%
		% Her bir grup içinde	62,1%	50,0%	26,3%	35,1%
		% Toplam içinde	14,5%	1,0%	19,7%	35,1%
	Erkek	Sayı	36	4	224	264
		% Tüm erkekler içinde	13,6%	1,5%	84,8%	100,0%
		% Her bir grup içinde	37,9%	50,0%	73,7%	64,9%
		% Toplam içinde	8,8%	1,0%	55,0%	64,9%
Toplam	Sayı	95	8	304	407	
	% Bütün kullanıcılar içinde	23,3%	2,0%	74,7%	100,0%	
	% Bütün konumlar içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% Toplam	23,3%	2,0%	74,7%	100,0%	

Alanda en sık kullanılan yerlerin:

- Çay ocağının sokakta yer alan oturma yerleri olduğu (%74,7),
- Belediyenin banklarının olduğu yerin ise daha az (%23,3) kullanıldığı saptanmıştır.

Ancak genel verilerin aksine, cinsiyetlere göre yapılan istatistiki analizler;

- Erkeklerin çay ocağına ait oturma yerlerini %73,7 gibi büyük bir oranla baskınlık oluşturdukları,
- Kadınların ise %26,3 oranıyla alanda görünür olamadığı ve ağırlıklı olarak erkekler tarafından kullanılan bu alanın erkekler için bir cinsiyetlendirilmiş mekân olduğu varsayılmıştır (Tablo 8).

Cinsiyetlere göre konum seçiminde düzey olarak büyük farklar ortaya çıkmasına rağmen kadınlar ve erkekler kendi aralarında değerlendirildiğinde iki grupta öncelik olarak çay ocağına ait oturma alanlarını daha sonrasında belediyeye ait bankları seçmiştir. Çay ocağının olduğu alanlar erkekler için cinsiyetlendirilmiş mekân özelliği taşımasına rağmen kadınların da Suluhan aralığında tercih ettikleri ilk konum orasıdır.

Yapılan bütün analizler de, kadınların oran olarak erkeklerden önde olduğu tek konum belediyenin oturma banklarıdır ve kullanıcıların %62,1'ini kadınlar oluşturmaktadır. Erkek kullanıcıların çay ocaklarında oluşturduğu cinsiyetlendirilmiş mekân algısının kadın kullanıcılar tarafından yansımalarından dolayı kadınlar o alanı yoğun olarak kullanmamıştır. Ayrıca çay ocaklarında kullanılan donatıların kadınların konfor (yükseklikten kaynaklı oturma rahatlığı, yaslanabilme, psikolojik güvenlik vb.), hareket özgürlüğü bakımından istedikleri düzeyi karşılamaması da kadınları belediyenin bankalarını kullanımını etkilemiştir. Cinsiyetlerin konumlara göre dağılımının istatistiki önem düzeyi ortaya koyması ($\chi^2=41,471$, 2 df, $p<0,00$) cinsiyetlerin alan içindeki hangi mekânsal özelliklerin kullanımında tercihi etkilediğini ortaya koymuştur.

Kullanıcıların davranışsal tutumları göz önüne alındığında çalışma alanında oturma, ayakta durma gibi sabit eylemlerin oluşmasıyla başlayan 15 etkinlik türü gerçekleşmiştir. Suluhan aralığında kullanıcılar tarafından yoğun olarak yapılan etkinlikler:

- %34,4 ile sohbet ile beraber çay-sigara içme,
- %15,7 ile sohbet etme,
- %13,5 ile çay içme,
- %11,3 ile seyir/etrafı izleme,
- %6,4 ile seyyar satıcılardan simit, mısır gibi yiyecekler alıp yeme etkinlikleri gözlemlenmiştir (Tablo 9).

Yapılan χ^2 testi ile etkinliklerin dağılımlarının istatistiki olarak önem düzeyi ortaya çıkmıştır ($\chi^2=721,907$, 14 df, $p<0,00$).

Tablo 9. Suluhan aralığı davranış gözlemi verileri kullanıcı-etkinlik tablosu

Etkinlikler	Kullanıcı Sayısı	Oran
Sohbet eşliğinde çay ve sigara içmek	140	34,4
Sohbet etmek	64	15,7
Çay içmek	55	13,5
Seyir / Etrafı izlemek	46	11,3
Yemek yemek (mısır, kestane, simit vb.)	26	6,4
Telefon ile konuşmak	21	5,2
Telefon/Bilgisayar ile oyun oynama	21	5,2
Sigara içmek	12	2,9
Şans oyunları oynama (Kazı kazan, kupon doldurmak vb.)	6	1,5
Oyun oynamak	5	1,2
Uyumak	4	1,0
Tespah çekmek	3	,7
Çocuk bakımı	2	,5
Müzik dinlemek	1	,2
Toplam	407	100,0

Alanda yapılan 15 etkinlikten 11'i kadınlar tarafından gerçekleştirilmişken, erkekler 13 etkinlik gerçekleştirmiştir. Kadın ve erkek kullanıcılar ile etkinlikler arasındaki ilişkilerin bulunabilmesi için crosstab analizi uygulanmış ve bu analizler neticesinde:

Kadınların en çok yaptığı etkinlikler;

- %28,7 ile sohbet etme,
- %18,9 ile sohbet ile beraber çay-sigara içme,
- %16,1 ile seyir/etrafı izleme olarak yer almıştır.

Erkeklerin en çok yaptığı etkinlikler;

- %42,8 ile sohbet ile beraber çay-sigara içme,
- %14,4 ile çay içme,
- %8,7 ile sohbet etme,
- %8,7 ile seyir/etrafı izleme olarak ön plana çıkmıştır.

Cinsiyet farklılıklarından dolayı kadınlarda görülen etkinlikler (çocuk bakımı) erkekler de sergilenmezken, erkekler de görülen etkinlikler de (tespih çekme, şans oyunları oynama) kadınlar tarafından sergilenmemiştir (Ek 5). Ancak kadınların şans oyunu oynamayacağı ya da erkeklerin çocuk bakımı/ilgilenme davranışı göstermediği kesin olarak söylenemez. Çünkü alanda yapılan gözlem süresinin kısıtlılığı, alanın tek başına ele alınması ve gözlemlerin belirli periyotlara bağlı kalması bu sonuçları etkileyebilir. Bu durumda diğer gözlem alanları da göz önünde tutularak tüm konuların davranış gözlemi değerlendirmesinde ele alınılabilir. Yine de istatistiki analizlerin önem düzeyi sergilemesi ($\chi^2=71,652$, 14 df, $p<0.00$) cinsiyetlerin yapılan etkinliklerin değişiminde etkili olduğunu gösterir.

Suluhan aralığının davranış gözlemleri yaş grupları bakımından incelendiğinde alan kullanımı:

- %45,2 ile genç yetişkinler
- %37,1 ile yetişkinler
- %12,5 ile yaşlılar
- %5,2 ile çocuklar tarafından kullanılmıştır.

Yaş ve cinsiyet ilişkisi bakımından kadın ve erkek kullanıcılar ele alındığında oranlar eşit düzey sergilemiş, alanı en çok genç yetişkinler ve yetişkinlerin kullandığı saptanmıştır.

3.2.2. Ankete İlişkin Bulgular

Alanda 39 kullanıcı ile anket çalışması yapılmış ve kullanıcıların sosyo-demografik verileri Suluhan aralığının kullanıcılarının farklılıklarını yansıtmıştır (Tablo 10). Bu veriler cinsiyet farklılığı bakımından ele alındığında anket yapılan kadın kullanıcılar %64,1'ini (25 kişi), erkek kullanıcılar ise %35,9'unu (14 kişi) oluşturmuştur. Anket çalışması kapsamında alanda bulunan çay ocaklarının oturma yerleri çalışmaya dâhil edilmemiş, ayakta duran ya da belediyenin banklarını kullanan kullanıcılar ile çalışma yürütülmüştür.

Tablo 10. Anket yapılan kullanıcıların sosyo-demografik verilerinin dağılımı

Sosyo-Demografik veriler		Kişi Sayısı; N=51	Oran %
Cinsiyet	Kadın	25	64,1
	Erkek	14	35,9
Yaş	18-30	24	61,5
	31-40	7	17,9
	41-50	4	10,3
	51-60	3	7,7
	60-	1	2,6
Eğitim	Okur-yazar	1	2,6
	İlkokul	2	5,1
	Ortaokul	4	10,3
	Lise	11	28,2
	Üniversite	20	51,3
	Lisansüstü	1	2,6
Meslek	Öğrenci	15	38,5
	Emekli	2	5,1
	Ev Hanımı	7	17,9
	Çalışan	7	17,9
	Serbest Meslek	8	20,5

Kullanıcıların alana gelme sıklıkları incelendiğinde kadınlar ve erkeklerin tutumlarında/eğilimlerinde çeşitli farklılıklar olduğu görülmüştür (Tablo 11). Erkek kullanıcıların %28,6'sı alana her gün geldiğini belirtirken kadın kullanıcılar da bu oran %12,0 olmuştur. Erkek kullanıcıların alana yalnız gelme eğilimlerinin kadın kullanıcılardan daha çok olması durumunun toplumsal cinsiyet rolleri ile bağlantılı olduğu düşünülmüştür. Kadınlar alana çoğunlukla hafta da bir, ayda bir ve ya haftada birkaç kez gelirken; erkekler haftada bir, her gün ve ya haftada birkaç kez geldiğini belirtmiştir.

Yapılan istatistiki analizler önem düzeyi ortaya koymuş, cinsiyet rollerinin alana gelme sıklığına yansıdığını göstermiştir ($\chi^2=8,742$, 5 df, $p<0.5$)

Tablo 11. Kadın ve erkek kullanıcıların alana gelme sıklıkları

		Alanı ziyaret etme sıklıkları						
		Her gün	Haftada birkaç kez	Haftada bir	Ayda birkaç kez	Ayda bir	Nadiren	Toplam
Kadın	Sayı	3	4	8	3	5	2	25
	%	12,0%	16,0%	32,0%	12,0%	20,0%	8,0%	100,0%
Erkek	Sayı	4	6	3	0	0	1	14
	%	28,6%	42,9%	21,4%	,0%	,0%	7,1%	100,0%
Toplam	Sayı	7	10	11	3	5	3	39
	%	17,9%	25,6%	28,2%	7,7%	12,8%	7,7%	100,0%

Kullanıcıların alanı tercih etme sebepleri ele alındığında cinsiyetler arasında benzer sebepler ortaya çıkmıştır. Yürütülen anket çalışmasında kullanıcıların alanı en çok tercih etme nedenleri olarak:

- %23,1 ile dinlenmeye elverişli olması/oturma birimlerinin rahat olması ve yola yakın/merkezde olması/ulaşım kolaylığı sağlaması,
- %12,8 ile diğer sebepler (Trabzonlu olma, çevrede tanış çok olması vs.),
- %10,3 ile açık alan olması/temiz havada oturmak ve çay ocağının olması / yemek yenilebilmesi gibi durumlar belirtilmiştir (Tablo 12).

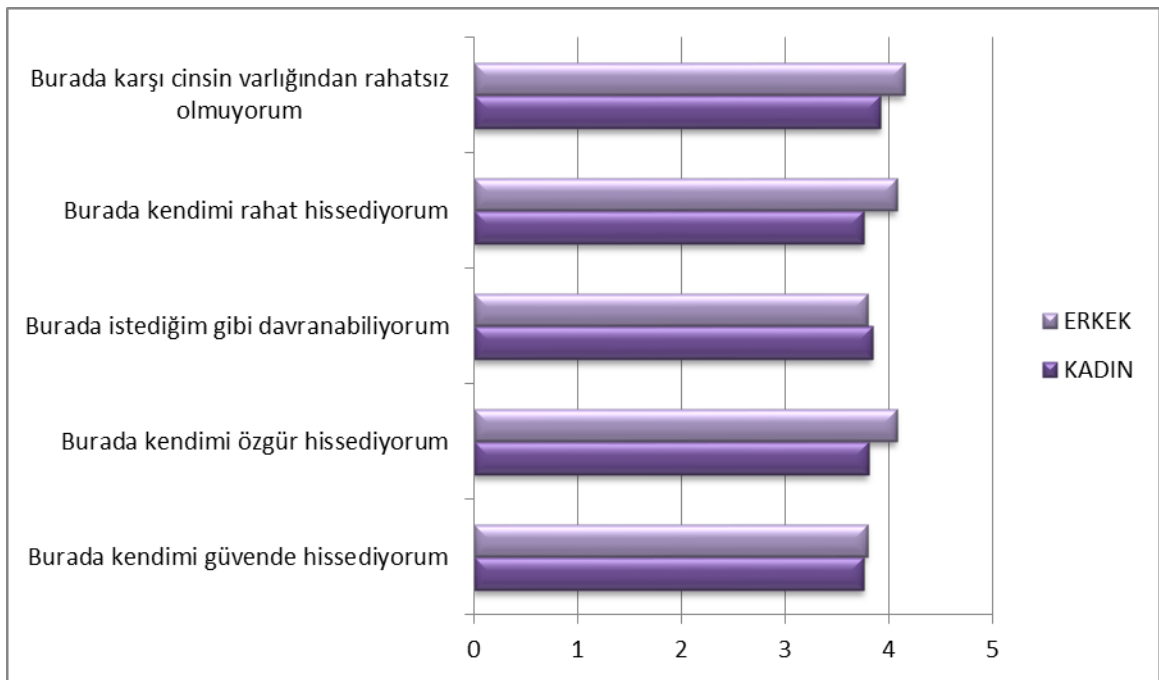
Tablo 12. Suluhan aralığı anket çalışması verileri cinsiyet-tercih tablosu

			TERCİH									Total
			A	B	C	D	F	G	I	J	K	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	4	2	2	8	3	1	1	3	1	25
		% Tüm kadınlar içinde	16,0%	8,0%	8,0%	32,0%	12,0%	4,0%	4,0%	12,0%	4,0%	100,0%
		% Her bir tercih içinde	80,0%	100,0%	100,0%	88,9%	33,3%	100,0%	33,3%	75,0%	25,0%	64,1%
		% Toplam	10,3%	5,1%	5,1%	20,5%	7,7%	2,6%	2,6%	7,7%	2,6%	64,1%
	Erkek	Sayı	1	0	0	1	6	0	2	1	3	14
		% Tüm erkekler içinde	7,1%	,0%	,0%	7,1%	42,9%	,0%	14,3%	7,1%	21,4%	100,0%
		% Her bir tercih içinde	20,0%	,0%	,0%	11,1%	66,7%	,0%	66,7%	25,0%	75,0%	35,9%
		% Toplam	2,6%	,0%	,0%	2,6%	15,4%	,0%	5,1%	2,6%	7,7%	35,9%
Toplam	Sayı	5	2	2	9	9	1	3	4	4	39	
	% Bütün kullanıcılar içinde	12,8%	5,1%	5,1%	23,1%	23,1%	2,6%	7,7%	10,3%	10,3%	100,0%	
	% Her bir tercih içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% Toplam	12,8%	5,1%	5,1%	23,1%	23,1%	2,6%	7,7%	10,3%	10,3%	100,0%	

A.	Diğer (Trabzon'da yaşadığı için/ Alanda tanış çok olduğundan /Rastlantı)
B.	Alanın aktif olması/Kalabalık olması
C.	Cezbedici olması/Ortamın güzel-sıcak-samimi olması
D.	Dinlenmeye elverişli olması/Oturma birimlerinin rahat olması
E.	Ücretsiz olması

F.	Yola yakın/Merkezde olması/Ulaşım kolaylığı
G.	Alışveriş yapmak
H.	Erkek sayısının az olması/Kadın sayısının çok olması
İ.	Kalabalık olmaması/ Kalabalık olmaması/Sessiz sakin olması
J.	Açık alan olması/Temiz havada oturmak
K.	Çay ocağının olması / Yemek yenilebilme

Anket verilerindeki beş özellik için yapılan değerlendirmeler ortalamalara çevrilmiş, kadın ve erkek kullanıcılar bakımından karşılaştırılmıştır (Şekil 9). Veriler kadınların davranış özgürlüğü haricinde bütün değerler bakımından erkeklerden daha düşük ortalamalara sahip olduğunu göstermiştir. Meydana gelen bu durumun istatistiki önem düzeyinin tespit edilmesi amacıyla T-testi uygulanmış ve bu test sonucunda güvenlik ile ilgili istatistiki değerler de erkeklerin güvenlik oranı (3,7857) kadınların güvenlik oranından (3,7600) yüksek çıkmıştır ancak oranlar birbirine çok yakın olduğundan arada net bir ayrım yapmak zordur (Ek 6).

Şekil 9. Suluhan aralığında kadın ve erkeklerin mekânsal deneyimlerine ilişkin ortalamaların grafiksel karşılaştırılması

3.3. Alan 3: Bankalar Caddesi Aralığına İlişkin Bulgular

3.3.1. Davranış Gözlemi

Bankalar Caddesi aralığında yapılan davranış gözleminde 281 kullanıcı incelenmiş ve bunların %52,3'ü (147 kişi) kadın kullanıcılardan, %47,7'si (134 kişi) erkek kullanıcılardan oluşmuştur ($\chi^2=0,601$, 1 df, $p<0.438$). Elde edilen veriler, erkeklerin alanda oluşturduğu yoğunluğun kadın kullanıcılar ile eşit seviyede olmadığını ve bu

yoğunluğun kadın-erkek eşitsizliği oluşturduğunu vurgulamaktadır. Meydana gelen eşitsizliğin alan kullanımına yansıtacağı kadın ve erkek kullanıcıların alanı nasıl kullanacağı ya da alana kimle/kimlerle geldiğinin toplumsal cinsiyet rolleri bağlamına farklılık sergileyeceği varsayılmıştır. Kadın ve erkek arasında oluşan bu eşitsizliğin Bankalar Caddesi aralığına yansıtıp yansımadağı araştırılmıştır.

Tablo 13. Davranış gözlemi ile saptanan kullanıcıların cinsiyetlerine göre gruplar içindeki dağılımları

		Kullanıcı grupları				
		Yalnız	Çift	Hemcinsleri ile	Karma	Toplam
Kadın	Sayı	21	8	85	33	147
	% Tüm kadınlar içinde	14,3%	5,4%	57,8%	22,4%	100,0%
	% Her bir grup içinde	37,5%	50,0%	56,7%	55,9%	52,3%
	% Toplam içinde	7,5%	2,8%	30,2%	11,7%	52,3%
Erkek	Sayı	35	8	65	26	134
	% Tüm erkekler içinde	26,1%	6,0%	48,5%	19,4%	100,0%
	% Her bir grup içinde	62,5%	50,0%	43,3%	44,1%	47,7%
	% Toplam içinde	12,5%	2,8%	23,1%	9,3%	47,7%
Toplam	Sayı	56	16	150	59	281
	% Her bir grup içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Analizler sonucunda, kadınlar daha çok hemcinsleri (%57,8) ve karma gruplar (%22,4) içinde yani başkaları ile beraber alana gelme tutumu gösterdikleri saptanmıştır. Erkeklerin ise daha çok hemcinsleri ile beraber alana geldikleri (%48,5) görülmüş ve alana yalnız gelme tutumunun ağır bastığı (%26,1) vurgulanmıştır (Tablo 13).

İstatistiki analizlerin önem düzeyi sergilemesi ($\chi^2=6,409$, 3 df, $p<0,1$) cinsiyetlerin kullanıcıların alana kimlerle gelme tutumu üzerinde etkili olduğunu gösterir. Alanda yalnız olarak gözlemlenen 56 kişinin %62,5 erkek, %37,5'i kadın kullanıcılarıdır. Bu durum

toplumsal cinsiyet rollerinin kadın kullanıcılar üzerindeki toplumsal baskının yansıması olarak kabul edilmiştir.

Cinsiyet rolleri mekân kullanımı etkileyen faktörlerden biri olarak görülmüş ve araştırma alanındaki kadın-erkek kullanıcıların alan kullanımında eşit düzeyde olmayacağı düşünülmüştür.

Yapılan çalışmanın istatistiki analizi sonucunda:

- Alanda en sık kullanılan yerlerin belediyenin banklarını olduğu (91,5%) saptanmıştır.

Bunun sebebi, alanda çay içme etkinliği için çay ocağının kendi oturma alanları olmaması ve çay içme eğiliminde bulunan kullanıcıların da belediyenin banklarını kullanmak zorunda olmasıdır. Çay ocağının alanda bir uzantısının olmaması kadın-erkek kullanıcı sayısının yakın olmasını etkilemiştir. Kadınlar belediyenin banklarını %53,3 oranında kullanırken, erkekler de bu oran %46,7 olmuştur (Tablo 14).

Tablo 14. Banklar caddesi aralığı davranış gözlemi verileri cinsiyet-konum tablosu

			Kullanıcı Konumları		Toplam
			Bank	Ayaküstü	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	137	10	147
		% Tüm kadınlar içinde	93,2%	6,8%	100,0%
		% Her bir grup içinde	53,3%	41,7%	52,3%
		% Toplam içinde	48,8%	3,6%	52,3%
	Erkek	Sayı	120	14	134
		% Tüm erkekler içinde	89,6%	10,4%	100,0%
		% Her bir grup içinde	46,7%	58,3%	47,7%
		% Toplam içinde	42,7%	5,0%	47,7%
Toplam		Sayı	95	112	257
		% Bütün kullanıcılar içinde	23,3%	17,8%	91,5%
		% Bütün konumlar içinde	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplam	23,3%	17,8%	91,5%

Cinsiyetlerin konum seçimleri dikkate alındığında kadın sayısının bu alanda fazla olmasının sebebi çay ocaklarının alanda bir uzantısının olmaması, kadınların konfor ihtiyacı ve cinsiyetlendirilmiş mekân kalıbında olmamasından dolayı olduğu düşünülmüştür. Kullanıcıların davranışsal tutumları göz önüne alındığında çalışma alanında oturma, ayakta durma gibi sabit eylemlerin oluşmasıyla başlayan 15 etkinlik türü saptanmıştır (Ek 7).

Bu alanda yoğun/başlıca olarak:

- %31,3 ile sohbet etme,
- %13,9 ile sohbet eşliğinde çay ve sigara içme,
- %13,5 ile seyir / etrafi izleme,
- %9,6 ile telefon/bilgisayar ile oyun oynama gibi nedenler belirtmişlerdir (Tablo 15).

Tablo 15. Bankalar caddesi aralığı davranış gözlemi verileri kullanıcı-etkinlik tablosu

Etkinlikler	Kullanıcı Sayısı	Oran
Sohbet etmek	88	31,3
Sohbet eşliğinde çay ve sigara içmek	39	13,9
Seyir / Etrafi izlemek	38	13,5
Telefon/Bilgisayar ile oyun oynama	27	9,6
Sigara içmek	23	8,2
Yemek yemek (mısır, kestane, simit vb.)	19	6,8
Telefon ile konuşmak	19	6,8
Oyun oynamak	13	4,6
Alışveriş yapmak	4	1,4
Fotoğraf çekmek	2	,7
Gazete okumak	2	,7
Çocuk bakımı	2	,7
Yazı yazmak	2	,7
Enstrüman çalmak	2	,7
Uyumak	1	,4
Toplam	281	100,0

Alanda toplam 15 etkinlik gözlemlenmiş, kadın ve erkek kullanıcılar tarafından 11 etkinlik ortak olarak sergilenmiştir. 11 etkinlik, hem kadın hem de erkek kullanıcılar tarafından gerçekleştirilmiş, ancak alanda sadece kadınlar ve sadece erkekler tarafından gerçekleştirilen 2 etkinlik saptanmıştır. Sadece kadın kullanıcılar tarafından gerçekleştirilen çocuk bakımı ve yazı yazma, sadece erkeklerde sergilenen uyuma ve gitar çalma etkinlikleri; alanın tek olması, davranış gözlemlerinin sınırlı periyotlarda yapılması ve gözlem süresinin kısıtlılığından dolayı kadın ve erkeklerin bu etkinlikleri asla sergilemeyeceği gibi genel bir yargı bilimsel bir sonuç vermeyebilir.

Kadın ve erkek kullanıcılar ile etkinlikler arasındaki ilişkilerin bulunabilmesi için crosstab analizi uygulanmış ve bu analizler neticesinde:

Kadınların en çok yaptığı etkinlikler;

- %35,4 ile sohbet etme,
- %12,9 ile sohbet ile beraber çay-sigara içme,
- %11,6 ile seyir/etrafı izleme,
- %8,2 ile sigara içme,
- %8,2 ile telefon ile konuşmak ön plana çıkmıştır.

Erkeklerin en çok yaptığı etkinlikler;

- %26,9 ile sohbet etme,
- %15,7 ile seyir/etrafı izleme,
- %14,9 ile sohbet ile beraber çay-sigara içme,
- %11,9 ile telefon/bilgisayar ile oyun oynama olmuştur.

İstatistiki analizlerin önem düzeyi sergilemesi ($\chi^2=13,197$, 14 df, $p<0.5$) cinsiyetlerin yapılan etkinliklerin değişiminde etkili olduğunu gösterir. Kullanıcıların yaş grupları ele alındığında alanı ağırlıklı olarak;

- %51,2 ile genç yetişkinler,
- %29,9 ile yetişkinler,
- %9,6 ile çocuklar,
- %9,3 ile yaşlıların kullandığı saptanmıştır.

Kadın ve erkek kullanıcılar bakımından yaş grupları değerlendirildiğinde farklı bir durum söz konusu olmamıştır.

3.3.2. Ankete İlişkin Bulgular

Alanda 50 kullanıcı ile anket çalışması yapılmış ve kullanıcıların sosyo-demografik verileri sanat sokağı kullanıcılarının farklılıklarını yansıtmıştır (Tablo 16). Bu veriler cinsiyet farklılığı bakımından ele alındığında anket yapılan kadın kullanıcılar %70'ini, erkek kullanıcılar ise %30'unu oluşturmuştur. Alanda çay ocağı bulunmadığından, sadece belediyeye ait banklar ve ayakta duran kullanıcılar ile anket çalışması yürütülmüştür. Kadınların erkeklere ait cinsiyetlendirilmiş mekânlarda görünür/aktif olmadığı ancak kentsel açık mekânları kullandıkları düşünülmüştür. Bu düşünce sosyo-demografik verilerle desteklenmiştir.

Tablo 16. Anket yapılan kullanıcıların sosyo-demografik verilerinin dağılımı

Sosyo-Demografik veriler		Kişi Sayısı; N=51	Oran %
Cinsiyet	Kadın	35	70,0
	Erkek	15	30,0
Yaş	18-30	22	44,0
	31-40	13	26,0
	41-50	11	22,0
	51-60	2	4,0
	60-	2	4,0
Eğitim	Okur-yazar	2	4,0
	İlkokul	8	16,0
	Ortaokul	6	12,0
	Lise	23	46,0
	Üniversite	11	22,0
	Lisansüstü	-	-

Tablo 16'nın devamı

Meslek	Öğrenci	8	16,0
	Emekli	4	8,0
	Ev Hanımı	13	26,0
	Çalışan	4	8,0
	Serbest Meslek	21	42,0

Kullanıcıların alana gelme sıklıkları incelendiğinde kadınlar ve erkeklerin tutumlarında/eğilimlerinde çeşitli farklılıklar olduğu görülmüştür (Tablo 17).

Kadın kullanıcıların %22,9 alana her gün geldiğini belirtirken, erkek kullanıcılarda bu oran %6,7 olmuştur. Kadınlar alana çoğunlukla hafta da birkaç kez, hafta da bir ve ya ayda birkaç kez gelirken, erkekler haftada birkaç kez, haftada bir ve ya nadir geldiğini belirtmiştir. Yapılan istatistiki analizler önem düzeyi ortaya koymuş, cinsiyet rollerinin alana gelme sıklığına yansıdığını göstermiştir ($\chi^2=7,397$, 5 df, $p<0,5$).

Tablo 17. Kadın ve erkek kullanıcıların alana gelme sıklıkları

		Alanı ziyaret etme sıklıkları						Toplam
		Her gün	Haftada birkaç kez	Haftada bir	Ayda birkaç kez	Ayda bir	Nadiren	
Kadın	Sayı	8	7	10	3	4	3	35
	%	22,9%	20,0%	28,6%	8,6%	11,4%	8,6%	100,0%
Erkek	Sayı	1	7	3	1	0	3	15
	%	6,7%	46,7%	20,0%	6,7%	,0%	20,0%	100,0%
Toplam	Sayı	9	14	13	4	4	6	50
	%	18,0%	28,0%	26,0%	8,0%	8,0%	12,0%	100,0%

Kullanıcıların alanı tercih etme sebepleri ele alındığında cinsiyetler arasında önemli farklar oluşmamış, aksine benzer sebepler ortaya çıkmıştır (Tablo 18). Alanın en çok tercih edilme nedenleri:

- %34,0 ile kalabalık olmaması/ kalabalık olmaması/sessiz sakin olması
- %30 ile yola yakın/merkezde olması/ulaşım kolaylığı
- %14,0 ile diğer sebepler (Trabzonlu olma, çevrede tanış/arkadaş çok olması vs.)
- %8 ile dinlenmeye elverişli olması/oturma birimlerinin rahat olması olarak belirtilmiştir.

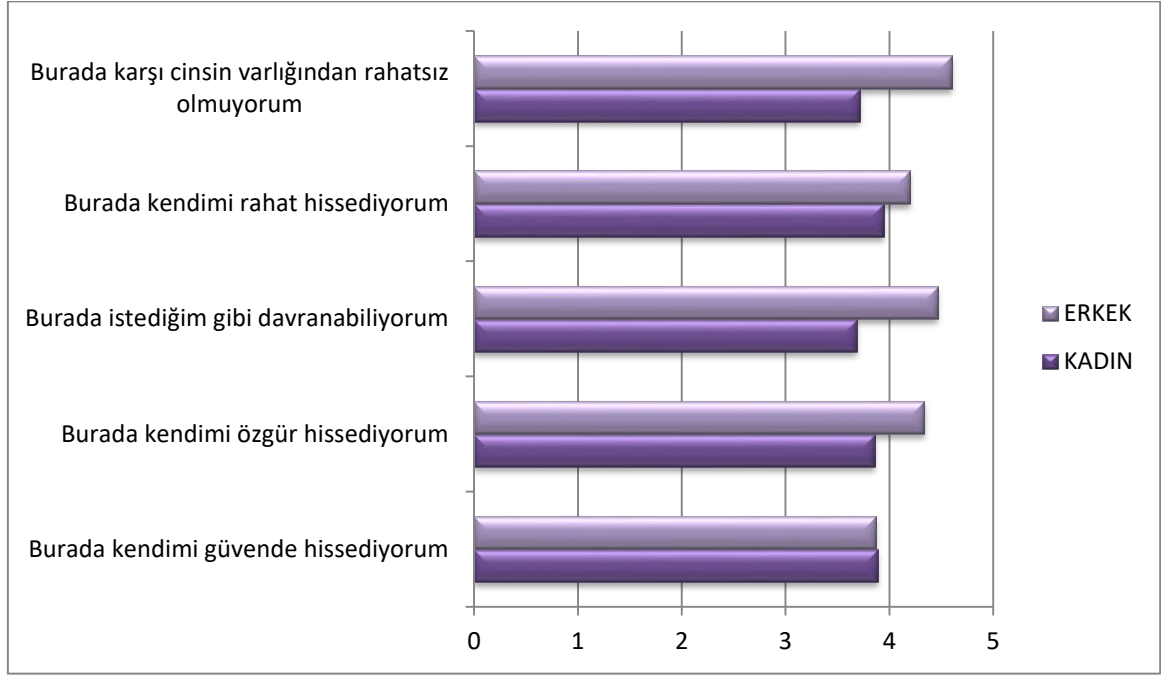
Tablo 18. Bankalar caddesi aralığı anket çalışması verileri cinsiyet-tercih tablosu

		TERCİH							Total	
		A	C	D	F	H	I	J		
Cinsiyet	Kadın	Sayı	3	3	2	9	1	14	3	35
		% Tüm kadınlar içinde	8,6%	8,6%	5,7%	25,7%	2,9%	40,0%	8,6%	100,0%
		% Her bir tercih içinde	42,9%	100,0%	50,0%	60,0%	100,0%	82,4%	100,0%	70,0%
		% Toplam	6,0%	6,0%	4,0%	18,0%	2,0%	28,0%	6,0%	70,0%
	Erkek	Sayı	4	0	2	6	0	3	0	15
		% Tüm erkekler içinde	26,7%	0%	13,3%	40,0%	,0%	20,0%	0%	100,0%
		% Her bir tercih içinde	57,1%	0%	50,0%	40,0%	,0%	17,6%	0%	30,0%
	% Toplam	8,0%	,0%	4,0%	12,0%	,0%	6,0%	0%	30,0%	
Toplam	Sayı	7	3	4	15	1	17	3	50	
	% Bütün kullanıcılar içinde	14,0%	6,0%	8,0%	30,0%	2,0%	34,0%	6,0%	100,0%	
	% Her bir tercih içinde	100,%	100,0%	100,%	100,%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% Toplam	14,0%	6,0%	8,0%	30,0%	2,0%	34,0%	6,0%	100,0%	

A. Diğer (Trabzon'da yaşadığı için/ Alanda tanış çok olduğundan/Rastlantı)
B. Alanın aktif olması/Kalabalık olması
C. Cezbedici olması/Ortamın güzel-sıcak-samimi olması
D. Dinlenmeye elverişli olması/Oturma birimlerinin rahat olması
E. Ücretsiz olması
F. Yola yakın/Merkezde olması/Ulaşım kolaylığı

G. Alışveriş yapmak
H. Erkek sayısının az olması/Kadın sayısının çok olması
İ. Kalabalık olmaması/ Kalabalık olmaması/Sessiz sakin olması
J. Açık alan olması/Temiz havada oturmak
K. Çay ocağının olması / Yemek yenilebilmesi

Ankete katılan kullanıcıların güvenlik, özgürlük (psikolojik/davranışsal), rahatlık ve karşı cinsin varlığı bakımından mekânı nasıl deneyimledikleri incelenmiştir. Anket verilerindeki beş özellik için yapılan değerlendirmeler ortalamalara çevrilmiş, kadın ve erkek kullanıcılar bakımından karşılaştırılmıştır.

Şekil 10. Bankalar caddesi aralığında kadın ve erkeklerin mekânsal deneyimlerine ilişkin ortalamaların grafiksel karşılaştırılması

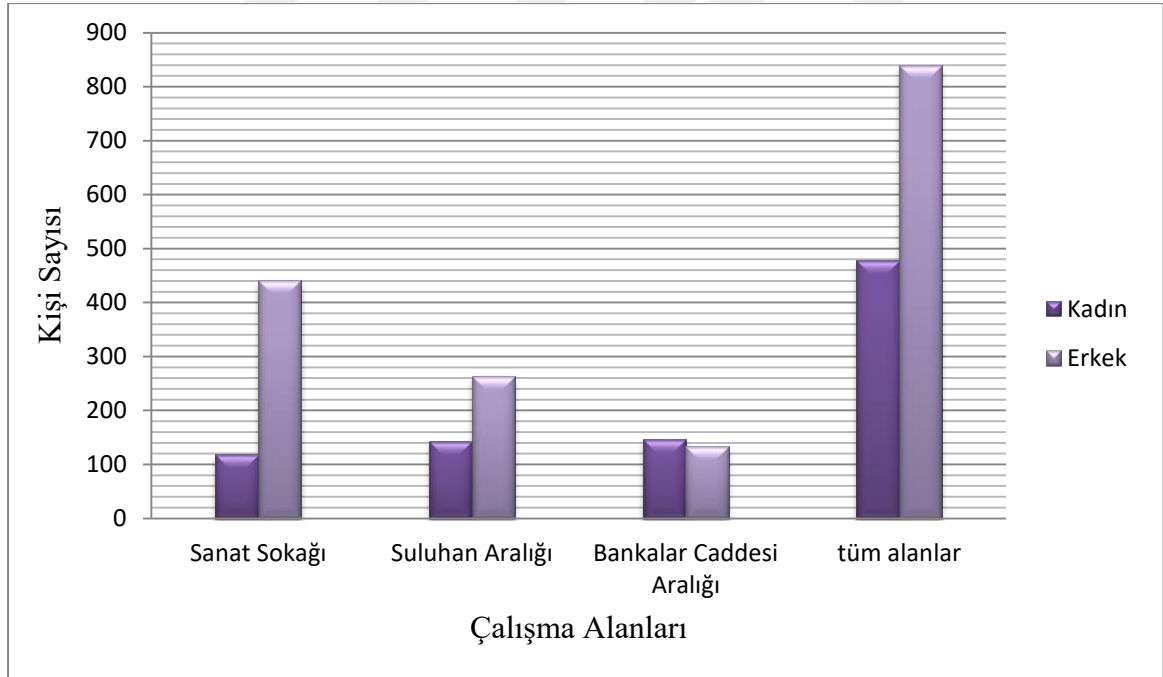
Analizler kadınların güvenlik haricinde bütün değerler bakımından erkeklerden daha düşük ortalamalara sahip olduğu görülmüştür (Şekil 10). Güvenlik ile ilgili istatistiki değerler de kadın oranları yüksek çıkmıştır ancak oranlar birbirine çok yakın olduğundan arada net bir ayrım yapmak zordur (güvenlik değerleri; kadınlar=3,8857; erkekler=3,8667).

Meydana gelen bu durumun istatistiki önem düzeyinin tespit edilmesi maksadıyla T-testi uygulanmış ve bu test sonucunda davranış özgürlüğü ($t=-2,402$, 48 df, $p<0,05$), özgürlük ($t=-1,460$, 48 df, $p<0,5$), rahatlık ($t=-0,814$, 48 df, $p<0,5$) karşı cinsten rahatsız olmama ($t=-2,594$, 48 df, $p<0,01$) durumları arasındaki farkın cinsiyet rollerinin etkisini kuvvetli şekilde gösterdiği belirlenmiştir (Ek 8).

3.4. Tüm Konu­ların Bir Arada Değerlendirilmesi

3.4.1. Davranış Gözlemi

Çalışma alanlarında toplam 1317 kullanıcı gözlemlenmiş ve bunların %36,3'ü (478 kişi) kadın kullanıcılardan, %63,7'si (839 kişi) erkek kullanıcılardan oluşmuştur ($\chi^2=98,953$, 1 df, $p<0.00$). Tez çalışmasında pilot alan olarak seçilen 3 alanın (Sanat Sokağı/ Suluhan aralığı/Bankalar Caddesi aralığı) verileri birlikte değerlendirildiğinde; kentsel açık mekânlarda kadınların erkeklere göre önemli ölçüde görünürlüklerinin olmadığı, alan kullanımlarının erkeklerden daha düşük seviyelerde görüldüğü, cinsiyetler arasında eşitsizlikler oluştuğu saptanmıştır (Şekil 11). Oluşan eşitsizliklerin kullanıcılara mekân kullanımlarında (konum seçimleri, sosyal durumlar) toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle değişkenlik göstereceği varsayılmıştır. Bu durumun bütün çalışma alanları ele alındığında meydana gelip gelmediği araştırılmıştır.

Şekil 11. Çalışma alanlarının ve tümünün kadın ve erkek sayısal verilerinin grafiksel karşılaştırılması

Çalışma alanlarından elde edilen veriler birlikte değerlendirildiğinde

- Kadınlar daha çok hemcinsleri (%51,7) ve karma gruplar (%24,1) içinde yani başkaları ile beraber alana gelme tutumu gösterdikleri,
- Erkeklerin ise daha çok hemcinsleri ile beraber alana geldikleri (%61,6) görülmüş ve alana kadınların aksine yalnız gelme tutumunun ağır bastığı (%20) saptanmıştır (Tablo 19).

Tablo 19. Tüm alanlarda davranış gözlemi ile saptanan kullanıcıların cinsiyetlerine göre gruplar içindeki dağılımları

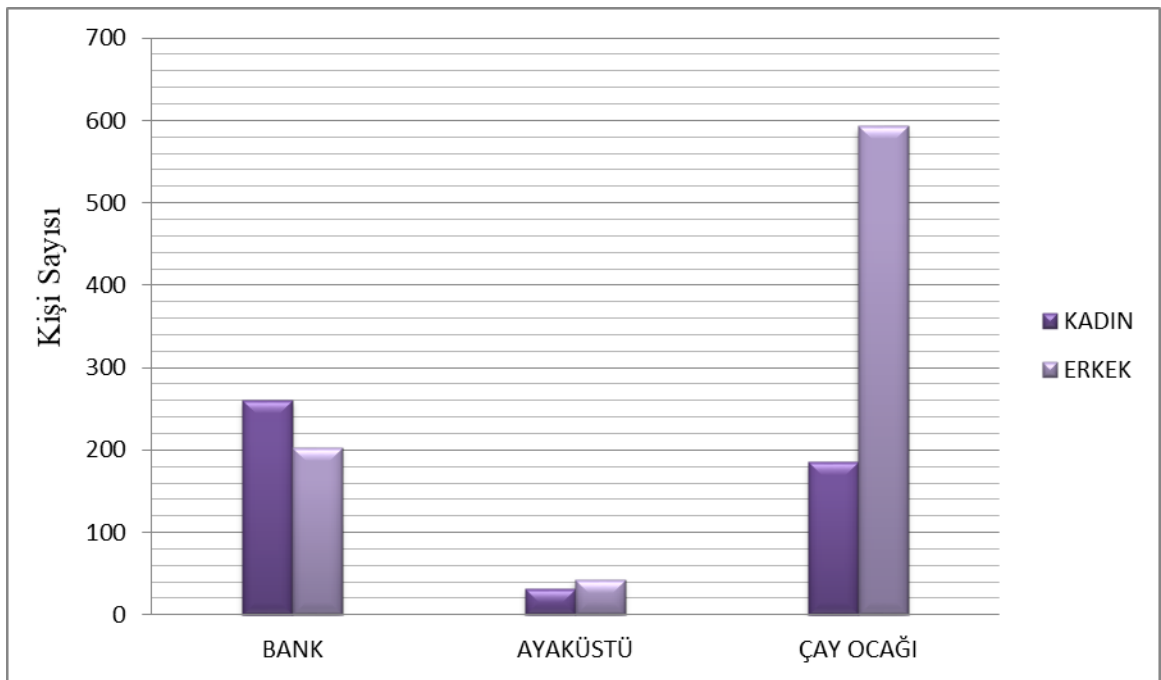
		Kullanıcı grupları				
		Yalnız	Çift	Hemcinsleri ile	Karma	Toplam
Kadın	Sayı	79	37	247	115	478
	% Tüm kadınlar içinde	16,5%	7,7%	51,7%	24,1%	100,0%
	% Her bir grup içinde	32,2%	48,7%	32,3%	49,6%	36,3%
	% Toplam içinde	6,0%	2,8%	18,8%	8,7%	36,3%
Erkek	Sayı	168	37	517	117	839
	% Tüm erkekler içinde	19,8%	4,6%	61,6%	13,9%	100,0%
	% Her bir grup içinde	67,8%	51,3%	67,7%	50,4%	63,7%
	% Toplam içinde	12,6%	3,0%	39,3%	8,9%	63,7%
Toplam	Sayı	245	76	764	232	1317
	% Her bir grup içinde	18,6%	5,8%	58,0%	17,6%	100,0%

İstatistiki analizlerin önem düzeyi sergilemesi ($\chi^2=30,872$, 3 df, $p<0.00$) cinsiyetlerin kullanıcıların alana kimle/kimlerle gelme tutumu üzerinde etkili olduğunu gösterir. Alanda yalnız olarak gözlemlenen 245 kişinin %67,8'inin erkek, %32,2'sinin kadın kullanıcılarıdır.

Kadınların kentsel açık mekânlarda yalnız bulunmama/kullanmama eğilimlerinin toplumsal cinsiyet rollerinin oluşturduğu baskıların sonucu olduğu; bu durumun kadınlarda korku, güvensizlik, özgüven eksikliği (ekonomik bağımlılıktan dolayı) vb. olumsuzlukları desteklediği ve bu olumsuzların kadınların kentsel açık mekân kullanımına yansıdığı varsayılmıştır.

Cinsiyetlere göre konum seçimi ele alındığında çay ocağında erkek kullanımının yoğunluğunun ağır bastığı görülmektedir (Şekil 12). Bu durum erkekler için cinsiyetlendirilmiş mekân özelliği taşıyan bir alan olduğunu vurgulamaktadır.

Kadın kullanıcıların ise bankları daha yoğun kullanması tez çalışmasında vurgulanan konfor beklentisinin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Kadınların bu tercihinin sebebi, çay ocaklarının erkeklerin mekânı olarak düşünülmesi, ekonomik bakımdan sınırlı olma durumu, kadınların kullandıkları oturma donatılarında tabure yerine bank seçimi konfor (yükseklikten kaynaklı oturma rahatlığı, yaslanabilme, psikolojik güvenlik vb.) arayışının sonucu olabilir. Cinsiyetlerin konumlara göre dağılımının istatistikî önem düzeyi ortaya koyması ($\chi^2=133,938$, 2 df, $p<0.00$) cinsiyetlerin alan içindeki hangi mekânsal özelliklerin kullanımında tercihi etkilediğini ortaya koymuştur.

Şekil 12. Kullanıcıların cinsiyetlerine göre konumlar içindeki dağılımları

Kullanıcıların davranışsal tutumları göz önüne alındığında çalışma alanlarının genelinde oturma, ayakta durma gibi sabit eylemlerin oluşmasıyla başlayan 21 etkinlik türü saptanmıştır (Tablo 20). Bütün alanlar toplu olarak incelendiğinde yoğun/başlıca olarak:

- %28,4 ile sohbet eşliğinde çay ve sigara içme,
- %20,8 ile sohbet etme,
- %11,3 ile çay içme,
- %11,2 ile seyir / etrafı izleme,

- %7,3 ile seyyar satıcılardan simit, mısır gibi yiyecekler alıp yeme etkinlikleri gözlemlenmiştir.

Tablo 20. Tüm alanlar davranış gözlemi verileri kullanıcı-etkinlik tablosu

Etkinlikler	Kullanıcı Sayısı	Oran
Sohbet eşliğinde çay ve sigara içmek	140	34,4
Sohbet etmek	64	15,7
Çay içmek	55	13,5
Seyir / Etrafi izlemek	46	11,3
Yemek yemek (mısır, kestane, simit vb.)	26	6,4
Telefon ile konuşmak	21	5,2
Telefon/Bilgisayar ile oyun oynama	21	5,2
Sigara içmek	12	2,9
Şans oyunları oynama (Kazı kazan, kupon doldurmak vb.)	6	1,5
Oyun oynamak	5	1,2
Uyumak	4	1,0
Tespah çekmek	3	,7
Çocuk bakımı	2	,5
Müzik dinlemek	1	,2
Toplam	407	100,0

Tablo 20’de belirtilen çalışma alanların genelinde yapılan 21 etkinlikten 18’i kadınlar tarafından gerçekleştirilmişken, erkekler 19 etkinlik gerçekleştirmiştir. Kadın ve erkek kullanıcılar ile etkinlikler arasındaki ilişkilerin bulunabilmesi için crosstab analizi uygulanmış ve bu analizler neticesinde:

Kadınlar alanda

- %27,8 ile sohbet etme,
- %17,4 ile sohbet eşliğinde çay ve sigara içme,
- %13,6 ile seyir / etrafi izleme,
- %10 ile çay içme etkinliklerini yoğun olarak gerçekleştirmişlerdir.

Erkek kullanıcılar bakımından etkinlikler incelendiğinde

- %34,7 ile sohbet eşliğinde çay ve sigara içme,
- %16,8 ile sohbet etme,
- %12 ile çay içme,
- %9,8 ile seyir / etrafı izleme,
- %6,9 ile seyyar satıcılardan simit, mısır gibi yiyecekler alıp yeme ağırlıklı olarak saptanmıştır.

Cinsiyet farklılıklarından dolayı kadınlarda görülen etkinlikler (fotoğraf çekme-öz çekim yapma, çocuk bakımı, alışveriş yapma) erkekler de sergilenmezken, erkekler de görülen etkinlikler de (şans oyunu oynama/kupon doldurma, teşbih çekme) kadınlar tarafından sergilenmemiştir. Yine de istatistiki analizlerin önem düzeyi sergilemesi ($\chi^2=106,423$, 20 df, $p<0.00$) cinsiyetlerin yapılan etkinliklerin değişiminde etkili olduğunu gösterir. Tüm konular bir arada değerlendirildiğinde kullanıcıların yaş grupları bakımından dağılımlarında ağırlıklı olarak %39,7 ile yetişkinler ve %39,1 ile genç yetişkinlerin kullandığı saptanmıştır. Yaş grupları ve cinsiyet ilişkisi değerlendirilmesi yapıldığında yetişkin ve genç yetişkinlerin alanları yoğun olarak kullandığı görülmüştür.

3.4.2. Ankete İlişkin Bulgular

Alanlarda toplamda 140 kullanıcı ile anket çalışması yapılmış ve kullanıcıların sosyo-demografik verileri tüm konuların toplam kullanıcılarının farklılıklarını yansıtmıştır (Tablo 21). Elde edilen veriler cinsiyet farklılığı bakımından değerlendirildiğinde ankete katılan kadın kullanıcılar %62,1'ini, erkek kullanıcılar ise %37,9'unu oluşturmuştur. Anket çalışması Sanat Sokağı, Suluhan aralığı ve Bankalar Caddesi aralığında yapılmış ve çay ocağının uzantısı oturma yerleri, ayakta duran ya da belediyenin banklarını kullanan kullanıcılar ile çalışma yürütülmüştür. Alanların tamamının istatistiksel veri olarak incelenmesindeki temel amaç, alanlar ayrı ayrı ele alındığında oluşan toplumsal cinsiyet farklılıklarının tamamında nasıl bir durum ortaya koyacağı varsayılmıştır.

Tablo 21. Tüm alanlarda anket yapılan kullanıcıların sosyo-demografik verilerinin dağılımı

Sosyo-Demografik veriler		Kişi Sayısı; N=51	Oran %
Cinsiyet	Kadın	87	62,1
	Erkek	53	37,9
Yaş	18-30	60	42,9
	31-40	25	17,9
	41-50	24	17,1
	51-60	15	10,7
	60-	16	11,4
Eğitim	Okur-yazar	7	5,0
	İlkokul	25	17,9
	Ortaokul	12	8,6
	Lise	45	32,1
	Üniversite	50	35,7
	Lisansüstü	1	0,7
Meslek	Öğrenci	32	22,9
	Emekli	18	12,9
	Ev Hanımı	32	22,9
	Çalışan	16	11,4
	Serbest Meslek	42	30

Kullanıcıların alana gelme sıklıkları incelendiğinde kadınlar ve erkeklerin tutumlarında/eğilimlerinde çeşitli farklılıklar olduğu görülmüştür (Tablo 22). Erkek kullanıcıların %22,6'sı alana her gün geldiğini belirtirken kadın kullanıcılar da alana her gün gelenlerin oranı %12,6 olmuştur. Kadınlar alana çoğunlukla hafta da birkaç kez, hafta da bir ve ya ayda birkaç kez gelirken, erkekler haftada bir, her gün ve ya haftada birkaç kez geldiğini belirtmiştir.

Erkeklerden alana nadiren gelen %7,5, kadınlar da bu oran %8 olmuştur. Yapılan istatistiki analizler önem düzeyi ortaya koymuş, cinsiyet rollerinin alana gelme sıklığına yansıdığını göstermiştir ($\chi^2=7,172$, 5 df, $p<0,5$).

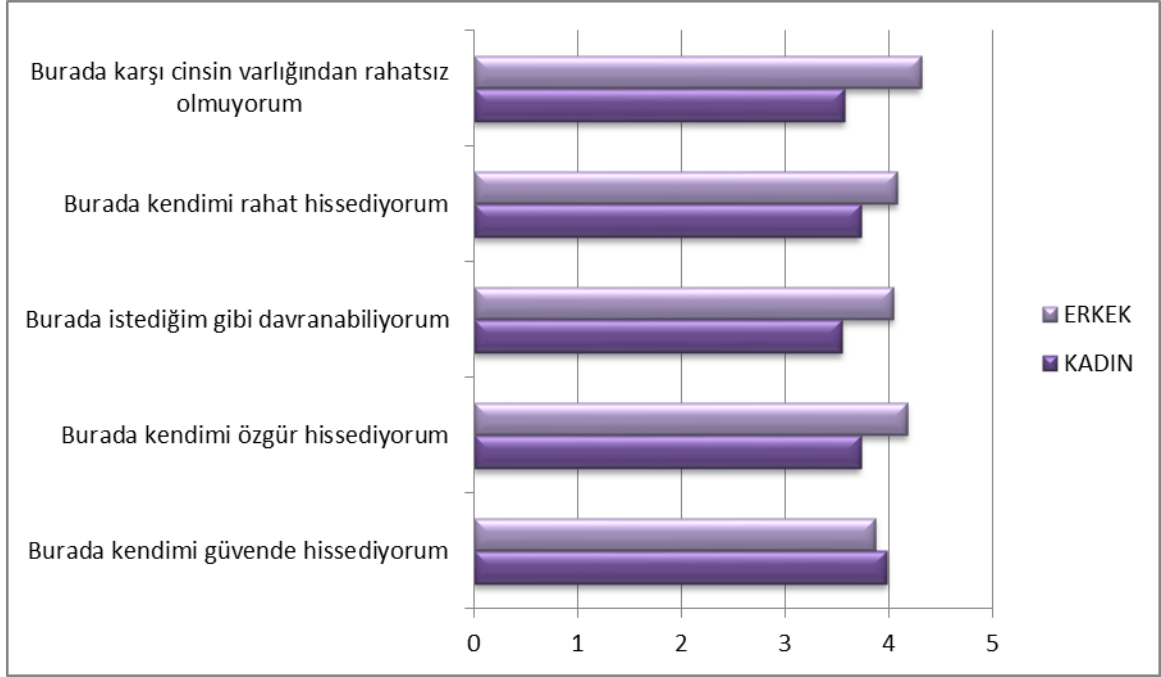
Tablo 22. Tüm alanlarda kadın ve erkek kullanıcıların alana gelme sıklıkları

		Alanı ziyaret etme sıklıkları						
		Her gün	Haftada birkaç kez	Haftada bir	Ayda birkaç kez	Ayda bir	Nadiren	Toplam
Kadın	Sayı	11	23	26	10	10	7	87
	%	12,6%	26,4%	29,9%	11,5%	11,5%	8,0%	100,0%
Erkek	Sayı	12	18	14	1	4	4	53
	%	22,6%	34,0%	26,4%	1,9%	7,5%	7,5%	100,0%
Toplam	Sayı	23	41	40	11	14	11	140
	%	16,4%	29,3%	28,6%	7,9%	10,0%	7,9%	100,0%

Tüm konumlarda kullanıcıların tercih etme sebepleri ele alındığında cinsiyetler arasında önemli farklar oluşmamış, aksine benzer sebepler ortaya çıkmıştır. Tüm konumların değerlendirilmesinde en çok tercih edilme nedenleri olarak;

- %26,4 ile yola yakın/merkezde olması/ulaşım kolaylığı,
- %18,6 ile dinlenmeye elverişli olması/oturma birimlerinin rahat olması,
- %15 ile diğer sebepler (Trabzonlu olma, çevrede tanış/arkadaş çok olması vs.),
- %15 ile kalabalık olmaması/ kalabalık olmaması/sessiz sakin olması,
- % 5,7 ile cezbedici olması/ortamın güzel-sıcak-samimi olması belirtilmiştir.

Ankete katılan kullanıcılara güvenlik, özgürlük (psikolojik/davranışsal), rahatlık ve karşı cinsin varlığı bakımından mekânı nasıl deneyimlediklerine dair tutum skalaları da sorulmuştur. Anket verilerindeki beş özellik için yapılan değerlendirmeler ortalamalara çevrilmiş, kadın ve erkek kullanıcılar bakımından karşılaştırılmıştır (Şekil 13).

Şekil 13. Tüm alanlarda kadın ve erkeklerin mekânsal deneyimlerine ilişkin ortalamaların grafiksel karşılaştırılması

Ortaya çıkan bu farklılıkların istatistiki önem düzeyinin saptanması amacıyla T-testi yürütülmüştür. Analizler sonucunda davranış özgürlüğü ($t=1,673$, 138 df, $p<0,5$), kendini özgür hissetme ($t=-1,527$, 138 df, $p<0,5$), rahat hissetme ($t=-0,924$, 138 df, $p<0,5$) ve karşı cinsten rahatsız olmama ($t=-2,215$, 138 df, $p<0,05$) arasındaki farkın cinsiyet rollerinin etkisini yoğun şekilde yansıttığı saptanmıştır. Yapılan analizler sonucunda kadınların güvenlik haricinde bütün değerler bakımından erkeklerden daha düşük ortalamalara sahip olduğu görülmüştür.

Testteki bütün veriler birbiri ile karşılaştırıldığında; davranışsal özgürlük, özgürlük, güvenlik, rahatlık ve karşı cinsten rahatsız olmama durumları birbirleri ile doğru orantılı şekilde artar (Tablo 23). Analizler sonucunda bu durumlar arasındaki farkın cinsiyet rollerine etkisinin yoğun şekilde yansıdığı saptanmıştır.

Tablo 23. Tüm konuların anket çalışması verileri korelasyon tablosu

Correlations						
		A	B	C	D	E
Burada istediğim gibi davranabiliyorum	Pearson Correlation	1	,610(**)	,311(**)	,553(**)	,452(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000	,000	,000	,000
	N	140	140	140	140	140
Burada kendimi özgür hissediyorum	Pearson Correlation	,610(**)	1	,488(**)	,601(**)	,452(**)
	Sig. (2-tailed)	,000	.	,000	,000	,000
	N	140	140	140	140	140
Burada kendimi güvende hissediyorum	Pearson Correlation	,311(**)	,488(**)	1	,551(**)	,395(**)
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	.	,000	,000
	N	140	140	140	140	140
Burada kendimi rahat hissediyorum	Pearson Correlation	,553(**)	,601(**)	,551(**)	1	,505(**)
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	.	,000
	N	140	140	140	140	140
Burada karşı cinsin varlığından rahatsız olmuyorum	Pearson Correlation	,452(**)	,452(**)	,395(**)	,505(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	.
	N	140	140	140	140	140

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed)

4. TARTIŞMA

Türkiye’de önemli sorunlardan biri olan kadına yönelik eşitsizliğin nasıl giderileceği ve sosyal statülerinin nasıl iyileştirileceğine yönelik yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar, kadının sosyal statüsüne odaklanarak aile içi, özel alanlarda tartışılmış, ancak kadınların kentsel açık mekânlardaki görünürlüğü, sosyal hayatı ve gerçekleştirdikleri etkinlikler, buralarda kendilerini nasıl hissettikleri gibi konuları gözden kaçırmıştır. Bu çalışmada, Türk kadının toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında yaşadıkları baskıların neler olduğu ve bunların kentsel açık mekânların kullanımına nasıl yansıdığı ilişkilendirilmeye ve anlaşılmaya çalışılmıştır. Cinsiyet rollerinin oluşturduğu baskıların kentsel açık mekânların kullanımını kısıtlandığı, kadın erkek eşitsizliğinin bu kullanıma yansıdığı kabul edilmiştir. Bu kısıtlanma yalnızca fiziksel olmayıp, toplumun oluşturduğu kültürel-ataerkil yapının duvarlarından kaynaklıdır ve bu duvarlar kadınla kentsel açık mekânlar arasında bir engel oluşturmaktadır. Bu yüzden çevresel tasarımcılar ve özellikle de peyzaj mimarları kentsel açık mekânları kadın-erkek eşitsizliğinin sıkça görüldüğü yerler olmaktan çıkarıp, tasarlanan kentsel açık mekânları kullanıcılar tarafından eşit kullanıma sahip alanlar olmasına çalışmalıdır. Bu nedenle de kadınların kentsel açık mekânları kullanırken kendilerini nasıl hissettikleri ne tür baskılar yaşadıkları bilinmeli ve çevresel tasarımla bunların çözümlenmesine nasıl katkıda bulunabileceği tartışılmalı, çözüm önerileri geliştirilmelidir. Bu çalışmada kadın ve erkek kullanıcıların mekânı nasıl kullandıkları, buralarda nasıl hissettiklerini ve buraları nasıl deneyimledikleri bir arada değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular Türk kadının kamusal açık mekânlardaki olumsuz durumunu ortaya koyan Yılmaz’ın (2006) çalışmasını desteklemiştir. Kadınların yaşamakta olduğu eşitsizlik durumu kamusal açık mekânlara erişimi ve kullanımı için de geçerlidir. Bu konudaki bulgular yürütülen gözlem ve anket çalışmasına bağlı olarak iki başlık altında tartışılacaktır.

4.1. Davranış Gözlemi İle İlgili Bulguların Tartışılması

Trabzon kent merkezindeki üç aktif yaya sokağında yürütülen davranış gözlemleri ile durağan haldeki kullanıcıların cinsiyetleri, alana kimlerle/kiminle geldikleri, hangi etkinliği gerçekleştirdikleri, hangi mekânsal özelliklerle etkileşime girdikleri kaydedilmiştir. Verilerin

analizi tüm alanların bir arada değerlendirildiğinde kadın ve erkek kullanıcı oranları arasındaki farklılığı ortaya koymuştur. Kadın ve erkek kullanıcı sayısında gözlemlenen farklılıklar daha önce başka çalışmaların da ortaya koyduğu eşitsizlik durumunu yansıtır (Bayazitoğu ve Ayyıldız Potur, 2013; İnce Güney, 2014; Üstün, 2009). Gözlem yapılan iki alanda erkek kullanıcılar kadın kullanıcılara göre sayıca daha fazlayken, yalnızca bir alanda kadın kullanıcıların sayısı erkek kullanıcılardan fazla olmuştur. Bu alan, Bankalar Caddesi aralığı olarak isimlendirilen alandır ve gözlem yapılan alanlar içinde çay ocağının olmadığı tek alan olup, oturma donatılarının kapasite olarak en fazla olduğu alandır. Bu durum kadın kullanıcıların çay ocaklarının varlığından rahatsızlık duydukları ihtimalini ortaya koymuştur. Ayrıca oturma donatılarının sağladığı konfor da kadın kullanıcılar için bir tercih nedenidir. Kadınlar alanda olan çay ocaklarının oturma yerlerini kullanmak yerine, belediyenin banklarını tercih etmektedir. Bu tercih kadınların açık mekânlardan hem psikolojik hem de fiziksel konfor beklentileri olduğunu yansıtmaktadır. Francis (2003), Kadınların kentsel açık mekânlarda erkeklere göre daha spesifik ihtiyaçları olduğunu ve kadınlar bir açık mekânı çekici ve güvenli bulmadıklarında buraların kullanımını konforsuz olarak nitelendirdiklerini belirtir. Başka araştırmalar da (Whyte, 1980; Project for Public Spaces, 2000; Mumcu, 2009; Cooper Marcus ve Francis, 1998) kadınların kentsel açık mekânlarda çevresel özellikler açısından daha seçici olduklarını özellikle oturma ile ilgili tercihlerinde fiziksel konfor ve güvenlik gibi psikolojik konforla ilişkili özelliklere dikkat ettiklerini ortaya koyar. Francis'e (2003) göre, kentsel açık mekânların tasarımında kadınlar göz bulundurulurken güvenlik, korunma ve konfor kavramlarının özellikle dikkate alınması gerekir.

Gözlem çalışmasıyla toplanan verilerden biri de kadın ve erkek kullanıcıların mekânsal özelliklerle etkileşimlerini anlamaya yöneliktir. Bu bağlamda, kullanıcıların alanın neresinde konumlandıkları bank ya da oturma donatıları, çay ocağı ve ayakta olarak sınıflandırılmıştır. Bu verilerin analizi sonucunda kadın ve erkek kullanıcılar bakımından ortaya koyulan bir başka farklılık da alanlar içindeki konumları bir başka deyişle mekânsal özellikler ile etkileşimleri olmuştur. Gözlem yapılan iki alanda bulunan ve dışarıya açılımı olan çay ocakları kadın kullanıcıların da kullandığı bir yerdir, ancak kullanıcı oranları buraların erkekler tarafından cinsiyetlendirilmiş mekânlar olduğunu ortaya koymuştur. Doğanay (2016), çay ocağını erkekliğin üretildiği bir yer olarak değerlendirmekte; erkekliğin olduğu mekânları kadının dışlandığı ya da konuk olarak kabul edildikleri yerler olarak tanımlamaktadır. Yine de kadın kullanıcıların çoğunluğunun, ağırlıklı olarak

başkalarıyla bir arada olsa da, çay ocağının oturma yerlerinde gözlemlenmesi kadınların buralardan dışlanma durumunu ortadan kaldırmaya başladığının göstergesi olabilir. Yukarıda da belirtildiği gibi çay ocağının olmadığı tek alanda kadın kullanıcıların oranının erkeklerden fazla olması kadınların çay ocaklarını cinsiyetlendirilmiş mekân olarak algıladığını ve buraları kullanmaktansa oturma donatılarını kullanmayı daha çok tercih ettiği gözlemlenmiştir. Project for Public Spaces'de (2000), kadınların kentsel açık mekânlardaki mekânsal özellikler bakımından seçiciliğini vurgularken oturma donatılarının yüksekliği malzemesi, dokusu gibi özelliklerinde bir seçim kriteri olabileceğini belirtir. Bu doğrultuda kadınlar bankları, çay ocaklarının oturma donatılarına göre hem psikolojik hem de fiziksel olarak konforlu bulmaktadır. Çalışmanın bulgularına göre, mekândaki konumlanmaları bakımından kadın kullanıcıların erkek kullanıcıları oran olarak geçtiği tek konum banklarıdır. Bu da kadın kullanıcıların konfor beklentisinin erkek kullanıcılardan daha yüksek olduğunu doğrular. Bu sonuçtan yola çıkılarak kadın kullanıcıların çekilmek istediği alanların donatı tasarımında kadınların fiziksel ve psikolojik konfor beklentilerinin göz önünde tutulmasının iyi sonuçlar ortaya koyabileceği, kadınlar için kentsel açık mekânların daha tercih edilebilir kılınabileceği ve daha uzun süre kalmalarının sağlanabileceği söylenebilir.

Tez çalışması kapsamında davranış gözlemi ile toplanan verilerden biri de kullanıcıların alana kimlerle beraber geldikleridir. Kadınların alana ağırlıklı olarak başkalarıyla gelmesi bu konudaki benzer bulguları desteklemiştir (Cooper Marcus ve Francis, 1998; Chang, 2002; Bayazitoğlu ve Ayyıldız Potur, 2013; Demirbaş, 2012). Cooper Marcus ve Francis (1998), toplumun değişmekte olan değerlerine rağmen kentsel açık mekânlardaki yalnız kadın kullanıcılara olan ön yargının hala devam etmekte olduğunu belirtir. Chang (2002) davranış gözlemi yürüttüğü alanda erkeklerin çoğunluğunun yalnız gelirken kadınların iş arkadaşları ya da arkadaşlarıyla alana geldiklerini saptamıştır. Kadın kullanıcıların kentsel açık alanlarda yalnız kalmama eğilimi “başkalarıyla beraber gezmek, silah ya da cep telefonu taşımak, savunma sporları öğrenmek gibi” önlem stratejileri arasında tanımlanmıştır (Starkweather, 2007).

Alanlarda yapılan davranış gözlemlerinde kadın ve erkek kullanıcıların sergiledikleri davranışlarda ele alınmış cinsiyet rollerinin baskısıyla farklılıklar olması beklenmiş, kadınların erkekler kadar özgür olamaması nedeniyle onlar kadar çeşitli kullanım sergilemeyecekleri varsayılmış, ancak bu sonuç beklenildiği kadar belirgin olmamıştır. Davranış gözlemleri sonucunda tüm kullanıcılar bağlamında 22 kullanım türü /davranış

biçimi tespit edilmiştir. Bunlardan en sık rastlanılanlar (çay ocaklarında) çay eşliğinde sigara içmek ve sohbet etmek, sohbet etmek, çay içmek ve etrafı/gelip geçeni izlemek/seyir etkinliklerinin olduğu ortaya koyulmuştur. Davranışta çeşitlilik olarak kadınlar ve erkeklerin birbirlerine yakın oranlar sergilediği, kadınların 19 etkinlik türü, erkeklerin ise 21 etkinlik türü gerçekleştirdiği gözlemlenmiştir. Kentin merkezinde yer alan, kent hayatının kalbinin attığı çalışma alanları hava koşullarından bağımsız sürekli canlı, hareketli ve yoğun kullanımlı olmaları nedeniyle kadınları daha güvenli ve rahat hissetmeye teşvik ettiği, bunun da davranışsal içeriğe yansıdığı düşünülmüştür. Bununla beraber kentsel açık mekânlarda cinsiyet rollerinin “sergilenmeyen” ya da “az sergilenen” etkinliklerle daha iyi yansıtıldığı ortaya çıkmıştır. Kadınların erkeklere has kabul edilen tespih çekmek, şans oyunları oynamak ya da gitar çalmak/enstrüman çalmak gibi davranışları sergilememesi, erkeklerin ise çocuk bakımı gibi kadınların sorumluluğu olarak görülen davranışları sergilememeleri bu durumu açıklar. Az sergilenen davranışlar bakımından bu durum ele alındığında (kermesten) alışveriş yapmak, öz çekim (fotoğraf çekimi) gibi etkinlikler kadınlar tarafından sıklıkla sergilenmişken erkekler bu etkinlikleri çok düşük oranlarda ortaya koymuşlardır. Diğer yandan erkek kullanıcılar gelip geçeni izlemek/seyir, cep telefonu/bilgisayarla ilgilenme ve sigara içme davranışlarını kadınlara oranla daha sık sergilemişlerdir.

Davranış gözlemleri sonucunda gerek kadın erkek kullanıcı oranları, gerek kullanıcıların mekânlar özellikler ile etkileşimleri ve sergiledikleri davranış türleri bir arada ele alındığında Türk toplumunda ki cinsiyet rollerinin kadına yüklediği roller ve üzerinde oluşturduğu baskıların ele alınan alanlarda da gerçekleştirildiği ortaya koyulmuştur. Ancak kadınların oturma donatılarına tercihte ağırlık sergilemesi ve ağırlıklı olarak gerçekleştirdikleri etkinliklere ilişkin elde edilen bulgular kadınlar için daha çekici kentsel açık mekânların başarılı bir şekilde tasarlanmasına katkıda bulunabilir. Bu sonuçlara göre, psikolojik ve fiziksel konfor ortaya koyan mekânsal özellikler kentsel açık mekânları kadın kullanıcılar için daha tercih edilebilir ve kullanışlı kılmaktadır. Bu şekilde Kadınlar ve erkeklerin paylaştıkları kentsel açık mekânlar oluşturmak zamanla toplumsal cinsiyet rollerinin oluşturduğu ön yargılar ve baskıların kadının lehine değişmesine katkıda bulunabilir.

4.2. Anket ile İlişkili Bulguların Tartışılması

Yapılan anket çalışması da gözlemede saptanan bazı durumları ve daha önceki araştırmaları desteklemiştir. Buna ilişkin en çarpıcı durum alana gelme sıklıklarındır, nadiren/ayda bir/ayda birkaç cevaplarını veren kadın oranı %31 iken erkeklerde bu oran %16,9 olmuştur. Erkeklerin kadınlara oranla daha sık gelme eğilimi sergilemesi kadınların ev, erkeklerin ise kentsel açık mekânlarla ilişkilendirilmesi ikilemini yansıtır. Ayrıca ekonomik olarak daha kısıtlı bütçeye sahip olmaları, ev ve çocuk bakımıyla ilgili sorumluluklarının kendilerine ayıracakları zamanı azaltması da kadınların açık mekânlara erişimini kısıtlandırmaktadır (Akın ve Demirel, 2003; Bayazitoğlu ve Ayyıldız Potur, 2013; Day, 2000; Ereş, 2006; Kansız ve Akın Acuner, 2009; KSGM, 2008b; Üstün, 2009; Yılmaz, 2006).

Anket çalışmasında kullanıcılardan buldukları alanları tercih etme sebeplerini belirtmeleri istenmiştir. Açık uçlu olarak sorulan soruya verilen yanıtlar benzerlik durumlarına göre gruplandırılmış ve kodlandırılmıştır. Yapılan analizler de, her iki kullanıcı grubu için de en çok tercih nedenlerinin alanlarının konumu (yola yakın/merkezde olması/ulaşım kolaylığı), fiziksel konfor (dinlenmeye elverişlilik/oturma donatılarının rahatlığı) ve psikolojik konfor (kalabalık olmaması/sessiz sakin olması) sağlaması olduğunu ortaya koymuştur. Fiziksel konfor ve psikolojik konfora ilişkin yanıtların oranı kadınlarda daha fazla iken erkekler alanın konumunu daha sıklıkla dile getirmiştir. Davranış gözleminde de ortaya konulan kadınların konfor (psikolojik ve fiziksel) beklentisi anket sonuçlarıyla da desteklenmiştir.

Anketlerin ortaya koyduğu önemli bulgulardan biri kadın ve erkek kullanıcıların mekânı nasıl deneyimledikleridir. Bu konuda kullanıcılardan özgürlük, karşı cinsten rahatsızlık duymama, istediği gibi davranma bilme özgürlüğü, rahatlık, güvende hissetme duygularına ilişkin değerlendirmeler yapmaları istenmiştir. Güvende hissetme dışında, ele alınan bütün duygular açısından erkek kullanıcılar kadın kullanıcılardan daha yüksek ortalamalar ortaya koymuştur. Yapılan istatistikî analizler bu farklılıkların önemli olduğunu yansıtmış, başka bir deyişle mekânın deneyimlenmesinde cinsiyet önemli bir farklılık kaynağı olmuştur. Kadınların erkekler kadar özgür hissetmemesi, karşı cinsten rahatsızlık duymama, davranışsal açıdan istedikleri gibi davranamama, rahat hissetme konusunda erkeklerden daha düşük değerler ortaya koymaları, cinsiyet rollerinin oluşturduğu baskıyı yansıtır. İstatistikî olarak anlam düzeyine sahip olmasa bile kadınların

kent merkezindeki alanları erkeklerden daha güvenli bulması beklenmeyen bir sonuç gibi dursa da aslında konumların özellikleriyle örtüşmektedir. Bu durum konumların kullanıcılar tarafından ankette belirtilen tercih nedenlerinde merkezi konumda olması, ayakaltı olması, ana yola yakın olması, kalabalık-aktif olması vb. gibi özelliklerle ilişkilidir. Kadınların başkalarından yardım isteyebilecekleri konumları açık mekânlardaki güvenlik stratejilerinin bir parçası olarak gördüğü başka araştırmalar tarafından da belirtilmiştir (Mehta, 1999; Mumcu, 2007)

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumsal cinsiyet rollerinin neden olduğu toplumsal baskılar Türkiye’de kadınların açık mekânlara erişimi ve kullanımını kısıtlamakta; kadınlar buralarda erkeklerle aynı düzeyde özgürlüğe sahip olamamaktadırlar. Bu tez çalışmasında sosyal disiplinler içinde yaygın bir çalışma alanı olan kadın-erkek eşitsizliği sorununa çevresel tasarım ve özellikle peyzaj mimarlığı bağlamında odaklanılmıştır. Kentsel açık mekânların tasarımına ilişkin çalışmalarda göz ardı edilen cinsiyet rolleri açısından kadın-erkek farklılıkları irdelenmiştir. Kadın ve erkek kullanıcıların kentsel açık mekânlara ilişkin deneyimlerinin daha iyi anlaşılabilmesi hedeflenmiş ve elde edilen bulgularla teorik gelişmelere katkıda bulunulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda kadınların kentsel açık mekânları kullanımında erkeklere göre sergiledikleri farklılıklar ortaya koyulmaya çalışılmış; böylelikle kadının Türk toplumundaki yerinin, kadınların kamusal alandaki görünürlüğü ve buraları nasıl deneyimledikleri üzerinden, farklı bir açıyla tartışılması amaçlanmıştır. Kadının sosyal statüsünü analiz etmek, anlamak ve iyileştirmek amacıyla kamusal açık mekânların kullanımına odaklanmanın faydalı bir yaklaşım olacağı kabul edilmiştir. Çalışma da farklı araştırma tekniklerini kapsayan bir yöntem kullanılarak kamusal açık mekânların kullanımındaki kadın-erkek eşitsizliği farklı açılardan yansıtılmıştır. Davranış gözlemiyle mekânsal etkileşimlere ve etkinliklere odaklanılmışken anket çalışmasıyla mekânın deneyimlemesine ve tercihlere ışık tutulmuştur. Gözlemlerde tespit edilen kadın-erkek kullanıcı oranlarındaki ve kullanıcıların alana kimlerle beraber geldiklerindeki farklılıklar; ankette tespit edilen mekânın nasıl deneyimlendiğine ilişkin farklılıklar toplumsal hayattaki kadın erkek eşitsizliğini yansıtmıştır. Kadınların kamusal açık mekânlarda erkekler kadar özgür hissetmemeleri, davranışsal özgürlüklerinin erkeklerden daha az olması, kadınların karşı cinsten rahatsız olmama oranlarının erkeklere göre daha az olması bu duruma örnek verilebilir. Anketle ortaya koyulan bir başka olumsuzluk da kadın ve erkek kullanıcıların kent merkezine gelme sıklıklarındaki farklılıklardır. Erkekler kadınlara göre kentsel açık mekânları daha sık kullanma eğilimi sergilemekte bu durum kadınların; ev/çocukların bakımından sorumlu olması, kamusal hayata ait görülmemesi, ekonomik olarak erkeğe (eş, baba vb.) bağımlı olması kentsel açık mekânlarda kadınların kendini erkekler kadar güvende hissetmemesi gibi toplumsal baskıları yansıtmaktadır.

Fiziksel bir tasarımdan bağımsız görülen bu durum kentsel açık mekânların tasarımında nasıl ele alınmalıdır? Bu tasarımları gerçekleştiren peyzaj mimarlarına düşen sorumluluklar nelerdir? Yaşanılır, canlı kentsel mekânların öncelikli özellikleri demokratik ve kullanıcı çeşitliliğini destekleyen alanlar olmaları; böylece çeşitli kullanıcıları alana çekebilmeleridir. Kadın kullanıcıların kentsel açık mekânlardaki varlığı ise bunun ne kadar başarılı olduğunu göstergesidir. Kadın kullanıcıların;

- Kendini güvende hissetmelerini sağlayacak görsel, işitsel, hareketsel geçirgenliğin yüksek olduğu; hareketliğin, aktivitenin yoğun olduğu yerlerde konumlandırılmış,
- Fiziksel ve psikolojik koşulların konforlu ortamlar sağladığı alanlar kadın kullanıcılar açısından daha avantajlı olacaktır.

Kadınların eğlence/dinlenme imkânlarını kullanımında güvenlik, mahremiyet, bireye uygunluk ve erişilebilirlik (ekonomik ve mekânsal) dikkat edilmesi gereken durumlardır (BMOP, 2010). Ayrıca Viyana’da yapılan bir çalışma da, kamusal park alanlarının basit ve okunaklı bir tasarımda planlanmaması ve iyi aydınlatılmaması gibi problemlerde kadınların kentte güvenliğini etkileyen sorunlar olarak tanımlanmıştır (Altay Baykan, 2015).

Kadın kullanıcıların açık mekanlarda görünürlüğünü artırmak çeşitli çalışmaların vurguladığı gibi kendilerini güvende hissetmelerinin sağlanmasıyla doğrudan ilişkilidir. Bu doğrultuda aydınlatma elemanlarının fazla olması, canlı, yoğun kullanımlı alanlarda sirkülasyona yakın konumlanma, görsel ve hareketsel erişim gibi mekânsal özellikler sık sıklıkla belirtilmiştir. Yürütülen bu çalışmada ise kadınların mekânı deneyimlemesinde konforun önemi ortaya çıkmıştır.

Çeşitli özelliklerdeki oturma donatıları, gölge elemanları fiziksel konfor;

- Çeşitli etkinliklerle iç içe canlılık sergileyen, yaya sirkülasyonlarına yakın, erişimi kolay konumlar, estetik memnuniyet verecek bitkisel elemanlar, plastik objeler, su elemanları psikolojik konfor ve
- Alanlara başkalarıyla beraber gelme eğilimlerine bağlı olarak gruplar halinde gelip oturup zaman geçirmelerini destekleyecek donatılar, bebek-çocuk bakımı ve çeşitli sosyal etkinliklere imkan sağlayan mekânsal özellikler sosyal konfor bağlamında kadın-erkek eşitliğinin sağlanması hedeflenen mekanlarda ele alınabilir.

Ayrıca kadınlarının görünürlüğünün yüksek olması hedeflenen bir mekânda, mekânın destekleyeceği etkinliklerin içeriği de kadın kullanıcılara yönelik seçenekler sunmalıdır. Mekândaki kadınların varlığı başka kadın kullanıcılar için mekâna ilişkin önyargılarından kurtulma ve oraya karşı güven hissetmeyi tetikleyebilir; böylece alanı tercih etme nedeni oluşturabilir. Tasarım safhasında ihtiyaç-etkinlik-mekân programları oluşturulurken bu doğrultuda; kentsel açık mekânlarda kermesler, el sanatlarına yönelik pazarlar, sokak sanatçıları/gösterileri, çocuk oyun ve bakımına yönelik etkinliklerin vb. gibi göz önünde bulundurulması kadın kullanıcılar için çekici olabilir, bu durum başka kadın kullanıcıları da alana gelmeye teşvik edebilir. Böylece kadınların kentsel açık mekânlardaki görünürlüğünün artırılmasıyla, kadın ve kamusal alanların oluşturulmasıyla toplumsal cinsiyet rollerinin oluşturduğu olumsuz statülerin değiştirilmesine yönelik toplumda bilinçlenme, farkındalık başlatılabilir.

Bu tez çalışmasında farklı teknikler bir arada kullanılarak mekânın kullanılması cinsiyet farklılıkları bağlamında çeşitli yönlerden anlaşılmaya çalışılmıştır. Ancak mekânın deneyimlenmesinde ele alınan farklılıklar mekânsal özelliklerden bağımsız olarak sorgulanmış ve irdelenmiştir. Bu durumda hangi mekânsal özelliğin hangi cinsiyet tarafından daha olumlu ya da olumsuz olarak nitelendirildiği, hangi kullanımla ilişkilendirildiği gibi bulgulara ulaşılamamış ve bu durum çalışmanın önemli bir kısıtlılığını ortaya koymuştur. Gelecekte yapılacak araştırmalar mekânsal özellikler ve cinsiyet farklılıkları ilişkisine odaklanabilir. Çalışma da kadın kullanıcılar için konforun önemli bir etken olduğu saptanmıştır. Fakat konfor fiziksel, sosyal ve psikolojik anlamda çeşitli alt başlıklara ayrılabilir. Bunların daha net tanımlanması (ergonomik özellikler, mikro iklimsel özellikler, güvenlik, korunma, görsel fiziksel erişim, yardım alabilme vb. gibi) mekânsal bileşen ve öğelerin tanımlanmasında ve detaylandırılmasında yani, tasarımda daha somut kararlar alınmasına katkıda bulunacaktır. Bu nedenle gelecekte yapılacak çalışmalar bu konfor bileşenlerini, bunların cinsiyetler bakımından nasıl önceliklendirildiğini tanımlamayı amaçlayabilir. Mekân bileşen ve öğeleri bakımından farklı özellikler sergileyen; farklı donatılar sağlayan mekânlara kıyaslanmaların yapılması kadınlara yönelik olumlu çevresel özelliklerin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir. Ayrıca çay ocaklarının getirdiği erkek yoğunluğunun kadınların mekânı kullanması ve deneyimlemesini nasıl etkilediğinin daha iyi anlaşılabilmesi için bu özelliği sergileyen ve sergilemeyen başka alanlarla kıyaslamalar yapılabilir.

Kadın kullanıcıların kentsel açık mekânlardaki görünürlüğünü arttırmak, toplumsal yapıdaki çeşitli olumsuzlukların çözümüne ilişkin farkındalık ve bilinçlendirilmenin oluşumunda ilk koşuldur. Bu bağlamda bu konudaki çalışmaları yaygınlaştırmak peyzaj mimarlığı önemli sorumluluklarından biridir.

6. KAYNAKLAR

- Akın, A. ve Demirel, S., 2003. Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri, C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi, 25,4, 73-82.
- Aksit, E. E., 2013. The Women's Quarters in The Historical Hammam, Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography, 37-41.
- Alkan, T., 1981. Kadın-Erkek Eşitsizliği Sorunu, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Altay Baykan, D., 2015. Yerel Yönetimler İçin Kadın Dostu Kent Planlaması ve Tasarım İlkeleri Kitabı, Uzerler Matbaacılık, Ankara.
- Altınbaş, Z., 1989. Anayasalarımızda Kadın Hakları, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 5,14.
- Altındağ, M., 1994. Osmanlıda Kadın, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul:
- Ardener, S., 2000. The Partition of Space. J. Rendell, B. Penner, & I. Borden içinde, Gender Space Architecture: An Interdisciplinary Introduction, Routledge, London, 112-117.
- Barzilai-Lumbroso, R., 2009. Turkish Men and The History of Ottoman Women: Studying The History of The Ottoman Dynasty's Private Sphere Through Women's Writings, Journal of Middle East Women's Studies, 5,2, 53-82.
- Bayazitoğlu, Ü. C. ve Ayyıldız Potur, A., 2013. Yaşanabilir Kentler Temasını Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Yorumlamak: Farklı Kamusal Mekanlarda Karşılaştırmalı Bir Alan Çalışması, 25th International Building & Life Congress, Bursa, 541-547.
- Baydar, G., 2012. Sexualised Productions of Space, Gender, Place and Culture, 19,6, 699–706.
- Beauvoir, S. d., 2000. The Second Sex (Excerpts from the Introduction). J. Rendell, B. Penner, & I. Borden, Gender Space Architecture: An Interdisciplinary Introduction, London, Routledge, 29-32.
- Bhasin, K., 2003. Toplumsal Cinsiyet: Bize Yüklenen Roller, Çeviren: Kader Ay, KADAV Yayınları, Yeni Delhi.
- Blöbaum, A. ve Hunecke, M., 2005. Perceived Danger in Urban Public Space : The Impacts of Physical Features and Personal Factors, Environment and Behavior, 465-486.
- BMOP., 2006. Daha İyi Bir Gelecek İçin Kadın Dostu Kentler, Birleşmiş Milletler Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı Bülteni (4).

- BMOP., 2010. Kadın Dostu Kentler, Birleşmiş Milletler Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı, Damla Matbaacılık, Ankara.
- Buckingham-Hatfield, S., 2000. Gender and Environment, Routledge, USA.
- Burgess, J., 1998. But is it worth taking the risk? How women negotiate access to urban woodland a case study, R. Ainley, New Frontiers of Space, Bodies and Gender, Routledge, London, 115-128.
- Chang, H.-Y., 2002. Human Behavior Patterns in Office Building Plaza: Three Case Studies in Downtown Dallas, Yüksek Lisans Tezi. The University of Texas at Arlington.
- Cooper Marcus, C. ve Francis, C., 1998. People Places: Design Guidelines for Urban Open Space, John Wiley & Sons, New York.
- Çaha, Ö., 2010. Sivil Kadın: Türkiye'de Sivil Toplum ve Kadın, Savaş Yayınevi, Ankara.
- Çınar, A., 2005. Modernity, Islam, and Secularism in Turkey: Bodies, Places, and Time, University of Minnesota Press.
- Day, K., 2000. The Ethic of Care and Women's Experiences of Public Space, Journal of Environmental Psychology, 20, 103-124.
- Day, K., 2001. Constructing Masculinity and Women's Fear in Public Space in Irvine, California. Gender, Place and Culture, 8(2), 109-127.
- Dedeoğlu, S., 2000. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emegi, Toplum ve Bilim, 139-170.
- Demir, Ü., 1999. Kadının Toplumsal Statüsü. Sağlık ve Toplum (2), 12-16.
- Demirbaş, G., 2012. Kadınların Mekan Algısı Ve Mekanı Kullanma Biçimleri, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Doğanay, G., 2016. Unutma ve Anımsama Arasında Geçmişin Eril İnşası: Çaykara'da Kadın Olmak ve Geçmişin Reddi, Fe Dergi: Feminist Eleştiri, 8,1, 15-33.
- Doğramacı, E., 1997. Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Duncan, S., 1996. Obstacles to a Successful Equal Opportunities Policy in the European Union, The European Journal of Women's Studies, 3,4, 399-423.
- Ecevit, Y., 2011. Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç, Y. Ecevit, ve N. Karkınar, Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2- 29.

- Erdem, Y. T. ve Yiğit, H., 2010. Bâcıyân-ı Rum'dan Günümüze Türk Kadınının İktisadi Hayattaki Yeri, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.
- Ereş, F., 2006. Türkiye’de Kadının Statüsü ve Yansımaları. Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, 19, 40-52.
- Fenster, T. ve Hamdan-Saliba, H., 2013. Gender and Feminist Geographies in the Middle East. Gender, Place & Culture, 20,4, 528-546.
- Fisher Onar, N. ve Müftüler-Baç, M., 2011. The adultery and headscarf debates in Turkey: Fusing “EU-niversal” and The adultery and headscarf debates in Turkey: Fusing “EU-niversal”, Women's Studies International Forum, 378-389.
- Fisher, B. S. ve Nasar, J., 1992. Fear of Crime in Relation to Three Exterior Site Features: Prospect, Refuge, and Escape, Environment and Behavior, 35-65.
- Francis, M., 2003. Urban Open Space, Islan Press, Washington.
- Göçmener, S., 2008. Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Kadın Erkek Eşitliği, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gökarıksel , B. ve Secor, A., 2010. Between Fashion and Tesettür: Marketing and Consuming Women’s Islamic Dress, Journal of Middle East Women's Studies, 6,3, 118-148.
- Gökarıksel, B., 2011. The Intimate Politics of Secularism and The Headscarf: The Mall, The Neighborhood, and The Public Square in Istanbul, Gender, Place & Culture, 19,1, 1-20.
- Gökovalı, Ü., 2013. Everyone's Own Poverty: Gendering Poverty Alleviation Policies in Turkey, Women's Studies International Forum, 41,1, 65-75.
- Göztepe, E., 1996. Kadının ve Kadın Yurttaşın Haklar Bildirgesi, Olympe De Gouges, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 45,1, 185-193.
- Grosz, E., 2000. Woman, Chora, Dwelling. J. Rendell, B. Penner, ve I. Borden, Gender Space Architecture: An Interdisciplinary Introduction, Routledge, London, 210-221.
- Gündüz, A., 2012. Tarihi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi, International Journal of Social Science, 5, 129-148.
- Günindi Ersöz, A., 2015. Özel Alan / Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın "Doğası" Ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 18,1, 80-102.
- Gürel, M. Ö., 2009. Defining and Living out The Interior: The ‘Modern’ Apartment and The ‘Urban’ Housewife in Turkey during The 1950s and 1960s, Gender, Place & Culture, 16,6, 703–722.

- İmamoğlu, O., 1993. Değişen Dünyada Değişen Aile-İçi Roller, Kadın Araştırmaları Dergisi, 58-68.
- İnce Güney, Y., 2014. Gender and Urban Space: An Examination of a Small Anatolian City. ITU A|Z, 11,2, 153-172.
- Jelen, B., 2011. Educated, Independent, and Covered: The Professional Aspirations and Experiences of University-Educated Hijabi in Contemporary Turkey. Women's Studies International Forum, 34,4, 308-319.
- Kabasakal Arat, Z., 2003. Where to Look for The Truth: Memory and Interpretation in Assessing The Impact of Turkish Women's Education, Women's Studies International Forum, 57-68.
- Kağıtçıbaşı, Ç., 1986. Status of Women in Turkey: Cross-Cultural Perspectives. International Journal of Middle East Studies, 18,4, 485-499.
- Kansız, N. ve Akın Acuner, Ş., 2009. Kadınların Kentsel Hizmetlerden Yararlanma Düzeyleri, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları.
- Kaypak, Ş., 2014. Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısından Kente Bakmak, Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 7,1, 344-357.
- Koskela, H., 1999. 'Gendered Exclusions': Women's Fear of Violence and Changing Relations to Space. Geografiska Annaler, 81, 111-124.
- Krenichyn, K., 2004. Women and Physical Activity in an Urban Park: Enrichment and Support Through an Ethic of Care, Journal of Environmental Psychology, 24, 117-130.
- KSGM., 2007. Combating Domestic Violence Against Women National Action Plan 2007-2010.
- KSGM. (2008a). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013, Fersa Ofset, Ankara.
- KSGM. (2008b). Kadının Statüsü ve Sağlığıyla İlgili Gerçekler, Afşaroğlu Matbaası, Ankara.
- KSGM., 2012. Türkiye'de Kadının Durumu, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kurnaz, Ş., 1991. Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923), T.C. Başbakanlık Aile ve Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Landig, J. M., 2011. Bringing Women to The Table: European Union Funding for Women's Empowerment Projects in Turkey, Women's Studies International Forum, 34,3, 206-219.

- Lou O'Neil, M., 2008. Being Seen: Headscarves and the Contestation of Public Space in Turkey, European Journal of Women's Studies, 15,2, 101-115.
- Massey, D., 2000. Space, Place and Gender. J. Rendell, B. Penner, & I. Borden, Gender Space Architecture: An Interdisciplinary Introduction, Routledge, London, 128-133.
- Mehta, A. ve Bondi, L., 1999. Embodied Discourse: On Gender and Fear of Violence, Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography, 6,1, 67-84.
- Mills, A., 2007. Gender and Mahalle (Neighborhood) Space in Istanbul, Gender, Place & Culture, 14,3, 335-354.
- Moghadam, V. M. ve Sadiqi, F., 2006. Women's Activism And The Public Sphere: An Introduction And Overview, Journal of Middle East Women's Studies, 2,2, 1-7.
- Mullan, R., 2004. CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi). UNICEF Türkiye, Ankara.
- Mumcu, S., 2009. Açık Mekanlarda Davranış Konumları: Oturma Davranışının Değişiminin İncelenmesi. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Mumcu, S., Yılmaz, S. ve Düzenli, T., 2017. Açık Mekânlardaki Oturma Donatılarının ve Yerlerinin Tasarımına İlişkin Faktörler, İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 7,15, 1-16.
- Mumcu, S., Yılmaz, S. ve Yazıcı, T., 2016. Kentsel Açık Mekânlarda Kadınlar: Cinsiyet Rollerinin Kamusal Alanlarda Gözlemlenmesi, Mimarlık ve Yaşam Dergisi, 1,1, 37-52.
- Muscat, C., 2012. Woman in Turkey: Two Feminist Views on Reform, Herizons, 16-20.
- Müftüler-Bac, M., 1999. Turkish Women's Predicament, Women's Studies International Forum, 22,3, 303-315.
- Nicholson, L., 1994. Intepreting Gender. Women, Gender & Sexuality Studies Research, 79-105.
- Öymen Gür, Ş., 1996. Mekan Örgütlenmesi, Gür Yayıncılık, Trabzon.
- Özcan, A. E., 2009. Visualization of Gender in the Turkish Press A Comparative Analysis of Six Turkish Newspapers, Bremen.
- Özçürümez, S. ve Sayan Cengiz, F., 2011. On resilience and response beyond value change: Transformation of women's movement in post-1980 Turkey, Women's Studies International Forum, 20-30.

- Project for Public Spaces., 2000. How to Turn a Place around: a Handbook for Creating Successful Public Space, New York.
- Reid, B., 2008. 'Rearranging the ground': public and private space in Belfast, Northern Ireland, Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography, 15,5, 489-503.
- Rendell, J., 2000a. Introduction: 'Gender'. J. Rendell, B. Penner, ve I. Borden, Gender Space Architecture: An Interdisciplinary Introduction, Routledge, London, 15-24.
- Rendell, J., 2000b. Introduction: 'Gender, Space'. J. Rendell, B. Penner, ve I. Borden, Gender Space Architecture: An interdisciplinary introduction, Routledge, London, 101-111.
- Sewell, J., 2003. Gender, Imagination, and Experience in The Early-Twentieth-Century American Downtown, C. Wilson, & P. Groth, Everyday America: Cultural Landscape Studies after J. B. Jackson, University of California Press, 237-254.
- Spain, D., 2000. Excerpts from 'The Contemporary Workplace', J. Rendell, B. Penner, & I. Borden, Gender Space Architecture: An Interdisciplinary Introduction, Routledge, London, 118-127.
- Starkweather, S., 2007. Gender, Perceptions of Safety and Strategic Responses among Ohio University Students, Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography, 13,3, 355-370.
- Tavşancıl, E., 2005. Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi, Nobel Yayını, Ankara.
- Tiftik, C. ve Turan, İ., 2015. Women, Social Housing and Urban Spaces: Places to well and places where women are being attacked on their way home, ITU A|Z, 12,1, 243-255.
- Toktaş, Ş., 2002. Engendered Emotions: Gender Awareness of Turkish Women Mirrored Through Regrets in The Course of Life. Women's Studies International Forum, 2,4, 423 – 431.
- UNDP., 1995. Human Development Report, Oxford University Press, New York.
- UNDP., 2000. Human Development Report, Oxford University Press, New York.
- UNDP., 2006. Human Development, New York.
- URL-1.<http://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/akpnin-kadin-karnesi-1170432/>, 6 Nisan 2016.
- URL-2.<https://www.takvim.com.tr/guncel/2017/07/14/oturmus-tepki>, 14 Temmuz 2017.
- URL-3. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> , 1948.

- URL-4.<https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/18411--Kadinlarin-Siyasal-Haklarina-Iliskin-Sozlesme.pdf>, 20 Aralık 1952.
- Uzunali, A., 2017. Kentsel Gelişmenin Kent Silüetlerine Etkisi; Trabzon/Boztepe Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Üstün, İ., 2009. Trabzon'un Misafirleri. G. Bakırezer, & Y. Demirer içinde, Trabzon'u Anlamak, İstanbul: İletişim Yayınları, İstanbul, 361-402.
- Vatandaş, C., 2007. Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. Sosyoloji Konferansları Dergisi, 29-56.
- Weisman, L. K., 2000. Women's Environmental Rights: A Manifesto. J. Rendell, B. Penner, & I. Borden içinde, Gender Space Architecture: An Interdisciplinary Introduction, Routledge, London, 1-5.
- Wesely, J. K. ve Gaarder, E., 2004. The Gendered "Nature" of The Urban Outdoors: Women Negotiating Fear of Violence, Gender & Society, 18,5, 645-663.
- Wex, M., 1979. Let's Take Back Our Space: "female" and "male" Body Language as a Result of Patriarchal Structures, Frauenliteraturverlag Hermine Fees, . Berlin.
- Whyte, W. H., 1980. The Social Life of Small Urban Spaces, Project for Public Spaces, New York.
- Wilson, E., 2000. Into the Labyrinth. J. Rendell, B. Penner, & I. Borden içinde, Gender Space Architecture: An Interdisciplinary Introduction, Routledge, London, 146-153.
- Yılmaz, Z., 2006. Kamusal Mekanların Gender Sistemik Yaklaşım Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Ek 2. Araştırmada kullanılan anket formu

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümünde yürütülmekte olan bu çalışma kentsel açık mekânların kullanımında kadın-erkek farklılıklarını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bilgileriniz başka kişiler ve kurumlarla paylaşılmayacak ve tamamen bu bilimsel araştırma kapsamında ele alınacaktır.

Yaşınız:	☐ 18-30	☐ 31-40	☐ 41-50	☐ 51-60	☐ 60-	
Mesleğiniz:						
Eğitim Durumunuz:	☐ okur-yazar	☐ İlkokul	☐ Ortaokul	☐ Lise	☐ Üniversite	☐ Lisansüstü

1. Buraya hangi amaçla geldiniz?.....
2. Burada hangi etkinlikleri yaparsınız?.....
3. Buraya hangi sıklıkta gelirsiniz?.....
4. Burayı tercih etme nedeniniz?.....
5. Aşağıda belirtilen ifadelerde size en çok uyan seçeneği işaretleyiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Fikrim yok (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle katılıyorum (5)
Burada istediğim gibi davranabiliyorum					
Burada kendimi özgür hissediyorum					
Burada kendimi güvende hissediyorum					
Burada kendimi rahat hissediyorum					
Burada karşı cinsin varlığından rahatsız olmuyorum					

Ek 3. Sanat sokağı davranış gözlemi verileri cinsiyet-etkinlik tablosu

Etkinlik	Ortalamalar	Kadın	Erkek	Toplam
Sohbet eşliğinde çay ve sigara içmek	Sayı	37	158	195
	% Her cinsiyet kendi içinde	19,7%	35,8%	31,0%
	% Her bir etkinlik içinde	19,0%	81,0%	100,0%
	% Toplam	5,9%	25,1%	31,0%
Sohbet etmek	Sayı	40	82	122
	% Her cinsiyet kendi içinde	21,3%	18,6%	19,4%
	% Her bir etkinlik içinde	32,8%	67,2%	100,0%
	% Toplam	6,4%	13,0%	19,4%
Çay içmek	Sayı	31	63	94
	% Her cinsiyet kendi içinde	16,5%	14,3%	14,9%
	% Her bir etkinlik içinde	33,0%	67,0%	100,0%
	% Toplam	4,9%	10,0%	14,9%
Sigara içmek	Sayı	3	20	23
	% Her cinsiyet kendi içinde	1,6%	4,5%	3,7%
	% Her bir etkinlik içinde	13,0%	87,0%	100,0%
	% Toplam	0,5%	3,2%	3,7%
Yemek yemek (mısır, kestane, simit vb.)	Sayı	17	34	51
	% Her cinsiyet kendi içinde	9,0%	7,7%	8,1%
	% Her bir etkinlik içinde	33,3%	66,7%	100,0%
	% Toplam	2,7%	5,4%	8,1%
Seyir / Etrafı izlemek	Sayı	25	38	63
	% Her cinsiyet kendi içinde	13,3%	8,6%	10,0%
	% Her bir etkinlik içinde	39,7%	60,3%	100,0%
	% Toplam	4,0%	6,0%	10,0%

Ek 3'ün devamı

Telefon ile konuşmak	Sayı	8	20	28
	% Her cinsiyet kendi içinde	4,3%	4,5%	4,5%
	% Her bir etkinlik içinde	28,6%	71,4%	100,0%
	% Toplam	1,3%	3,2%	4,5%
Fotoğraf çekmek	Sayı	5	0	5
	% Her cinsiyet kendi içinde	2,7%	0,0%	0,8%
	% Her bir etkinlik içinde	100,0%	0,0%	100,0%
	% Toplam	0,8%	0,0%	0,8%
Oyun oynamak	Sayı	1	3	4
	% Her cinsiyet kendi içinde	0,5%	0,7%	0,6%
	% Her bir etkinlik içinde	25,0%	75,0%	100,0%
	% Toplam	0,2%	0,5%	0,6%
Gazete okumak	Sayı	0	1	1
	% Her cinsiyet kendi içinde	0,0%	0,2%	0,2%
	% Her bir etkinlik içinde	0,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	0,0%	0,2%	0,2%
Çocuk bakımı	Sayı	1	0	1
	% Her cinsiyet kendi içinde	0,5%	0,0%	0,2%
	% Her bir etkinlik içinde	100,0%	0,0%	100,0%
	% Toplam	0,2%	0,0%	0,2%
Telefon/Bilgisayar ile oyun oynama	Sayı	7	13	20
	% Her cinsiyet kendi içinde	3,7%	2,9%	3,2%
	% Her bir etkinlik içinde	35,0%	65,0%	100,0%
	% Toplam	1,1%	2,1%	3,2%
Şans oyunları oynama (Kazı kazan, kupon doldurmak vb.)	Sayı	0	2	2
	% Her cinsiyet kendi içinde	0,0%	0,5%	0,3%
	% Her bir etkinlik içinde	0,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	0,0%	0,3%	0,3%

Ek 3'ün devamı

Yazı yazmak	Sayı	1	0	1
	% Her cinsiyet kendi içinde	0,5%	0,0%	0,2%
	% Her bir etkinlik içinde	100,0%	0,0%	100,0%
	% Toplam	0,2%	0,0%	0,2%
Uyumak	Sayı	0	2	2
	% Her cinsiyet kendi içinde	0,0%	0,5%	0,3%
	% Her bir etkinlik içinde	0,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	0,0%	0,3%	0,3%
Tespah çekmek	Sayı	0	3	3
	% Her cinsiyet kendi içinde	0,0%	0,7%	0,5%
	% Her bir etkinlik içinde	0,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	0,0%	0,5%	0,5%
Alışveriş yapmak	Sayı	9	1	10
	% Her cinsiyet kendi içinde	4,8%	0,2%	1,6%
	% Her bir etkinlik içinde	90,0%	10,0%	100,0%
	% Toplam	1,4%	0,2%	1,6%
Müzik dinlemek	Sayı	1	0	1
	% Her cinsiyet kendi içinde	0,5%	0,0%	0,2%
	% Her bir etkinlik içinde	100,0%	0,0%	100,0%
	% Toplam	0,2%	0,0%	0,2%
Köpek gezdirmek	Sayı	1	1	2
	% Her cinsiyet kendi içinde	0,5%	0,2%	0,3%
	% Her bir etkinlik içinde	50,0%	50,0%	100,0%
	% Toplam	0,2%	0,2%	0,3%

Ek 3'ün devamı

Bankadan para çekmek	Sayı	1	0	1
	% Her cinsiyet kendi içinde	0,5%	0,0%	0,2%
	% Her bir etkinlik içinde	100,0%	0,0%	100,0%
	% Toplam	0,2%	0,0%	0,2%
Toplam	Sayı	188	441	629
	% Her cinsiyet kendi içinde	100,0%	100,0%	100,0%
	% Her bir etkinlik içinde	29,9%	70,1%	100,0%
	% Toplam	29,9%	70,1%	100,0%

Ek 4. Sanat sokağı anket çalışması verileri bağımsız grup T-testi tablosu

Bağımsız Grup T-Testi										
		Levene's Test for Equality of Variances		T-Test For Equality Of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Burada istediğim gibi davranabiliyorum	Equal variances assumed	1,903	,174	-2,475	49	,017	-,76389	,30860	-1,38404	-,14373
	Equal variances not assumed			-2,492	48,995	,016	-,76389	,30658	-1,37999	-,14779
Burada kendimi özgür hissediyorum	Equal variances assumed	2,044	,159	-2,111	49	,040	-,60648	,28723	-1,18370	-,02926
	Equal variances not assumed			-2,129	48,984	,038	-,60648	,28488	-1,17897	-,03400
Burada kendimi güvende hissediyorum	Equal variances assumed	,057	,813	1,163	49	,251	,33796	,29063	-,24608	,92201
	Equal variances not assumed			1,152	45,436	,255	,33796	,29346	-,25295	,92887
Burada kendimi rahat hissediyorum	Equal variances assumed	2,824	,099	-1,386	49	,172	-,47685	,34406	-1,16826	,21456
	Equal variances not assumed			-1,399	48,937	,168	-,47685	,34087	-1,16188	,20818
Burada karşı cinsin varlığından rahatsız olmuyorum	Equal variances assumed	3,879	,055	-2,989	49	,004	-1,09259	,36553	-1,82715	-,35803
	Equal variances not assumed			-3,041	47,594	,004	-1,09259	,35927	-1,81512	-,37006

Ek 5. Suluhan aralığı davranış gözlemi verileri cinsiyet-etkinlik tablosu

Etkinlik	Ortalamalar	Kadın	Erkek	Toplam
Sohbet eşliğinde çay ve sigara içmek	Sayı	27	113	140
	% Her cinsiyet kendi içinde	18,9%	42,8%	34,4%
	% Her bir etkinlik içinde	19,3%	80,7%	100,0%
	% Toplam	6,6%	27,8%	34,4%
Sohbet etmek	Sayı	41	23	64
	% Her cinsiyet kendi içinde	28,7%	8,7%	15,7%
	% Her bir etkinlik içinde	64,1%	35,9%	100,0%
	% Toplam	10,1%	5,7%	15,7%
ay içmek	Sayı	17	38	55
	% Her cinsiyet kendi içinde	11,9%	14,4%	13,5%
	% Her bir etkinlik içinde	30,9%	69,1%	100,0%
	% Toplam	4,2%	9,3%	13,5%
Sigara içmek	Sayı	1	11	12
	% Her cinsiyet kendi içinde	,7%	4,2%	2,9%
	% Her bir etkinlik içinde	8,3%	91,7%	100,0%
	% Toplam	,2%	2,7%	2,9%
Yemek yemek (mısırs, kestane, simit vb.)	Sayı	12	14	26
	% Her cinsiyet kendi içinde	2,9%	5,3%	6,4%
	% Her bir etkinlik içinde	100,0%	53,8%	100,0%
	% Toplam	2,9%	3,4%	6,4%
Seyir / Etrafı izlemek	Sayı	23	23	46
	% Her cinsiyet kendi içinde	16,1%	8,7%	11,3%
	% Her bir etkinlik içinde	50,0%	50,0%	100,0%
	% Toplam	5,7%	5,7%	11,3%

Ek 5'in devamı

Telefon ile konuşmak	Sayı	11	10	21
	% Her cinsiyet kendi içinde	7,7%	3,8%	5,2%
	% Her bir etkinlik içinde	52,4%	47,6%	100,0%
	% Toplam	2,7%	2,5%	5,2%
Oyun oynamak	Sayı	1	4	5
	% Her cinsiyet kendi içinde	,7%	1,5%	1,2%
	% Her bir etkinlik içinde	20,0%	80,0%	100,0%
	% Toplam	,2%	1,0%	1,2%
Çocuk bakımı	Sayı	2	0	2
	% Her cinsiyet kendi içinde	1,4%	,0%	,5%
	% Her bir etkinlik içinde	100,0%	,0%	100,0%
	% Toplam	,5%	,0%	,5%
Telefon/Bilgisayar ile oyun oynama	Sayı	4	17	21
	% Her cinsiyet kendi içinde	2,8%	6,4%	5,2%
	% Her bir etkinlik içinde	19,0%	81,0%	100,0%
	% Toplam	1,0%	4,2%	5,2%
Şans oyunları oynama (Kazı kazan, kupon doldurmak vb.)	Sayı	0	6	6
	% Her cinsiyet kendi içinde	,0%	2,3%	1,5%
	% Her bir etkinlik içinde	,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	,0%	1,5%	1,5%
Yazı yazmak	Sayı	0	1	1
	% Her cinsiyet kendi içinde	,0%	,4%	,2%
	% Her bir etkinlik içinde	,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	,0%	,2%	,2%
Uyumak	Sayı	4	0	4
	% Her cinsiyet kendi içinde	2,8%	,0%	1,0%
	% Her bir etkinlik içinde	100,0%	,0%	100,0%

Ek 5'in devamı

	% Toplam	1,0%	,0%	1,0%
Tespah çekmek	Sayı	0	3	3
	% Her cinsiyet kendi içinde	,0%	1,1%	,7%
	% Her bir etkinlik içinde	,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	,0%	,7%	,7%
Müzik dinlemek	Sayı	0	1	1
	% Her cinsiyet kendi içinde	,0%	,4%	,2%
	% Her bir etkinlik içinde	,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	,0%	,2%	,2%
Toplam	Sayı	143	264	407
	% Her cinsiyet kendi içinde	100,0%	100,0%	100,0%
	% Her bir etkinlik içinde	35,1%	64,9%	100,0%
	% Toplam	35,1%	64,9%	100,0%

Ek 6. Suluhan aralığı anket çalışması verileri bağımsız grup T-testi tablosu

Bağımsız Grup T-Testi										
		Levene's Test for Equality of Variances		T-Test For Equality Of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Burada istediğim gibi davranabiliyorum	Equal variances assumed	3,287	,078	,146	37	,884	,0543	,37105	-,69754	,80611
	Equal variances not assumed			,129	18,929	,899	,0543	,42082	-,82672	,93529
Burada kendimi özgür hissediyorum	Equal variances assumed	,685	,413	-,862	37	,394	-,2714	,31491	-,90949	,36664
	Equal variances not assumed			-,811	22,610	,426	-,2714	,33470	-,96447	,42162
Burada kendimi güvende hissediyorum	Equal variances assumed	,837	,366	-,072	37	,943	-,0257	,35951	-,75415	,70273
	Equal variances not assumed			-,068	23,588	,946	-,0257	,37656	-,80361	,75218
Burada kendimi rahat hissediyorum	Equal variances assumed	,183	,671	-1,045	37	,303	-,3114	,29801	-,91525	,29239
	Equal variances not assumed			-1,079	29,664	,289	-,3114	,28866	-,90123	,27837
Burada karşı cinsin varlığından rahatsız olmuyorum	Equal variances assumed	,671	,418	-,589	37	,560	-,2229	,37844	-,98964	,54393
	Equal variances not assumed			-,567	24,125	,576	-,2229	,39334	-1,03446	,58874

Ek 7. Bankalar caddesi aralığı davranış gözlemi verileri cinsiyet-etkinlik tablosu

Etkinlik		Kadın	Erkek	Toplam
Sohbet eşliğinde çay ve sigara içmek	Sayı	19	20	39
	% Her cinsiyet kendi içinde	12,9%	14,9%	13,9%
	% Her bir etkinlik içinde	48,7%	51,3%	100,0%
	% Toplam	6,8%	7,1%	13,9%
Sohbet etmek	Sayı	52	36	88
	% Her cinsiyet kendi içinde	35,4%	26,9%	31,3%
	% Her bir etkinlik içinde	59,1%	40,9%	100,0%
	% Toplam	18,5%	12,8%	31,3%
Sigara içmek	Sayı	12	11	23
	% Her cinsiyet kendi içinde	8,2%	8,2%	8,2%
	% Her bir etkinlik içinde	52,2%	47,8%	100,0%
	% Toplam	4,3%	3,9%	8,2%
Yemek yemek (mısır, kestane, simit vb.)	Sayı	9	10	19
	% Her cinsiyet kendi içinde	6,1%	7,5%	6,8%
	% Her bir etkinlik içinde	47,4%	52,6%	100,0%
	% Toplam	3,2%	3,6%	6,8%
Seyir / Etrafı izlemek	Sayı	17	21	38
	% Her cinsiyet kendi içinde	11,6%	15,7%	13,5%
	% Her bir etkinlik içinde	44,7%	55,3%	100,0%
	% Toplam	6,0%	7,5%	13,5%
Telefon ile konuşmak	Sayı	12	7	19
	% Her cinsiyet kendi içinde	8,2%	5,2%	6,8%
	% Her bir etkinlik içinde	63,2%	36,8%	100,0%
	% Toplam	4,3%	2,5%	6,8%

Ek 7'nin devamı

Fotoğraf çekmek	Sayı	1	1	2
	% Her cinsiyet kendi içinde	,7%	,7%	,7%
	% Her bir etkinlik içinde	50,0%	50,0%	100,0%
	% Toplam	,4%	,4%	,7%
Oyun oynamak	Sayı	6	7	13
	% Her cinsiyet kendi içinde	4,1%	5,2%	4,6%
	% Her bir etkinlik içinde	46,2%	53,8%	100,0%
	% Toplam	2,1%	2,5%	4,6%
Gazete okumak	Sayı	1	1	2
	% Her cinsiyet kendi içinde	,7%	,7%	,7%
	% Her bir etkinlik içinde	50,0%	50,0%	100,0%
	% Toplam	,4%	,4%	,7%
Çocuk bakımı	Sayı	2	0	
	% Her cinsiyet kendi içinde	1,4%	,0%	2
	% Her bir etkinlik içinde	100,0%	,0%	,7%
	% Toplam	,7%	,0%	100,0%
Telefon/Bilgisayar ile oyun oynama	Sayı	11	16	27
	% Her cinsiyet kendi içinde	7,5%	11,9%	9,6%
	% Her bir etkinlik içinde	40,7%	59,3%	100,0%
	% Toplam	3,9%	5,7%	9,6%
Yazı yazmak	Sayı	2	0	2
	% Her cinsiyet kendi içinde	1,4%	,0%	,7%
	% Her bir etkinlik içinde	100,0%	,0%	100,0%
	% Toplam	,7%	,0%	,7%

Ek 7'nin devamı

Uyumak	Sayı	0	1	1
	% Her cinsiyet kendi içinde	,0%	,7%	,4%
	% Her bir etkinlik içinde	,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	,0%	,4%	,4%
Alışveriş yapmak	Sayı	3	1	4
	% Her cinsiyet kendi içinde	2,0%	,7%	1,4%
	% Her bir etkinlik içinde	75,0%	25,0%	100,0%
	% Toplam	1,1%	,4%	1,4%
Enstrüman çalmak	Sayı	0	2	2
	% Her cinsiyet kendi içinde	,0%	1,5%	,7%
	% Her bir etkinlik içinde	,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	,0%	,7%	,7%
Toplam	Sayı	147	134	281
	% Her cinsiyet kendi içinde	100,0%	100,0%	100,0%
	% Her bir etkinlik içinde	52,3%	47,7%	100,0%
	% Toplam	52,3%	47,7%	100,0%

Ek 8. Bankalar caddesi aralığı anket çalışması verileri bağımsız grup t-testi tablosu

Bağımsız Grup T-Testi										
		Levene's Test for Equality of Variances		T-Test For Equality Of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Burada istediğim gibi davranabiliyorum	Equal variances assumed	,767	,385	-2,402	48	,020	-,7810	,32513	-1,43466	-,12724
	Equal variances not assumed			-2,712	35,675	,010	-,7810	,28799	-1,36521	-,19669
Burada kendimi özgür hissediyorum	Equal variances assumed	,412	,524	-1,460	48	,151	-,4762	,32617	-1,13200	,17962
	Equal variances not assumed			-1,468	26,905	,154	-,4762	,32433	-1,14177	,18939
Burada kendimi güvende hissediyorum	Equal variances assumed	,456	,503	,054	48	,957	,0190	,35433	-,69338	,73147
	Equal variances not assumed			,050	22,637	,961	,0190	,38242	-,77275	,81085
Burada kendimi rahat hissediyorum	Equal variances assumed	,124	,726	-,814	48	,420	-,2571	,31587	-,89224	,37795
	Equal variances not assumed			-,818	26,881	,420	-,2571	,31421	-,90198	,38770
Burada karşı cinsin varlığından rahatsız olmuyorum	Equal variances assumed	,767	,385	-2,402	48	,020	-,7810	,32513	-1,43466	-,12724
	Equal variances not assumed			-2,712	35,675	,010	-,7810	,28799	-1,36521	-,19669

ÖZGEÇMİŞ

Tuğçe YAZICI, 31 Ekim 1989 tarihinde Ordu'nun Ünye ilçesinde doğdu. İlköğrenimini Ünye Atatürk İlköğretim Okulu'nda, ortaöğrenimini ise Ünye Lisesi'nde tamamladı. 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı bölümünden mezun oldu. 2013 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim dalında tezli yüksek lisans programına başladı.

